

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๘๕ ตอนที่ ๑๘๔๑ – ๑๘๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๘๔๑

ตอบปัญหาธรรมที่วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม

วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๑

ส. เพื่อประโยชน์ในการรักษาศีลเพิ่มขึ้น ที่ถามเรื่องนมและใช้คำว่า ฉัน สำหรับอุบาสิกา

จริง ๆ แล้วผู้ที่บวช ไม่ว่าจะบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ เป็นผู้ที่รักษาศีลเพื่อขัดเกลากิเลส ถ้าจะเทียบกับคนที่ไม่ได้บวชอย่างพวกคฤหัสถ์ธรรมดาซึ่งมีศีล ๕ เป็นนิจศีล ผู้ใดที่รักษาศีลแต่ละข้อ ๆ ผู้นั้นก็รู้จุดมุ่งหมายของตนเองว่า เพื่อขัดเกลากิเลสทั้งสิ้น ตั้งแต่ศีลข้อที่ ๑ ถึงข้อที่ ๕ การวิริยอุตสาหะ หรือวิริยการต็มน้ำเมา ก็เพื่อขัดเกลากิเลส และกิเลสก็มีมาก บางอย่างก็เป็นความติดข้องยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในความสนุกสนานรื่นเริงต่าง ๆ ซึ่งก็คือ โลภะหรือตัณหา หรือกิเลสบางอย่าง เช่น ความเห็นผิด ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง หรือมานะ ความสำคัญตน เพราะฉะนั้น ผู้ที่บวชต้องเป็นผู้ที่ละหรือพยายามที่จะขัดเกลากิเลสทุกประเภท

สำหรับผู้บวช คือ ผู้ที่รักษาศีลเพิ่มจากศีล ๕ และอุบาสิกาในขณะนี้ไม่มีทางเป็นบรรพชิตได้ ไม่ว่าจะมียศจำนวนเท่าไรก็ตาม ก็เป็นเพียงอุบาสิกาท่านั้น ผู้ที่เป็นอุบาสิกาถึงแม้ว่าจะรักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ หรือบางท่านอาจมีศรัทธารักษาศีล ๑๐ ก็ตาม แต่โดยฐานะของเพศ ก็ยังคงเป็นอุบาสิกา

ถ้าทุกท่านได้ระลึกว่า การบวชเพื่อขัดเกลากิเลส ขัดเกลากายสำคัญตน หรือความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ขัดเกลากายยินดีในลาภสักการะ ในคำสรรเสริญ ในเกียรติยศ ในชื่อเสียง ก็จะทำให้ทุกท่านเป็นผู้ที่เบาสบายด้วยศีลที่รักษา ไม่มีความเดือดร้อน

สำหรับอุบาสิกา เมื่อรักษาศีลมาก ก็ต้องเป็นผู้ที่อ่อนน้อมมากขึ้นตามศีล ยิ่งมีศีลมากเท่าไร ก็ย่อมมีความประพฤติที่อ่อนน้อมมากเท่านั้น ดังเช่นผู้ที่ควรจะยกเป็นตัวอย่าง คือ ท่านพระสารีบุตร ซึ่งเป็นอัครสาวก ในบรรดาพระสาวกทั้งหลาย ไม่มีผู้ใดมีปัญญาเท่าท่านพระสารีบุตร แต่แม้กระนั้นเพราะท่านเป็นผู้ที่ดับกิเลสหมด ความประพฤติหรือความรู้สึกในใจของท่านพระสารีบุตรนั้น เป็นผู้ที่นอบน้อมหรืออ่อนน้อมอย่างยิ่ง แม้แต่กับสามเณรที่ได้เรียนชี้แจงในเรื่องการนุ่งห่มสบงจีวรของท่าน ท่านก็ถือว่าเป็นผู้มีประโยชน์ที่ได้ทำคุณแก่ท่าน ไม่ว่าท่านจะอยู่ที่ไหน จะออกไปข้างนอกพระอารามก็ตาม ท่านก็มีความรู้สึก ว่า ตัวท่านเหมือนลูกคนจันทาลซึ่งต้องมีความสงบเสงี่ยม ความอ่อนน้อมอย่างยิ่งกับบุคคลอื่น หรือเหมือนโคเขาขาดที่ไม่สามารถไปต่อสู้อะไรหรือไปทำร้ายใครได้ ก็ต้องเป็นผู้ที่มีความสงบเสงี่ยม มีความเรียบร้อยด้วย

เพราะฉะนั้น ยิ่งมีศีลมาก ผู้นั้นต้องมีความขัดเกลามาก มีความสงบเสงี่ยมมาก มีความอ่อนน้อมมาก

และสำหรับอุบาสิกา ไม่ควรใช้คำว่า ฉัน

คำถามข้อต่อไปมีว่า ภูมิของวิปัสสนามีเท่าไร อะไรบ้าง

ก่อนอื่น เข้าใจเรื่องวิปัสสนากันหรือยัง คือ พอที่จะรู้คำภาษาบาลีที่เป็นภูมิของวิปัสสนาหรือยัง

วิปัสสนา คือ ปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าพูดเพียงว่า ปัญญาที่รู้ชัด ก็ไม่ทราบว่ารู้อย่างไรจึงจะรู้ชัด ก็ต้องตั้งต้นตั้งแต่กำลังเห็นเป็นธรรมที่เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน กำลังได้ยินก็เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ทุกขณะในชีวิตประจำวันเป็นธรรมแต่ละอย่าง

เพราะฉะนั้น ภูมิของวิปัสสนา ภูมิ คือ ที่เกิดของปัญญาที่จะให้รู้แจ้งชัด คือรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมขณะนี้ที่กำลังเห็นว่า ไม่ใช่ตัวตน และเป็นสภาพธรรมที่เป็นสังขารธรรมเกิดขึ้นและดับไปด้วย เหมือนกันหมดทุกขณะ ไม่ว่าจะทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

โดยศัพทกัซอเชญอาจารย์สมพร

สมพร ที่ถามว่าภูมิของวิปัสสนามีเท่าไร ส่วนหนึ่งท่านอาจารย์ก็ได้บรรยายไปแล้ว ผมจะเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยว่า ภูมิของวิปัสสนามี ๖ คือ ชันธธาคู อายตนะ สัจจะ ปฏิจจสมุปบาท อินทรีย์

ทั้งหมดนี้เป็นภูมิของวิปัสสนา หมายถึงว่าเป็นปรมาตถธรรมล้วนๆ ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน เป็นไปตามปัจจัย

การรู้อย่างนี้ยังไม่เกิดประโยชน์อะไร แต่เราจะต้องรู้ว่า วิปัสสนาเกิดที่ไหน อย่างที่อาจารย์บรรยายไปแล้วว่า เกิดทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ

ทางตาอะไรปรากฏ ทางหูอะไรปรากฏ ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อะไรปรากฏ

ก่อนที่จะเป็นวิปัสสนา ต้องเข้าใจเรื่องขันธ หรือสิ่งที่ปรากฏ ถ้าพูดเรื่องขันธ อาจจะยาก พูดอย่างภาษาง่ายๆ คือ อะไรปรากฏทางตา ที่ปรากฏทางตาก็คือสี หรือรูป ถ้าจะพูดเป็นรูป รูปก็คือรูปขันธ์ ตาก็คือรูปขันธ์ เห็นนั่นเป็นนามขันธ์ ซึ่งก็คือขันธ ๕ นั่นเอง ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เข้าใจให้แจ่มแจ้งว่า สิ่งที่ปรากฏนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

บางทีเราเห็น บอกว่าเห็นต้นไม้ เห็นสัตว์ เห็นบุคคล เห็นอย่างนี้ไม่จัดว่าเป็นวิปัสสนา เพราะว่าต้นไม้จริง ๆ ไม่มี คนจริง ๆ ก็เป็นเพียงสมมติเท่านั้น คนจริง ๆ ไม่มี จริงโดยสมมติ แต่ถ้าจะว่าคนจริง ๆ ไม่มี ก็จะไม่พอ แม่ก็ไม่มี ครูอาจารย์ก็ไม่มี

พอแม่มี ครูอาจารย์ก็มี แต่จริงโดยสมมติ เราจะเรียนวิปัสสนา ศึกษาวิปัสสนา ต้องจริงโดยปรมาตถ์ ซึ่งไม่มีบัญญัติเจือปน ไม่มีคน ไม่มีสัตว์ จึงจะบรรลุเป้าหมายที่แท้จริงได้

คำถามต่อไปมีว่า สมถะกับวิปัสสนาต่างกันตรงไหน

สมพร สมถะ อารมณ์เป็นบัญญัติ วิปัสสนา อารมณ์เป็นปรมาตถ์ นี่ว่าโดยข้อที่แตกต่างกัน สมถะนั้นมีในลัทธิภายนอก ส่วนวิปัสสนาและสมถะมีใน

ลัทธิของเราด้วย คือ ในพระพุทธศาสนา ลัทธิภายนอก เช่น พราหมณ์ หรืออื่น ๆ ก็ตาม ไม่มีวิปัสสนา วิปัสสนาจะเกิดขึ้นได้เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เท่านั้น

ถ้ากล่าวถึงสมถะวิปัสสนาในพระศาสนานี้ เป็นธรรมคู่กัน เรียกว่า ยุคนัทระ ยุคะ แปลว่า คู่ ธรรมที่คู่กัน แยกจากกันไม่ได้ เกิดก็เกิดด้วยกัน ที่ไหนมีสมถะ ที่นั่นมีวิปัสสนา ไม่ใช่ว่าสมถะโดด ๆ หรือวิปัสสนาล้วน ๆ มีสมถะก็มีวิปัสสนา มีวิปัสสนาก็มีสมถะ นี่เป็นใจความในพระพุทธศาสนา

คำถามต่อไป อารมณฺ์สมถะมีกี่อย่าง

สมพร ถ้าเอาอารมณฺ์สมถะล้วน ๆ มี ๔๐ อย่าง ตั้งแต่กสิณ ๑๐ อสุภ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา จตุธาตววัฏฐาน และอรูปลาน ๔ รวมทั้งหมดเป็น ๔๐

สมถะ แปลว่า สงบจากกิเลส ต่างจากสมาธิ แต่สมาธิบางอย่างก็เหมือนสมถะ สมาธิยังแยกออกเป็น ๒ คือ มิจฉาสมาธิ กับสัมมาสมาธิ

ถ้าเราปฏิบัติไม่ถูกทาง เป็นมิจฉาสมาธิ ทำให้เราหลงไหล เข้าใจผิด เช่น เมื่อปฏิบัติไปขณะแรกก็มีความสุขเกิดขึ้น และยินดีติดใจอยากปฏิบัติอีก นี่เป็นโลภะ เป็นมิจฉาสมาธิ แทนที่จะเป็นกุศลก็เป็นอกุศล สงบจากโทษะ แต่โลภะไม่สงบเลย เป็นมิจฉาสมาธิ ส่วนมากถ้าเราไม่ศึกษาให้เข้าใจเราก็หลงผิด ปฏิบัติผิด เป็นมิจฉาสมาธิแทนที่จะเป็นสัมมาสมาธิ สำหรับสัมมาสมาธิกับสมถะ ไม่แตกต่างกัน

คำถามต่อไป วิปัสสนาภูมิกับปรมัตถ์ ต่างกันหรือเหมือนกัน

สมพร วิปัสสนาภูมินั้นเอาปรมัตถ์เป็นอารมณฺ์ ปรมัตถ์มี ๔ อย่าง คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน แต่ที่เป็นอารมณฺ์ของวิปัสสนามี ๓ อย่าง คือ จิต เจตสิก รูป

สุ. ก่อนอื่น เวลาที่ได้ยินคำอะไรในภาษาบาลี ควรที่จะได้เข้าใจ ความหมายของคำนั้นจริง ๆ อย่างที่พูดถึงเรื่องสมถะกับวิปัสสนา ไม่ทราบมีท่านที่ ฟังแล้วพิจารณา และเข้าใจในความต่างกันของสมถะกับวิปัสสนามากน้อยแค่ไหน เพราะว่า เป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาให้เข้าใจจริง ๆ ถึงความหมาย

โดยศัพท์อย่างที่ท่านอาจารย์สมพรได้กล่าวแล้วว่า สมถะ คือ ความสงบ
สภาพที่สงบ ถ้าได้ยินอย่างนี้ บางคนอาจจะบอกว่า วันนี้ฉันสงบแล้ว ฉันไม่วุ่นวาย
ฉันนั่งอยู่ที่นี้ ฉันไม่ได้ไปไหน ฉันไม่ได้พบใคร เพราะฉะนั้น ฉันก็สงบ

แต่ตามความเป็นจริงแล้ว สมถะ คือ สงบจากโลภะ จากโทสะ จากโมหะ
และลักษณะของจิตบางครั้งมีสภาพเป็นโลภะ ความยินดีเกิดขึ้นต้องการสิ่งต่าง ๆ
บางครั้งเป็นโทสะ ความไม่ชอบ ความขุ่นเคือง ความไม่พอใจ และถึงแม้ว่าจะ
ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ แต่ถ้าในขณะนั้นไม่ใช่กุศล ขณะนั้นก็เป็นโมหะ คือ
ความหลงลืมบ้าง ความไม่รู้ลึกตัวบ้าง

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าใครจะนั่งอยู่ที่ไหน ในเพศใดก็ตาม แต่ถ้าเป็นผู้ที่ระลึกรู้
สภาพจิตของตนเอง ก็พอที่จะสามารถเข้าใจขึ้นได้อีก คือ การเข้าใจธรรม อย่าเข้าใจ
เพียงในหนังสือหรือคำศัพท์ แต่ต้องเข้าใจว่าธรรมนั้นเรื่องอะไร อย่างความสงบ
เป็นเรื่องอะไร เป็นเรื่องของจิตใจที่ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ ซึ่งทุกคนก็มีจิตใจ
ที่พร้อมจะให้ปัญญาของแต่ละคนพิจารณาและเข้าใจจิตใจของตนเองเพิ่มขึ้น ไม่ใช่
โดยชื่อว่าสมถะหมายความว่าอย่างนั้น ๆ แต่สมถะ คือ ขณะจิตซึ่งไม่มีโลภะ
ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ

พระธรรมที่ทรงแสดงทั้งหมดเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ เพราะว่ามีจริง และเป็นเรื่อง
ของปัญญาที่ต้องเจริญขึ้น แม้แต่การที่จะรู้ว่าสมถะคืออะไร ขณะไหน วิปัสสนา
คืออะไร ขณะไหน

และถ้ารู้แล้วว่า สมถะคือขณะที่จิตสงบจากโลภะ โทสะ โมหะ วันนี้จิตสงบ
ก็ขณะ

ไม่ใช่ตอบตามหนังสือ เพราะหนังสือบอกไม่ได้ว่าจิตใจของแต่ละคนสงบ
ก็ขณะ แต่ขณะนั้นสามารถระลึกและรู้สภาพของจิตว่า ขณะนั้นสงบหรือเปล่า
ไม่ว่าจะอยู่ในเพศไหน ที่ไหนทั้งสิ้น ช่วงขณะที่เห็น จิตสงบไหม ขณะที่ได้ยิน
จิตสงบไหม

แต่ถ้าสติสัมปชัญญะไม่เกิด ไม่มีการฟังพระธรรมเพียงพอ ก็ไม่สามารถแยกและรู้ได้จริง ๆ ว่า จิตสงบหรือไม่สงบ อย่างที่ได้เรียนให้ทราบตั้งแต่ต้นว่า บางคนอาจจะบอกว่า วันนี้ฉันสงบ ฉันไม่ได้เกี่ยวข้องกับใคร ฉันไม่ได้เดือดร้อนอะไร แต่ตามความเป็นจริงแล้วต้องรู้ละเอียดกว่านั้นอีก คือ รู้ว่าเมื่อลมหายใจขึ้นวันนี้ทุกคนตื่นมาแล้ว ขณะที่ตื่นแล้วต้องการอะไรหรือเปล่าในขณะที่ตื่น แม้แต่เพียงการเข้าห้องน้ำเพื่อที่จะบริหารร่างกาย หรือการบริโภคอาหาร ขณะนั้นก็ป็นโลกะมีความต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด และขณะที่เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจแม้เพียงเล็กน้อย ความขุ่นเคืองใจเพียงนิดเดียว อย่างเสียงเมื่อก็ ใครู้บ้างว่าขณะนั้นเป็นจิตประเภทใด สงบหรือเปล่า เสียงดังเมื่อก็ จิตสงบหรือเปล่า นี่คือการอบรมเจริญธรรมจริง ๆ ด้วยปัญญาในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ต่างกับจิตในขณะที่หรือเปล่า

ขณะที่กำลังฟังและมีความเข้าใจเพิ่มขึ้น ความเข้าใจขณะนั้นก็ไม่ใช้สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นสภาพของจิตซึ่งมีการได้ยินสิ่งที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เพื่อให้ผู้ฟังพิจารณาและเกิดปัญญารู้ขึ้น เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เข้าใจ ขณะนั้นไม่มีโลกะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ เป็นจิตที่สงบขั้นหนึ่ง จะใช้คำว่า สมถะก็ได้ เพราะว่ากุศลทุกประเภทปราศจากโลกะ โทสะ โมหะ แต่เป็นช่วงขณะที่สั้นเหลือเกิน คือ ขณะที่กำลังฟังช่วงขณะที่เข้าใจ จิตสงบ แต่เสียงเมื่อก็เกิดดังขึ้นมาอีก จิตเป็นอย่างไร เปลี่ยนสภาพจากสงบเป็นความขุ่นเคืองใจ หรือความไม่พอใจในเสียงนั้นหรือเปล่า

เพราะฉะนั้น เมื่อลักษณะความสงบของจิตชั่วระยะเวลาสั้น ๆ ไม่ปรากฏ จึงมีการอบรมเจริญสมถภาวนาเพื่อให้จิตเป็นกุศลมากขึ้นในวันหนึ่ง ๆ จนกระทั่งปรากฏลักษณะที่สงบของจิตได้

ต้องเป็นผู้ฟังให้เข้าใจก่อนจริง ๆ ว่า สมถภาวนาคืออย่างนี้ คือ สงบจากโลกะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้น ขณะใดที่จิตเป็นกุศล ขณะนั้นเป็นสมถะ เป็นความสงบ ส่วนวิปัสสนาเป็นกุศลอีกขั้นหนึ่ง เป็นขั้นที่สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรม โดยลักษณะที่ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

พิจารณาดู ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ ใครเห็น

ถ้าทุกคนเป็นผู้ตรงก็จะตอบว่า ฉันเห็น ใช่ไหม ใครได้ยิน ก็จะต้องตอบว่า ฉันได้ยิน เราได้ยิน เพราะฉะนั้น ขณะนั้นยึดถือสภาพที่เพียงได้ยินแล้วก็ดับไป

อย่างได้ยินเมื่อ ก็ ทั้งเสียงก็ดับ สภาพที่ได้ยินเสียงเมื่อ ก็ดับ สิ่งที่เกิดขึ้นดับไปแล้วจะเป็นของใคร ถ้าใครไปหลงยึดถือสิ่งที่เกิดขึ้นและดับไปว่าเป็นของฉัน หรือเป็นฉัน นั่นเป็นความเห็นผิด เป็นความเข้าใจผิด เพราะฉะนั้น วิปัสสนาเป็น กุศลขั้นที่สามารถประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ที่อาศัยเหตุปัจจัย เกิดขึ้นและดับไป จึงต่างกับสมถะ

ขณะที่จิตเป็นกุศล ขณะนั้นถ้าไม่ใช่การรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลแล้ว กุศลขั้นนั้นก็ขึ้นชั้นความสงบ คือ สมถะ แต่ความสงบนั้นก็ชั่วขณะเพียงเล็กน้อย เพราะฉะนั้น ในสมัยที่แม่พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงตรัสรู้ ก็มีผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนาเพื่อให้จิตสงบเป็นกุศลที่มั่นคงขึ้น แต่ไม่สามารถดับกิเลสได้ เพราะว่าไม่ประจักษ์การเกิดดับของสภาพธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น จนกว่าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้ และทรงแสดงพระธรรม แสดงหนทางที่ทำให้ผู้ฟังเกิดปัญญาของตนเอง โดยที่สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา จึงไม่มีใครสามารถให้ปัญญาของตนเองเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วภายในวันหนึ่ง เดือนหนึ่ง หรือปีหนึ่งได้

แต่ทุกคนต้องเป็นผู้ตรงว่า ปัญญาที่เกิดขึ้นเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว ต่างกับก่อนที่จะได้ฟังพระธรรม เพราะว่าก่อนได้ฟังพระธรรมจะไม่มี การรู้เรื่องของนามธรรม และรูปธรรม ไม่มีการรู้เรื่องจิตเห็น จิตได้ยิน จิตได้กลิ่น จิตลิ้มรส จิตรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส จิตคิดนึก หรือสภาพธรรมที่ไม่ใช่เราเลย เช่น ความโลภ โลภะ ก็ไม่ใช่เรา ความโกรธก็ไม่ใช่เรา ความริษยาก็ไม่ใช่เรา ความสำคัญตนก็ไม่ใช่เรา แต่เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง

ต่อเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว ปัญญาที่เกิดจากการฟังจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น (มีเสียงดังขึ้น)

เมื่อเกิดเป็นกุศล หรือเป็นอกุศล จิตสงบหรือเปล่าที่มีเสียงอย่างนั้นเกิดขึ้น
นี่เป็นการที่จะรู้จิตของตัวเองว่า แม้กุศลและอกุศลก็เกิดสลับกันได้อย่างรวดเร็ว
และไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาด้วย

มีใครบ้างไหมที่จะบอกว่า ในขณะที่เสียงเมื่อเกิด จิตเป็นกุศล

ไม่มี เป็นผู้ตรง แต่ถ้าใครบอกว่า มี ต้องมีเหตุผล ซึ่งขณะนั้นกุศลจิต
เกิดได้จริง ๆ แต่เป็นกุศลประเภทไหน นี่ต้องเป็นอีกขั้นหนึ่ง

การฟังพระธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด และอย่าข้าม อย่าคิดว่าเข้าใจแล้ว
ในสิ่งที่ได้ฟัง เพราะสิ่งที่ได้ฟังทั้งหมด อย่างที่อาจารย์สมพรได้เรียนให้ทราบเรื่องภูมิ
ของวิปัสสนาแล้วว่า ได้แก่ ขันธ์ ธาตุ อายตนะ อินทรีย์ เหล่านี้ แต่นั่นเป็นเพียงชื่อ
ถ้ายังไม่เข้าใจว่า แท้ที่จริงแล้วก็คือในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น
กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสในขณะนี้

เพราะฉะนั้น ทุกคนก็พอที่จะเข้าใจขึ้น และพิสูจน์ได้ว่า ขณะใดที่กำลังเห็น
และไม่รู้ความจริงของสิ่งที่เห็น ไม่รู้ความจริงของสภาพเห็น ขณะนั้นไม่ใช่วิปัสสนา
และถ้าขณะนั้นไม่เป็นสมณะ ก็ต้องเป็นอกุศลหรืออกุศลประเภทอื่น ๆ

๑๘๔๒

ตอบปัญหาธรรมที่วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม

วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๑

ส. มีคำถามว่า การนั่งสมาธิที่ยังไม่เกิดนิมิตใด ๆ ควรจะปฏิบัติอย่างไร นิมิตจึงจะเกิด

สมพร นิมิตเป็นอารมณ์ของสมถะ ถ้าเราจะฝึกสมาธิก็ทำได้ยากเหมือนกัน ต้องอาศัยสถานที่ที่สงบ และมีครูอาจารย์ที่สั่งสอนถูกต้อง ต้องอาศัยสัปปายะ คือ มีความสบาย ต้องตัดปณิธิ ความกังวลทั้ง ๑๐ อย่าง จึงปฏิบัติสมาธิได้

สมาธิที่ถูกต้องที่เป็นสัมมาสมาธิไม่ได้เกิดได้ง่าย ๆ แม้เมื่อเกิดแล้วถึงจะได้ฌาน ก็ยังอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ยังไม่มีปัญญาที่จะออกจากสังสารวัฏฏ์ได้ ที่ถูกต้องควรศึกษาเรื่อง สติปัฏฐาน เอาปัญญาเป็นใหญ่ ในพระพุทธศาสนาวางหลักไว้ ๓ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

สมาธิที่ท่านถามอาจจะหมายความว่าสมาธิทั่ว ๆ ไป ไม่ใช่สมาธิในพระพุทธศาสนา สมาธิมีวิธีทำได้หลายอย่าง เราจะทำสมาธิแบบไหน จะถึงฌานหรือไม่ถึงฌาน

ขณะที่สมาธิเกิด คือ ขณะหนึ่ง ๆ ซึ่งสมาธิก็แบ่งเป็น ๓ ประเภท ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ

ขณะที่เราฟังการบรรยาย เรารู้เรื่องครึ่งหนึ่ง ๆ ก็เรียกว่า ขณิกสมาธิ สมาธิเกิดหมายความว่า ฟังรู้เรื่อง ถ้าเราไม่มีสมาธิในขณะนี้ มีความฟุ้งซ่าน เราก็ฟังไม่รู้เรื่อง สมาธินี้เป็นกุศลก็ได้ เป็นอกุศลก็ได้ ถ้าจะให้ เป็นกุศลต้องฟังเรื่องธรรม ถ้าฟังเรื่องราวทางโลกซึ่งประกอบด้วยโลภะ โทสะ โมหะ สมาธินั้นก็เป็นอกุศล

ถ้าท่านนักศึกษาสนใจเพียงสมาธิ นี่กว้างขวาง เป็นทั้งกุศลและอกุศล แต่ถ้าสนใจเรื่องปัญญา เป็นกุศลอย่างเดียวล้วน ๆ

ส. ดิฉันเป็นคนที่ไม่คิด และชอบคิด ก็อยากจะชวนให้ทุกคนคิดด้วย เพราะว่าการคิดคือการพิจารณาไตร่ตรองในเหตุผล แม้แต่คำถามก็น่าคิด เช่น ที่ถามว่า การนั่งสมาธิที่ยังไม่เกิดนิมิตใด ๆ

ทำให้คิดถึงคนถามว่า อยากเห็นนิมิต หรืออยากจะทำอะไร

ทุกอย่างต้องมีจุดมุ่งหมาย มีวัตถุประสงค์ เพื่อจะได้รู้สภาพของจิตในขณะนั้น ซึ่งทุกคนในขณะนี้คงจะทราบว่า จิตเป็นใหญ่ ถ้าจิตดี กายก็ดี วาจาก็ดี ถ้าจิตไม่ดีตรง กายก็ผิด วาจาผิด เพราะฉะนั้น ทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่คำพูดหรือการกระทำ ก็เป็นหนทางแสดงออกของจิตใจนั่นเอง แม้แต่การคิดหรือคำถามที่ว่า การนั่งสมาธิที่ยังไม่เกิดนิมิตใด ๆ ก็ชวนให้คิดว่า คนถามคงจะต้องการเห็นนิมิต มิฉะนั้น คงจะไม่ถามอย่างนี้ ก็อยากถามคนที่อยากจะเห็นนิมิตว่า ทำไมอยากเห็นนิมิต คือ ทุกอย่างต้องมีเหตุมีผล เพราะอะไร

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ยังไม่ได้กำจัดอะไรเลย เพราะยังต้องมาถามอยู่ เรื่องของการอบรมเจริญสมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนา จะทำไม่ได้เลยถ้าปราศจากปัญญา ถ้าขณะใดไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย ขณะนั้นเป็นมิจฉาสมาธิ เพราะว่าสมาธิในพระไตรปิฎกมี ๒ อย่าง คือ มิจฉาสมาธิ กับสัมมาสมาธิ

ถ้าใครยังไม่สามารถชี้แจงได้ว่า สัมมาสมาธิคืออะไร ขณะนั้นต้องเป็นมิจฉาสมาธิ จนกว่าผู้้นั้นจะมีความเข้าใจเรื่องสัมมาสมาธิจึงจะรู้ความต่างกันว่า สัมมาสมาธิคืออย่างนี้ มิจฉาสมาธิคืออย่างนั้น แต่ถ้ายังไม่สามารถแยกมิจฉาสมาธิกับสัมมาสมาธิได้ เพราะยังไม่รู้เรื่องของสัมมาสมาธิ ขณะนั้นก็ต้องเป็นมิจฉาสมาธิ และการที่จะรู้ว่าขณะใดเป็นมิจฉาสมาธิ ขณะใดเป็นสัมมาสมาธิ ก็คือ การอบรมเจริญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา ต้องมีปัญญาเกิดร่วมด้วยทุกครั้ง

ถ้าไม่มีปัญญา ขณะนั้นไม่มีความสงบ แต่เป็นความต้องการ เริ่มจากการที่ต้องการที่จะเห็นนิมิตต่าง ๆ โดยไม่รู้ว่า จิตที่สงบต่างกับจิตที่ไม่สงบอย่างไร เช่น ขณะเมื่อกี้

ที่ได้ยินเสียงอย่างนั้น ถ้าสติสัมปชัญญะเกิดจะรู้ลักษณะของจิตที่อาจจะตกใจ อาจจะหวุ่นไหว อาจจะไม่พอใจ ไม่ชอบเสียงอย่างนั้น ในขณะที่นั้นต่างกับขณะที่จิตสงบ

ถ้าไม่ศึกษาอารมณ์ของสมถภาวนาซึ่งมี ๔๐ อารมณ์ เพียงการท่องว่า พุทโธ โดยไม่เข้าใจความหมายของพุทโธ จิตในขณะนั้นไม่สงบ และที่จริงแล้วไม่จำเป็นที่ต้องท่อง ขณะนี้ที่กำลังฟังพระธรรม ถ้าเริ่มเข้าใจขึ้นก็จะรู้ว่า ที่กำลังเข้าใจพระธรรมจากการที่ทรงตรัสรู้และทรงแสดง ซึ่งถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงตรัสรู้และไม่ทรงแสดง ไม่มีใครสามารถนำพระธรรมมาศึกษาและสนทนากันให้เข้าใจขึ้นได้ เพราะฉะนั้นขณะที่เข้าใจสภาพธรรมเพิ่ม และรู้ว่าธรรมนี้มาจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ไม่กล่าวคำว่า พุทโธ แต่การรู้ว่าพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงตรัสรู้สัจจธรรม นั่นคือความหมายของพุทโธแล้ว เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องการท่องด้วยความอยากจะเห็นนิมิตต่าง ๆ แต่เป็นการรู้ลักษณะของจิตที่สงบว่า จิตสงบเพราะอะไร ต้องมีเหตุที่ทำให้จิตสงบ แต่ไม่ใช่โดยการนั่ง

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. รู้ได้อย่างไรว่าสงบ ถ้าสงบจริง ๆ และจะสงบขึ้นได้ ขณะนั้นต้องมีปัญญาเกิดร่วมด้วย พร้อมสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่าจิตในขณะนั้นสงบเพราะอะไร ไม่อย่างนั้นอารมณ์ของสมถภาวนาคงจะไม่มี ๔๐ อารมณ์อย่างที่ทราบกันอยู่ว่าอารมณ์อะไรเมื่อมโนการหรือพิจารณาอย่างถูกต้องแล้วจิตจะสงบ

อย่างชาคสพ เป็นสมถภาวนา อสุภกัมมัฏฐาน ถ้าให้ทุกคนดูชาคสพ บางคนจะตกใจและจะกลัว มีหลายคนที่ไม่กล้ารดน้ำสพ กลัว ทั้ง ๆ ที่โดยความเป็นจริงแล้วเป็นอสุภกัมมัฏฐาน สำหรับใคร สำหรับผู้มีปัญญาสามารถไตร่ตรองระลึกไว้ในขณะนั้นจิตสงบเพราะระลึกอย่างไรในขณะนั้นที่เห็นอสุภ

ไม่ใช่ขึ้นชื่อว่าอสุภ ทุกคนเห็นแล้วจะเป็นกุศล ไม่ใช่อย่างนั้น แต่ต้องประกอบด้วยสติสัมปชัญญะของตนเองที่จะรู้ว่า จิตสงบหรือเปล่า หรือจิตขณะนั้นไม่สงบ และถ้าจิตสงบขึ้น ๆ จะไม่ถามคนอื่นเลยว่า ระหว่างที่จิตนิ่งอยู่ในสมาธิขั้นไหน

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. แน่นนอน ต้องเป็นปัญญา สมถภาวนาต้องเป็นปัญญา

สมพร ปัญหาต่อไป การนั่งสมาธิสำหรับนักเรียน นักศึกษา มีประโยชน์อย่างไร

สมาธิถ้าพูดกว้างๆ ถ้าเราไม่พูดถึงกุศลหรืออกุศล ความตั้งใจมั่นในการศึกษาเล่าเรียน คือ นักเรียนจะเรียนหนังสือทางโลก โดยมากต้องมีโลภะแทรกอยู่เสมอ คือต้องการอยากจะได้วิชาการ ความตั้งใจนั้นเป็นสมาธิ เรียกว่าขณิกสมาธิ ไม่ใช่อุปปจารสมาธิ ไม่ใช่อัปปนาสมาธิซึ่งเป็นกุศล ส่วนมากนักเรียนที่เรียนทางโลก บางที่เรียนทางธรรมก็มี ถ้าไม่เข้าใจ ก็เป็นอกุศลได้ แต่ยังดีที่มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เรียนไป ๆ เมื่อเข้าใจแล้วก็สามารถระงับอกุศลได้

ครั้งแรกทุกคนก็มีอกุศล คือ มีกิเลส จึงศึกษาเล่าเรียน เรียนครั้งแรกอาจจะอาศัยโลภะก็ได้ เมื่อเรียนไป ๆ ก็เห็นโทษ เห็นว่าการคิดอย่างนี้ การศึกษาอย่างนี้เป็นโลภะ เราก็ละเว้นเสีย แต่โลภะบางอย่างให้โทษน้อย โลภะบางอย่างให้โทษมาก โลภะในการศึกษาเล่าเรียนมีโทษน้อย ไม่มาก แต่ในด้านคุณมีมาก ทำให้เกิดวิชาการ ทำให้เราเฉลี่ยฉลาดทางโลก และเราก็หันมาศึกษาทางธรรม เราก็พยายามขัดเกลาสิ่งที่เปื้อนกิเลส ก็จะเป็นประโยชน์ คือ ความตั้งใจเรียนนั้น เรียกว่าสมาธิของนักศึกษา ประโยชน์ คือ การจำได้

ส. จะต้องแยกสมาธิทางโลกที่ชาวโลกใช้กัน กับสมาธิทางธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ สำหรับจุดประสงค์ที่ต้องการสำหรับนักศึกษาที่ทำสมาธิหลายคนบอกว่า อยากจะเรียนเก่ง ไซ้ใหม่ จำได้ หรือสอบได้ดี จิตใจไม่วอกแวก ฟังแล้วเข้าใจดี นั่นเป็นเรื่องทางโลก เป็นสมาธิทั่ว ๆ ไป ซึ่งเมื่อมีความตั้งมั่นใส่ใจในสิ่งที่กำลังทำอยู่ ก็ทำให้เข้าใจดีขึ้น หรือจำได้มากขึ้น แต่นั่นไม่ใช่สมาธิในทางธรรม

ที่เมืองไทยเวลานี้กำลังสนับสนุนส่งเสริมอย่างมากในเรื่องของสมาธิ สำหรับผู้ศึกษาพระธรรมจะต้องเข้าใจว่า ไม่ใช่สัมมาสมาธิซึ่งเป็นสมถภาวนาหรือวิปัสสนาภาวนาที่เป็นการละคลายกิเลส หรือเป็นการรู้แจ้งอริยสัจธรรมคือการเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม เป็นแต่เพียงผลของมิจฉาสมาธิ จะใช้คำอย่างนั้นก็ได้

คือ ขณะใดที่ไม่เป็นไปในการละคลาย หรือไม่เป็นไปเพื่อความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม ขณะนั้นไม่ใช่สัมมาสมาธิ แต่จะได้ประโยชน์อย่างที่ว่าโลกต้องการ คือ อาจจะทำให้ความจำดีหรือเรียนเก่ง ถ้าทำงานก็อาจจะทำได้ดีเท่านั้น ต้องแยกกัน คือ ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง อย่าปะปนกัน

สมพร คำถามต่อไป การนั่งสมาธิในศาสนาอื่นมีหรือไม่ หากมี จุดสูงสุดของการนั่งมีลักษณะเหมือนกันหรือต่างกับพระพุทธศาสนาอย่างไร

ศาสนาอื่น บางศาสนาเขาก็มีนั่งสมาธิทำฌาน เราจะสังเกตได้ในสมัยพุทธกาลมีผู้บรรลุรูปฌาน อรูปฌานมากมายซึ่งเป็นจุดสูงสุด เริ่มต้นจากขั้นสมาธิไปก่อน แต่ศาสนาของเราไม่ได้มุ่งถึงสมาธิหรือฌานแบบนั้นว่าเป็นกุศลสูงสุด ถือว่าเป็นกุศลที่ยังเวียนว่ายตายเกิด เมื่อพระพุทธศาสนายังไม่เกิด ศาสนาอื่นเขาก็มีการนั่งสมาธิ แต่สมาธิในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสัมมาสมาธิ สมาธินี้สนับสนุนปัญญาให้มีกำลัง สามารถละกิเลสได้

กิเลสที่เกิดกับเราให้โทษร้ายแรงที่สุด คือ โทสะ กิเลสที่เกิดแล้วเราไม่รู้สึกรู้สาคือ โลภะ เมื่อเกิดแล้วเราก็นั่งดีดีใจ ยินดีดีใจอย่างไร เช่น เราเห็นครึ่งหนึ่งแท้จริงเห็นสี่ คือ สิ่งที่เราปรากฏทางตา แล้วก็บอกว่าเห็นคนที่สวยงาม เห็นภาพที่สวยงาม เห็นสิ่งที่เราชอบใจ โลภะก็เกิด ทำให้จิตใจเรากระวนกระวาย ตอนแรกเกิด ความพอใจ อาศัยความพอนั้นทำให้แสวงหา ทำให้เราเกิดทุกข์นั่นเอง โลภะเห็นได้ยาก ยิ่งโหมะยิ่งเห็นได้ยากกว่านั้น กิเลสที่เห็นได้ง่าย คือ โทสะ ทุกคนไม่ปรารถนา แต่บางคนก็ยังมี ความพอใจในความโกรธ เช่น เราได้ยินครึ่งหนึ่ง ถ้าไม่ชอบใจ โทสะก็เกิด โทสะนี้ ความไม่สบายใจแม้เล็กน้อยก็จัดว่าเป็นโทสะ ความขุ่นใจ ความอิจฉาริษยาเหล่านี้เป็นประเภทโทสะทั้งสิ้น โทสะไว เกิดได้ง่าย เมื่อเราฟังสิ่งที่ไม่ชอบใจ โทสะก็เกิด หรือเห็นสิ่งที่ไม่ชอบใจโทสะก็เกิด เกิดได้ง่าย ก็เพราะว่าสมาธิในภายนอกไม่สามารถกำจัดละกิเลสได้เด็ดขาด ส่วนในพระพุทธศาสนา ถ้าสมาธินี้เป็นอินทรีย์ อยู่ในกลุ่มของอินทรีย์ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ก็เป็นการละกิเลสอย่างต่ำ ไม่ให้ผู้ปฏิบัติไปอบายภูมิ ไปสู่สุคติอย่างเดียว

ส. สำหรับสมาธิ มีทุกศาสนา และเวลานี้ก็เกือบจะกล่าวได้ว่า ทุกประเทศทุกคนสนใจที่จะให้มีความสงบ ในความรู้สึกของเขาคือรุ่มรวยน้อยลง เพราะว่าโลกยิ่งรุ่มรวยมากเท่าไร คนก็ยิ่งเป็นทุกข์เดือดร้อนมากเท่านั้น เพราะฉะนั้น ก็เข้าใจว่าถ้าเฉย ๆ อยู่คนเดียว ไม่คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็เป็นที่พอใจ และเข้าใจว่าขณะนั้นคือ สมาธิ

ทุกประเทศมี ทุกศาสนามี แต่ข้อสำคัญที่สุด ผู้ที่มีปัญญาที่เป็นพุทธศาสนิกชน มีพระธรรมเป็นสรณะ มีพระธรรมเป็นที่พึ่งที่จะทำให้เข้าใจถูกต้องว่าสมาธิคืออะไร และมีจิตสมาธิคืออะไร

ถ้ามีการเข้าใจผิดว่า นั่งสมาธิแล้วจะบรรลุถึงพระนิพพาน ซึ่งชาวพุทธส่วนใหญ่ได้ยินคำว่านิพพานมานาน แต่ยังไม่เข้าใจจริง ๆ ว่า นิพพานคืออะไร แต่สิ่งใดก็ตามที่ได้ยินได้ฟัง โลกะต้องการสิ่งนั้น โลกะต้องการทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากทางตาเห็น ทางหูได้ยิน ทางจมูกได้กลิ่น ทางลิ้นลิ้มรส ทางกายกระทบสัมผัสทางใจคิดนึก เพราะฉะนั้น เวลาได้ยินคำว่า นิพพาน ยังไม่ทันได้พิจารณาไตร่ตรองให้เข้าใจจริง ๆ ว่า นิพพานคืออะไร ก็อยากจะถึงนิพพาน

บางคนเชื่อนั่งทำสมาธิแล้วจะถึงนิพพาน เพราะว่าอยากจะได้ถึง เมื่ออยากจะได้ถึงและไม่มีการศึกษาพระธรรมโดยถูกต้องก็เข้าใจว่า เพียงการนั่ง โดยที่ปัญญาไม่รู้อะไรเลย ปัญญาไม่ได้เจริญขึ้น แต่หวังว่านั่งไป ๆ แล้วปัญญาก็จะเกิดและจะถึงนิพพานได้ ซึ่งนี่เป็นความเข้าใจผิด

เพราะฉะนั้น ที่ถามว่า การนั่งสมาธิในศาสนาอื่นมีหรือไม่ คำตอบ คือ มี และที่ถามว่า จุดสูงสุดของการนั่งมีลักษณะเหมือนกันหรือต่างกับศาสนาพุทธ

คำตอบ คือ จะเป็นศาสนาพุทธ หรือไม่ใช่ศาสนาพุทธก็ตาม ถ้าเข้าใจผิดก็ผิด แม้แต่คนที่ว่าเป็นชาวพุทธ แต่ไม่ได้ศึกษาและเข้าใจว่าเพียงนั่งก็จะถึงนิพพานนั้นก็ผิด เพราะฉะนั้น ต้องมีพระธรรมเป็นสรณะที่จะทำให้เข้าใจถูกต้องขึ้น

สำหรับคำถามที่ว่า เขาสนใจตัวเองได้ยากจริง ๆ เป็นเพราะความอ่อนแอหรือขาดอะไร เมื่อเขาสนใจไม่ได้ก็เกิดเบื่อหน่ายท้อแท้ จิตใจไม่เบิกบานผ่องใส มีดี ๆ ทึบ ๆ

หงุดหงิด งง ๆ ใจก็ฟุ้งซ่าน หรือไม่ก็เลื่อนลอย เลยหลับไปไม่รู้ตัว จะให้ปฏิบัติอย่างไร

นี่ก็เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ และหลายคนก็คงจะพบกับปัญหาข้อนี้ที่ว่า เอาชนะใจตัวเองได้ยากจริง ๆ

สมพร การชนะใจตัวเองยากจริง ๆ ถูกต้อง มีตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงสมัยปัจจุบัน คนที่จะเอาชนะใจตัวเองได้นั้นยากเต็มที บางทีคิดอยู่ตั้งชั่วโมงเรื่องจะถวายของ หรือจะให้ของ หรือจะรักษาศีล เป็นต้น กว่าจะทำให้ให้ศีลบริสุทธิจริง ๆ หรือจะให้ทานจริง ๆ ต้องใช้กำลังจิตมาก เพราะฉะนั้น เป็นความจริงที่ว่า ชนะใจตัวเองนี้ยากจริง ๆ

เพราะความอ่อนแอ หรือขาดอะไร

ความจริงจิตเราอ่อนแออยู่เสมอ สำหรับผู้ที่ไม่ศึกษาเล่าเรียน เพราะว่าจิตที่เป็นอกุศล มีความฟุ้งซ่านเป็นนิมิต คิดถึงเรื่องญาติ เรื่องมิตร เรื่องศัตรู เรื่องความรัก เรื่องความโกรธ เรื่องความอิจฉาริษยา จิตหมุนไปทั่ว ฟุ้งซ่านไปทั่ว การฟุ้งซ่านนี้แหละเรียกว่า จิตอ่อนแอ ไม่มั่นคง เพราะขาดกุศลจิต คือ ขาดการศึกษาเล่าเรียน ขาดการฟัง เพราะว่าการฟังทำได้ปัญญา ขาดกุศลธรรม ขาดหลายอย่าง เมื่อเอาชนะไม่ได้ก็เกิดเบื่อหน่ายท้อแท้ เป็นธรรมดาของคนที่ยังไม่มีทางออก ทุกคนเบื่อหน่าย เบื่อหน่ายไม่ใช่กุศล เป็นอกุศลประเภทของโทสะ คือ ความไม่สบายใจ

คำว่า เบื่อหน่าย บางท่านอาจเข้าใจว่าเป็นกุศล แต่ไม่ใช่เบื่อหน่ายอย่างนั้น เบื่อหน่ายนี้เป็นประเภทไม่สบายใจ จึงเป็นอกุศล

และพวกเลื่อนลอย หลับไปโดยไม่รู้ตัว นี่ก็เป็นไปตามปัจจัย ธรรมทั้งหลายเกิดจากปัจจัย มีปัจจัยให้เกิดก็เกิดความง่วงเหงาหาวนอน ความง่วงเหงาหาวนอนก็ต้องเกิด การที่เราไม่ชนะใจตัวเองได้ มีปัจจัยเหมือนกัน เพราะเราไม่ศึกษาเล่าเรียน ไม่ฟัง ไม่ค้นคว้า เมื่อเราศึกษาเล่าเรียน มีการค้นคว้า มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง เราก็จะดำเนินการได้ตรงจุดหมายได้ แต่จะให้ชนะใจตัวเอง ชนะไม่ได้ เพราะใจเกิดแล้วก็ดับ

ใจคือจิต จิตกับใจก็อันเดียวกัน จิตเกิดขึ้นและดับไป การที่จะชนะใจตัวเองได้ ถ้าหมายความว่าทำอะไรต้องทำได้ นั้นเป็นอัตตา บังคับบัญชาตัวเราเองได้ แต่ทุกสิ่งมีปัจจัยให้เกิด เมื่อมีปัจจัยให้ชนะก็ชนะได้ เมื่อปัจจัยให้แพ้ก็แพ้ได้ เมื่อมีปัจจัยให้กุศลเกิด กุศลก็เกิด เมื่อมีปัจจัยให้อกุศลเกิด อกุศลก็เกิด ทุกอย่าง ล้วนเกิดแต่ปัจจัยทั้งสิ้น

๑๘๔๓

ตอบปัญหาธรรมที่วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม

วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๑

ส. คำถามที่ว่า การชนะใจตัวเองได้ ยากจริง ๆ ทราบไหมว่าเพราะอะไร ต้องมีเหตุ แม้แต่คำถามนี้ก็ไม่พ้นจากความต้องการหรือความอยาก แสดงให้เห็นว่า ทุกคนอยากอยู่เสมอ แม้แต่ใจตัวเองที่รู้ว่าไม่ดี ก็ยังอยากจะทำเช่นนั้น แต่ธรรมทั้งหลายไม่ใช่สำเร็จได้ด้วยความอยาก ถ้าใครสามารถใช้ความอยากเพื่อที่จะได้บรรลุผล โลกไม่มีปัญหาเลย เพราะว่าทุกคนอยากอย่างไรก็ทำได้อย่างนั้น แต่แม้ว่าทุกคนจะอยากสักเท่าไรก็ตาม โลกไม่ได้เป็นไปตามความอยาก เพราะว่า การชนะใจตนเองได้ ไม่ใช่มีตัวตนหรือมีเราที่จะชนะ แต่กิเลสทั้งหลายจะเบาบางลงได้ ก็เพราะปัญญาเจริญขึ้น

ทราบใดที่ปัญญายังไม่มี จะมีใครที่เป็นคนดีขึ้น ๆ ก็ยาก เพราะต้องเป็น ปัญญาที่เพิ่มขึ้นตามลำดับขั้นจึงจะดีขึ้นได้

เพราะฉะนั้น ที่ถามว่า เป็นเพราะความอ่อนแอ หรือขาดอะไร คำตอบก็คือ ขาดปัญญา คิดว่าตัวตนสามารถชนะได้ แต่ขอเรียนให้ทราบว่า โลกหรืออกุศลทั้งหลายจะยอมแพ้สิ่งเดียวเท่านั้น คือ ปัญญา ตราบใดที่ปัญญายังไม่เกิด ยังไม่มี ยังไม่เจริญ ก็ต้องเปื้อนหนายื้อแท้ เพราะว่าอยากได้สิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น จิตใจก็ยอม ไม่เบิกบานผ่องใส และทำให้อกุศลอื่นเพิ่มขึ้นติดตามไปด้วย เช่น มีด ๆ ทีบ ๆ หงุดหงิด งง ๆ ใจก็ฟุ้งซ่าน นี่เป็นเรื่องธรรมดา เพราะว่าเมื่อไม่มีปัญญา อกุศลอื่น ๆ ก็ต้องเจริญขึ้นด้วย

เลื่อนลอย เลยหลับไม่รู้ตัว

นี่ก็เห็นโทษอยู่แล้วว่า ไม่มีอะไรสักอย่างที่ดี แต่ถ้ามีความเข้าใจลักษณะของ สภาพธรรมเพิ่มขึ้น มีความเข้าใจถูกขึ้น จะทำให้ไม่มีด ๆ ทีบ ๆ เพราะมีความผ่องใส ที่ได้เข้าใจถูกต้อง

เพราะฉะนั้น ต้นเหตุคือโลภะ และความอยากมีหลายอย่าง แม้แต่อยากจะชนะใจตัวเอง ก็เป็นแต่เพียงความอยาก ไม่ใช่เป็นปัญญา

ถ. โลภะ โทสะ โมหะที่เกิด อาศัยอะไรเป็นต้นเหตุจึงเกิดขึ้นมา

สมพร โลภะ โทสะ โมหะ อาศัยอวิชชาเป็นปัจจัย และเราจะรู้ได้อย่างไรก็ต้องศึกษาเพื่อกำจัดอวิชชา การศึกษานั้นเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ปัญญามีถึง ๓ ชั้น คือ ปัญญาเกิดจากการฟัง ปัญญาเกิดจากการคิด ปัญญาเกิดจากการเจริญภาวนา

สุ. ต้องเป็นเรื่องของโมหะ ความไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

ถ. โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นโดยอาศัยอวิชชาเป็นเหตุ องค์กรรมปรมาัตถ์ของอวิชชาคืออะไร

สุ. คือ โมหเจตสิก ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ. โลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นโดยอาศัยอารมณ์ได้ไหม

สุ. ได้ หมายความว่า ขณะที่เห็นไม่รู้ความจริงว่าไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพรู้ซึ่งกำลังเกิดดับ และสิ่งที่ปรากฏก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตากำลังเกิดดับด้วย ถ้ารู้อย่างนี้จริง ๆ อวิชชาหรือโมหะก็คลายลง แต่ก่อนที่จะรู้อย่างนี้ได้ ต้องฟังพระธรรมเรื่องของสภาพธรรมมากทีเดียว

ปัญหาต่อไปถามว่า นับถือศาสนาใด ตอบว่าศาสนาพุทธ ตอบไปอย่างนั้นจริง ๆ แล้วไม่ได้รู้ซึ่งธรรมอะไรเลย จะรู้ได้อย่างไรว่า นับถือศาสนาไหนที่ตรงไหน

ที่จะรู้ว่านับถือศาสนาพุทธจริง ๆ ก็ตรงที่ศึกษาพระธรรมและเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาสอนเรื่องอะไร ถ้ายังไม่ได้ศึกษาพระธรรมก็ไม่ทราบ ก็เพียงตอบไปอย่างนั้นเอง แต่ถ้าได้ศึกษาพระธรรมแล้วก็มีเหตุผลที่รู้ว่า เพราะพระธรรมเป็นเรื่องของสภาพธรรมที่ทำให้ปัญญาของเราสามารถเจริญขึ้นได้ เพราะฉะนั้น ก็นับถือกันตรงที่ได้ศึกษาพระธรรมและเข้าใจ

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. พระผู้มีพระภาคทรงรู้แจ้งว่า ไม่มีใครสามารถไปดับโลกะ โทสะ โมหะ ของอุปาสกอุปาสิกาหรือบรรพชิตที่เข้ามาแล้วและกราบทูลถามปัญหาได้เลย ทรงแสดงธรรม ๔๕ พรรษาเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ตราบใดที่ยังยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเราหรือเป็นตัวตนที่จะพ้นทุกข์เป็นไปไม่ได้เลย แต่ถ้ารู้ตามความจริงว่า สภาพธรรมแต่ละอย่างไม่เที่ยง เกิดมาแล้วไม่มีลักษณะ จิตเดียวที่เที่ยง ถ้ารู้ความจริงและประจักษ์อย่างนี้จริง ๆ ไม่มีการยึดมั่นว่าเป็นเรา ความทุกข์ก็จะลดน้อยลง

ณ. ... (ไต่ยืนไม่ชัด)

ส. หมายความว่าปัญญาของตนเองต้องเกิด และปัญญาจะเกิดจากไหน ปัญญาก็ต้องเกิดจากการฟังพระธรรม และพระธรรมอย่างอื่นไม่สามารถบรรเทา ความทุกข์ได้ นอกจากจะรู้จริง ๆ ว่า ไม่ใช่เรา ไม่มีเราเลย

ถ้าโกรธใครสักคน โกรธอะไร โกรธชื่อคนนั้น หรือโกรธนามสกุลคนนั้น หรือโกรธเรื่องคนนั้น หรือเขาไม่ดี โกรธโลกะของเขา โกรธโทสะของเขา โกรธริษยา ของเขา หรือโกรธความตระหนี่มััจฉริยะของเขา

แสดงให้เห็นว่า แท้ที่จริงแล้วเป็นสภาพธรรม ซึ่งเราไม่ฟังไปโกรธเกลียดหรือ ไปเดือดร้อนเลย เพราะว่าสภาพธรรมนั้นเกิดและกดับ อกุศลธรรมไม่มีใครอยากจะมี แต่ถ้าปัญญาไม่เกิด อกุศลธรรมนั้น ๆ ก็ยังคงเกิดอยู่เรื่อย ๆ ทางเดียวที่จะละคลาย อกุศลธรรมได้ก็ต้องเป็นปัญญาที่เจริญขึ้น ถ้าไม่มีปัญญา อย่าถามถึงวิธีอื่นเลย เพราะถ้าถามถึงวิธีอื่น นักปรัชญาก็จะตอบตามแบบของนักปรัชญา นักจิตวิทยา ก็จะตอบตามแบบของนักจิตวิทยา มีหนังสือมากมายที่เขียนเรื่องวิธีชนะใจตนเอง วิธีชนะใจเพื่อน วิธีที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต แต่ก็เป็นเรื่องของวิธีการซึ่งไม่ใช่ ปัญญาจริง ๆ ไม่ใช่ปัญญาของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรง ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมและทรงแสดงธรรมที่ทำให้ผู้ฟังเกิดปัญญา ความเข้าใจของตนเองตามลำดับขั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าถามถึงวิธีที่จะทำ ไม่ใช่พระพุทธศาสนา แต่ถ้าเป็นการให้เกิดปัญญาเข้าใจถูกต้องขึ้น นั่นเป็นพระพุทธศาสนา ก็แล้วแต่ว่าต้องการแบบไหน ถ้าต้องการปรัชญา จิตวิทยา ก็เป็นวิธีการอื่นทั้งหมด ซึ่งไม่ใช่พระพุทธศาสนา

ปัญหาต่อไปถามว่า ขณะนี้มีความทุกข์ในใจเหลือเกิน

ความทุกข์ก็เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ทุกคนมีทุกข์ทั้งนั้น แต่ทุกข์คนละรูปแบบ ถ้ารับประทานอาหารที่เค็มไป ไม่ว่าใครทั้งนั้นก็เป็นทุกข์ เฝ็ดไปก็เป็นทุกข์ ถ้าอากาศจะหนาวขึ้น เย็นลงไปอีก ทุกคนก็เป็นทุกข์ เพราะฉะนั้น ทุกข์ไม่ยาก ขณะใดที่ประสบกับอารมณ์ที่ไม่พอใจ เช่น กลิ่นเหม็น รสไม่อร่อย เสียงไม่เพราะ รูปไม่สวย นี่เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ทั้งสิ้น

ท่านผู้ถามกล่าวว่า ขณะนี้มีความทุกข์ในใจเหลือเกิน

เป็นของธรรมดาสำหรับทุกคน คนที่ไม่มีทุกข์ไม่มี ขอให้ทราบว่าจะไม่ว่าจะเป็นใครทั้งนั้น ถ้าถามชีวิตของเขาจริง ๆ แล้ว ทุกคนมีขณะที่เป็นทุกข์ เพราะฉะนั้น ก็ไม่แปลกเลย

และท่านถามว่า ชีวิตครอบครัว คือ สามี ที่แรกดี ต่อมาเป็นคนไม่มีศีล ดื่มสุราเป็นอาภิน กิฬานารีเป็นกิจวัตร โกหกอยู่เรื่อย ทุบตีทำร้ายจิตใจ ลูกหลานภายในยุ่งหมด จะปฏิบัติอย่างไร

แก้ไขคนอื่นนี่ยาก และไม่มีทางจะเป็นไปได้เลย ถ้าใครคิดจะแก้คนอื่น จนตายก็แก้ไม่ได้ เพราะเหตุไร ก็เพราะว่าตัวเองแท้ ๆ ยังแก้ไม่ได้ จะไปแก้คนอื่นได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นต้องแก้ที่ตัวเอง ไม่ว่าจะประสบกับอารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจที่ไม่น่าพอใจอย่างไร ต้องรู้ว่าคุณทุกข์นั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร จึงจะสามารถแก้ได้ เพราะว่าทุกข์ของแต่ละคนไม่ได้อยู่ที่คนอื่น แต่อยู่ที่ตัวเองซึ่งในขณะนั้นปัญญาไม่เกิดจึงเป็นทุกข์ เพราะฉะนั้น มีหนทางเดียวอีกเหมือนกัน คือ ไม่แก้คนอื่น แต่อบรมเจริญปัญญาของตนเองจนกระทั่งรู้จริง ๆ ว่าทุกข์ก็ไม่ยั่งยืน และเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งทุกคนมีในสังสารวัฏ

แนวทางเจริญวิปัสสนา เล่ม ๑๘๕ ตอนที่ ๑๘๔๑ - ๑๘๕๐

หน้า ๒๑

แต่ถ้าทุกคนทราบด้วยปัญญาของตนเองว่า กุศลไม่ได้อยู่ที่บวชพระ และไม่ใช่ออยู่ที่ทอดกฐิน แต่อยู่ที่จิต ขณะใดที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ จึงบวชพระ ขณะใดที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ จึงทอดกฐิน เพราะฉะนั้น การทอดกฐิน หรือการบวชพระก็เป็นทางของกุศลจิต ซึ่งเมื่อกุศลจิตเกิดแล้ว จะทำให้คิดดีบ้าง และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ดีบ้าง หรือมีวาจาที่ดีที่เป็นประโยชน์บ้าง

เพราะฉะนั้น ต้องรู้ ต่อไปนี้ไม่ต้องถามใครอีกเลย เพราะว่าใครจะรู้จักจิตใจของคนอื่น ทุกคนมีจิตซึ่งจะต้องรู้จักตัวของตัวเอง ไม่ใช่ถามคนอื่นว่าเป็นกุศลไหม ถ้าเวลานี้จะถามคนที่อยู่ที่นั่นว่า จิตของท่านผู้นี้เป็นกุศลไหม ก็ยากที่จะรู้ได้

ใครก็ตามที่ถามว่า จิตเป็นกุศลไหม พิจารณาจิตของตัวเองในขณะที่กำลังฟังและเข้าใจ ขณะนั้นเป็นกุศล แต่ขณะที่ฟังแล้วไม่เข้าใจหรือไม่สนใจเลย ขณะนั้นถึงแม้จะนั่งที่นั่น จะบอกว่าเป็นกุศลไม่ได้ จะบอกว่าวันนี้มานั่งฟังการสนทนาธรรม จิตเป็นกุศล ทั้ง ๆ ที่ไม่เข้าใจและไม่สนใจ ขณะนั้นต้องไม่ใช่กุศล

การที่จะรู้ว่าวันนี้บุญมากหรือน้อย ไม่ใช่อยู่ในขณะที่บวชพระ ในขณะที่ทอดกฐิน ในขณะที่ใส่บาตร ในขณะที่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่เป็นขณะที่ระลึกถึงสภาพของจิตว่า เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล ถ้าเป็นโดยลักษณะนี้ คนอื่นไม่ต้องบอกเลย สามารถรู้เองได้จริง ๆ ว่า ขณะนี้เป็นกุศลมาก หรือเป็นกุศลน้อย

แต่อย่าให้เป็นคำถามในลักษณะที่ว่า ถ้าอย่างหนึ่งอย่างใดได้กุศลมากกว่าแล้ว จะไม่ทำอีกอย่างหนึ่ง และถึงแม้ว่าจะไม่ทอดกฐิน และจะไม่บวชพระ แต่วันนี้ไม่ว่าจะคิดถึงใคร ไม่ได้คิดถึงด้วยความพยาบาท ความผูกโกรธ หรือความริษยา หรือความผูกพัน แต่คิดถึงด้วยความเป็นเพื่อน ต้องการที่จะช่วยเหลือใครในขณะใด ขณะนั้นก็เป็กุศลแล้ว เพราะฉะนั้น กุศลไม่ใช่มีแต่การให้ทาน หรือใส่บาตร เลี้ยงพระ บวชพระ ทอดกฐิน แต่เป็นทุกขณะที่จิตไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ ไม่มีโมหะ

ปัญหาต่อไป การย้ายเรื่องนามรูป สำหรับบุคคลธรรมดาที่เป็นฆราวาส ควรคิดถึงเรื่องนี้ในลักษณะอย่างไร จึงจะเป็นบุญกุศลตลอดเวลา

สมพร การย่ำเรื่องนามรูป จะให้เป็นกุศลตลอดเวลา เป็นไปไม่ได้ คือ บางครั้งเราคิดถึงเรื่องรูป หรือสีปรากฏทางตา บางครั้งเราก็เกิดความยินดีพอใจ ความยินดีพอใจเป็นโลภะ ตัณหา กุศลเกิดไม่ได้ก็เป็นอกุศลไป

การที่เราจะให้กุศลเกิดมาก ๆ พอจะทำได้บ้าง แต่จะให้มันเป็นกุศลตลอดเวลา เป็นไปไม่ได้ เพราะกรรมทั้งหลายมีเหตุปัจจัยเป็นแดนเกิด มีเหตุอย่างใด สิ่งนั้นก็เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น จะให้มีกุศลตลอดเวลา เป็นไปไม่ได้

ขณะจิตหนึ่ง ๆ กุศลอาจเป็นปัจจัยให้อกุศลเกิดได้ อกุศลก็เป็นปัจจัยให้ กุศลเกิดได้ การที่เราจะให้กุศลเกิดมากนี้พอจะเป็นไปได้บ้าง คือ ต้องหมั่นฟัง หมั่นศึกษา และปฏิบัติ หมั่นถามผู้รู้ ว่า ทำอย่างไรกุศลจึงจะเกิด

กุศลเกิดทางไหน หรืออกุศลเกิดทางไหน ก็เกิดทางตาที่ได้เห็น ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

กุศลหรืออกุศลก็อาศัยเกิดทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เท่านั้น และทำอย่างไรกุศลจึงจะลดลง เมื่อสีปรากฏทางตา เราก็ระลึกถึงสี ความจริงสีไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ การที่เราเห็นแล้วว่าเป็นคน เป็นสัตว์นั้น เกิดจากความจำในอดีต เห็นครั้งแรก เห็นจริง ๆ ยังไม่เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นเพียงการเห็น

เห็นอะไร เห็นสีที่ปรากฏ สีไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ เมื่อระลึกอย่างนี้บ่อย ๆ โลภะ ความยินดีไม่เกิด โทสะ ความยินร้ายไม่เกิด ขณะนั้นก็เป็นกุศลได้ แต่เป็นกุศลที่ยังไม่แน่นอน เพราะจิตเรายังกลับกลอกได้ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็เหมือนกัน แต่การที่จะให้กุศลเกิดติดต่อกันทุกวัน เป็นไปไม่ได้

สุ. คำถามนี้ก็ไม่พ้นเรื่องของโลภะ คือ โลภะในสิ่งซึ่งแสนจะเป็นไปไม่ได้ คือ อยากจะให้มันเป็นบุญเป็นกุศลตลอดเวลา

ในเมื่อทุกคนยังมีกิเลส และผู้ที่จะไม่มีอกุศลเลยที่จะเป็นบุญเป็นกุศล ได้ตลอดเวลาคือไม่มีอกุศลเลยนั้น ต้องเป็นพระอรหันต์ และกว่าจะได้เป็น พระอรหันต์ต้องรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันก่อน และก็เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี จึงจะถึงความ เป็นพระอรหันต์

๑๘๔๔

ตอบปัญหาธรรมที่วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม

วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๑

ส. ทุกคนควรรู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่า เป็นทาสของความอยาก ไปเสียทุกอย่าง แม้แต่อยากจะเป็นกุศลตลอดเวลา นั่นก็เรื่องของความอยากอีก ทำไม่ไม่รู้เหตุผลและตัวเองตามความเป็นจริงว่า ยังเป็นไปไม่ได้ เพราะว่า เมื่อยังมีอกุศล มีโลภะ ความพอใจ ก็จะต้องทนที่ที่เห็นสิ่งที่สวยงาม เช่น ดอกกล้วยไม้ที่สวยงาม โลภะก็เกิดแล้ว เป็นของธรรมดา แต่ให้รู้ตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่เราที่กำลังเห็น เป็นแต่เพียงสภาพรู้ หรือเป็นเพียงรูปธรรมที่ปรากฏทางตา ค่อย ๆ รู้ขึ้น แม้ว่าโลภะจะเกิด ก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและกัณฑ์ จะเป็นโลภะ อยู่ตลอดเวลาไม่ได้ เวลาที่โทสะเกิดก็ไม่ได้เกิดอยู่ตลอดเวลา โทสะเกิดและกัณฑ์ มีปัจจัยให้สภาพธรรมใดเกิด สภาพธรรมนั้นก็เกิด

เพราะฉะนั้น อย่าเป็นคนใจร้อน หรืออย่าเป็นคนที่ยากไปเสียหมดทุกอย่าง จนกระทั่งอยากจะเป็นกุศลตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปไม่ได้เลยที่จะเป็นอย่างพระอรหันต์ทั้งหลาย

ปัญหาต่อไป คนวิจารณ์เรื่องพระอาจารย์ดัง ๆ ว่า หมดกิเลส สำเร็จเป็นพระอรหันต์ แต่ทำไมท่านยังฉันทมาก สุกนุหรี ซึ่งเป็นของเสพติดมิใช่หรือ

สมพร ก็มีเรื่องอย่างนี้เป็นนิจว่า คนโน้นเป็นพระอรหันต์ คนนี้เป็นพระอรหันต์ พระอรหันต์นั้นรู้ได้ยาก แม้แต่เดินตามหลังกันไป เราก็ไม่รู้ที่ท่านเป็นพระอรหันต์ ถ้าท่านเป็นพระอรหันต์จริง ๆ ท่านก็ไม่ได้คิดว่าท่านเป็นพระอรหันต์

อาจารย์ต่าง ๆ นั้น เราก็ไม่รู้ที่ท่านเป็นพระอรหันต์จริงหรือไม่ แต่ถ้าวินิจฉัยตามหลักพระอรชรกถาจารย์แล้ว พระอรหันต์สมัยนี้ไม่มี มีอย่างสูงแค่พระอนาคามี เพราะว่าศาสนาแล้วมา ๒,๐๐๐ เกือบจะ ๓,๐๐๐ ปีแล้ว นี่ก็ ๒,๕๓๑ ปีแล้ว

พระอรหันต์หมดแล้ว อย่างสูงแค่พระอนาคามี ส่วนมากเห็นการปฏิบัติของท่านแล้ว เราไม่เข้าใจ เราก็มองท่านเป็นพระอรหันต์ แต่เราเองก็ยังไม่รู้ว่า พระอรหันต์คืออะไร บางทีตัวท่านเองก็ไม่สำเร็จอะไร แต่เราไปยกยอท่านเป็นพระอรหันต์

ทำอย่างไรจึงจะรู้ ก็ต้องดูข้อปฏิบัติ และเราก็ยังไม่รู้ข้อปฏิบัติของท่านว่า ปฏิบัติอย่างไร แม้ตัวเราเองเราก็ยังไม่บรรลุพระอรหันต์ และจะไปบอกว่าท่านเป็นพระอรหันต์ ถ้ารู้ว่าท่านเป็นพระอรหันต์ เราก็ต้องเป็นพระอรหันต์ด้วย แต่โดยหลักการจริง ๆ แล้ว พระอรหันต์ไม่มีในสมัยนี้

คำถามต่อไป พระอรหันต์ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกไหม

นามรูปซึ่งบัญญัติว่าเป็นพระอรหันต์ พระอรหันต์คือชีณาสพผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว เมื่อนิพพานแล้วก็ไม่เกิดอีก ถ้าเราศึกษาธรรมยังไม่ถึงขั้นเราจะเห็นว่า การไม่เกิดอีก ไม่ดีแน่เลย เราต้องศึกษาธรรมไปที่ละขั้น รู้ความสุขไปที่ละขั้น เมื่อศึกษาไป ๆ จะเห็นว่า ความเกิดนั้นเป็นความทุกข์จริง ๆ พระอรหันต์นิพพานแล้วไม่เกิดอีก เป็นความสุขอย่างยอดเยี่ยม

ปัญหาต่อไป กรรมของคนเราที่เกิดขึ้นเป็นอกุศลกรรม เราจะแก้ไขอย่างไร ในชาตินี้

กุศลกรรมหรืออกุศลกรรมก็ตามที่เกิดขึ้นแล้ว ที่ปฏิบัติมาแล้ว ไม่มีทางแก้ไขได้นอกจากเราจะทำกุศลให้มากขึ้น ๆ เช่น ท่านพระมหาโมคคัลลานะมีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ ก็ยังแก้อกุศลกรรมที่ท่านทำไว้แล้ว เพราะฉะนั้น อกุศลกรรมที่ทำไว้แล้ว ของที่สำเร็จแล้วแก้ไขไม่ได้ ทำกรรมอย่างไร ต้องได้รับผลอย่างนั้น อกุศลกรรมนี้เมื่อได้เหตุปัจจัยแล้วจึงเกิดขึ้น เราจะแก้ไขไม่ให้อกุศลกรรมเกิดนั้นไม่ได้

เหมือนอกุศลกรรมที่ไม่ดีเกิดจากโลภะ โทสะ โมหะ ทำให้เราเห็นสิ่งที่ไม่ดี ได้ฟังสิ่งที่ไม่ดี ได้กลิ่นไม่ดี ได้ลิ้มรสไม่ดี ถูกต้องสัมผัสสิ่งที่ไม่ดี การที่ไม่ดีนั้น เช่น เห็นสิ่งที่ไม่ชอบใจซึ่งเกิดจากอกุศลกรรม เกิดจากโลภะ โทสะ โมหะที่เรากระทำไว้แล้วในชาติก่อนหรือชาตินี้ก็ตาม เมื่อทำไว้แล้ว จะแก้ไขไม่ให้เกิดไม่ได้ มีเหตุ

มีปัจจัยให้เกิดก็เกิดขึ้น เราได้ยินเสียงที่ไม่ชอบใจ เช่น คนด่า หรือสิ่งที่เราไม่ชอบใจ ก็เกิดจากอกุศลกรรมที่เรากระทำไว้แล้ว สำเร็จแล้ว แก้ไขไม่ได้

การที่จะแก้ไขอกุศลกรรมที่ทำไว้แล้ว แก้ไม่ได้ นอกจากเราจะสร้างกุศลให้มากขึ้น เพราะฉะนั้น เมื่อเราทำอกุศลกรรมมากแล้ว ต่อไปนี้เราก็จะศึกษา เราจะทำกุศลกรรมให้มากขึ้น

ส. ต่อไปเป็นคำถามของเด็กนักเรียน บุหรีเป็นยาเสพติดหรือเปล่า ถ้าเป็น พระสุบบุหรีจะผิดศีลหรือเปล่า

สมพร บุหรีในสมัยพุทธกาลไม่ได้บัญญัติไว้ ในสมัยนี้เราก็มาคิดดูว่า การสุบบุหรีไม่เหมาะสม เมื่อไม่เหมาะสมก็ไม่สมควรเหมือนกัน แต่ไม่มีการปรับอาบัติ การที่จะปรับอาบัติของพระที่สุบบุหรีต้องเกิดจากพุทธบัญญัติ พระพุทธเจ้าต้องประชุม สงฆ์ว่า ภิกษุสุบบุหรีไม่ได้ เมื่อภิกษุสุบบุหรีแล้วจึงเป็นอาบัติ แต่สมัยนั้นไม่มี

ผู้ที่บวชเป็นพระแล้ว ถ้าท่านเห็นการสุบบุหรี การติดบุหรี ไม่ดี ท่านก็ เลิกไปเอง ละไปเอง คือ ถ้าท่านเห็นโทษ ท่านก็ละได้ ถ้าท่านยังไม่เห็นโทษ ก็ยังละไม่ได้

พระก็ตาม ขรवासก็ตาม ก็เหมือนกัน ถ้าเห็นโทษแล้ว จึงจะละได้ สมมติว่า เราดื่มสุราประจำ ถ้ายังไม่เห็นโทษของการดื่มสุรา เราก็ยังละสุราไม่ได้ ยังเห็นว่า สุรามีคุณ ตราบใดที่เราเห็นโทษของสุราแล้ว เราไม่ดื่ม ขณะนั้นก็เป็นกุศล

เพราะฉะนั้น เรื่องบุหรี ไม่มีพุทธบัญญัติ แล้วแต่จะคิดเอา

ทำไมพระชอบให้ห่วย ที่ท่านให้ ท่านรู้จริงหรือเปล่า

รู้จริงหรือเปล่า เป็นส่วนตัวของท่าน ถ้าจะให้ผมวินิจฉัย การที่จะรู้จริง รู้ยาก เรื่องให้ห่วย ขรवासชอบถามท่าน ท่านไม่มีอะไรพูด ท่านก็พูดไปโดยไม่ตั้งใจก็ได้ หรือตั้งใจให้ก็ได้ แต่ที่ถูกล่ะ ท่านที่ถือเคร่งจริง ๆ ท่านจะพูดสิ่งที่เป็นสาระ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเบียดเบียน ท่านจะต้องละสิ่งเหล่านี้ การให้ห่วย ถ้าไม่รู้จริงก็เป็นการพูดเพ้อเจ้อ ไม่เหมาะสม แต่ท่านรู้จริงหรือเปล่า ต้องไปถามท่าน

เครื่องรางของขลังช่วยเราได้จริงไหม

เครื่องรางของขลังนั้น เนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ พวกพราหมณ์มาบวชในศาสนาพุทธ ทำเครื่องรางของขลังขึ้นมา ในศาสนาของเราไม่ใช่อย่างนั้น เราสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ถ้าเราไม่เห็นพระพุทธรูปเราก็ไม่สามารถระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าได้ว่า พระพุทธเจ้ามีปัญญาบริสุทธิ์ มีพระมหากรุณา และมีการสิ้นอาสวะกิเลส

การสร้างพระพุทธรูป ไม่ใช่เป็นเครื่องรางของขลัง แต่เพื่อเป็นอนุสติที่เรียกว่า พุทธานุสติ ถ้าเรานึกว่าเป็นเครื่องรางของขลัง ก็ไม่ใช่ลัทธิในพระพุทธศาสนา ควรจะระลึกว่าเป็นอนุสติ คือ เป็นเครื่องเตือนให้เราระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า กุศลก็เกิด เมื่อกุศลเกิดแล้ว กุศลนั้นสามารถห้ามอกุศลได้บางอย่าง ไม่ใช่ห้ามได้ทั้งหมด อกุศลที่มีกำลังไม่มีใครห้ามได้ เช่น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านมีของดียิ่งกว่าเครื่องรางของขลัง ท่านก็ยังถูกโจรทุบตาย อย่างเราเครื่องรางของขลังนิดหน่อยจะไปห้ามอกุศลวิบาก ห้ามไม่ได้

ใครเป็นคนแรกที่ทำให้มีการสวดมนต์ขึ้น

การสวดมนต์ของเราก็มี ของพราหมณ์ก็มี ของเหล่านี้เกิดมาเนื่องจากการศึกษาเล่าเรียน คือ เป็นพวก ๆ หมายถึงว่าพวกหนึ่งศึกษาพระวินัย พวกหนึ่งศึกษาพระสูตร พวกหนึ่งศึกษาพระอภิธรรม ก็ต้องเพื่อจะรักษาพระพุทธศาสนาไว้ สวดเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา ต่อ ๆ มาเราสวดไม่ได้ทั้งหมด เราก็เลือกข้อใดข้อหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องเตือนให้ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า คุณของพระธรรม คุณของพระสงฆ์ อย่างภิกษุหรืออุบาสกอุบาสิกาที่ทำวัตรเช้าเย็น เป็นการระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์

คนที่ตายแล้วไปสู่สุคติ อยากทราบว่า สุคติคืออะไร

สุคติภูมิ คือ ภูมิที่มีความสุข ซึ่งสุขก็ไม่เท่ากัน สุขน้อย สุขมาก

สุคติ มี ๗ คือ มนุสย์ ๑ สวรรค์ ๖ ชั้น พรหมโลกยังไม่ต้องพูดถึง พูดถึงสุคติภูมิจริง ๆ มี ๗ สุขก็ไม่เท่ากัน มนุสย์บางพวกก็มีความสุขมาก บางพวกก็มี

ความสุขน้อย แต่ก็จัดอยู่ในความสุข เทวดา ๖ ชั้น ก็มีความสุขประณีตขึ้นไปในแต่ละชั้น

สุดคืออะไร ก็คือ ภูมิที่ไปเกิดแล้วมีความสุข

ต้นจิวในเมืองนรกเหมือนในเมืองมนุษย์ไหม

ต้นจิวตามที่อรรถกถาอธิบายไว้ คือ ต้นจิวในเมืองนรกมีหนามยาวมาก ๑๖ องคุลี เกิดจากวิบากกรรมที่ทำผิดศีลธรรมในภพชาติอื่น แต่ต้นจิวในเมืองมนุษย์หนามไม่ยาวขนาดนั้น หนามต้นจิวในเมืองนรกนั้นคมเหมือนเหล็กคม ในเมืองมนุษย์ก็สั้น ๆ ในเมืองมนุษย์เราไม่ขึ้นก็ได้ แต่ในนรก ถ้าเราทำบาปกรรม เราต้องขึ้นต้นจิว

นรกมีจริง นรก คือ ภูมิที่ให้ความทุกข์ตลอดเวลา ไม่มีความสุขเลย นะ-ระ-กะ แปลว่าปราศจากความสุข

พระสังฆราชของคัมภีร์ปัจจุบัน เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วจะเกิดอีกไหม ถ้าเกิด เป็นอะไร

ถ้าพระสังฆราชยังมีกิเลสอยู่ ก็ยังต้องเกิด หรือยังไม่บรรลुพระอรหันต์ ก็ยังต้องเกิด การที่จะเกิดเป็นอะไร ถ้าจิตก่อนจะตายเป็นอกุศลก็ไปเกิดในอบายภูมิ ถ้าจิตก่อนจะตายเป็นกุศลก็ไปเกิดในสุคติภูมิ และเราก็ไม่รู้ว่ ก่อนจะตายท่านมีอะไรเป็นอารมณ์ แต่เข้าใจว่าท่านต้องมีกุศล เพราะท่านสั่งสมกุศลมามาก

คนนั่งสมาธิบอกว่า จิตออกจากร่าง จะเป็นความจริงหรืออุปาทาน

ในพระพุทธศาสนาไม่มีคำว่า จิตออกจากร่าง จิตอยู่กับรูป รูปเกิดจิตก็เกิด ถ้าจิตออกจากร่างจริง ก็เป็นการตายไปเกิดในภพใหม่ คือ ในบัญญัติการภูมิ ภูมิที่มีขันธ์ ๕ จิตกับรูปจะไม่จากกันเลย มีแต่ลัทธิภายนอก ลัทธิพราหมณ์ บอกว่าเมื่อนั่งสมาธิทำมานานแล้ว จิตออกไปได้ นั่นเป็นลัทธิภายนอก ในพระพุทธศาสนาไม่มีจิตออกจากร่าง จิตก็อยู่ที่ร่างนี้แหละ ไม่ไปไหนเลย ถ้าแยกจากกันเมื่อไร ก็เป็นการตาย จึงจะแยกออกจากกันได้

มีบางคนไปยังสถานที่บางแห่ง มีจิตรู้สึกเหมือนตัวเองเคยมา

เป็นความคิดนึก บางครั้งก็บอกว่า เหมือนฝันไป ความฝันไม่ใช่ของจริง เราจะไปสนใจอะไรมากมาย ของจริงที่ปรากฏนี้น่าสนใจมากกว่า ของจริงคืออะไร ก็คือสิ่งที่ปรากฏทางตา ปรากฏทางหู รู้ของจริงอย่างนี้มีประโยชน์กว่า สิ่งที่ไม่ใช่ของจริง เราก็ตัดออกไป เสียเวลา

ที่พูดกันว่า พ่อแม่ทำกรรมใดไว้ กรรมนั้นย่อมตกทอดถึงลูก เป็นความจริงหรือไม่ อย่างไร

กรรมนั้น ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ มีเฉพาะตัว ใครทำความไม่ดี คนนั้นก็ได้รับผลของกรรมไม่ดี ใครทำกรรมดีก็ได้รับผลของกรรมดี อย่างบาลีที่ว่า สุทธิ อสุทธิ ปัจจัยตั้ง ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ มีเฉพาะตัว ทำให้กันไม่ได้ หมายความว่า เราทำกรรมอย่างนี้ เช่น เราฆ่าสัตว์ตัดมือถึง ลูกออกมา ลูกไม่มีมือ ที่เขาบอกว่า พ่อแม่ทำกรรมแล้ว กรรมนั้นตกถึงลูก ไม่เป็นความจริง

ที่จริงแล้ว พ่อทำกรรมอย่างนี้ ลูกก็ทำกรรมอย่างนี้เหมือนกัน กรรม ๒ อย่างนี้เป็นประเภทเดียวกันก็มาเจอกันได้ คนทำกรรมที่ตัดมือถึงอาจจะไม่มีในประเทศไทย อาจมีในนอกประเทศ หรือในจักรวาลอื่นก็ได้ ก็มาเกิดกับคนนี้ เปรียบเหมือนฝูงโคก็เข้าคอกโค ฝูงควายก็เข้าคอกควาย หรือเราดื่มสุราเราก็ไปหาคนดื่มสุราด้วยกัน เรารักษาศีลก็ไปอยู่วัด หรือไปหาคนที่รักษาศีลเหมือนกัน คือ พวกไหนก็ไปอยู่กับพวกนั้น คนทำกรรมประเภทเดียวกันคือฆ่าตัดมือถึง ลูกก็ทำกรรมประเภทเดียวกันคือฆ่าตัดมือถึงหรือตัดมือคนอื่นก็ได้ ประเภทเดียวกัน ก็มาอยู่ด้วยกัน มาอยู่รวมกัน เป็นเหตุให้คนเข้าใจผิดว่า ตัวเองทำกรรมแล้ว กรรมนั้นตกถึงลูก นี่เป็นความเห็นผิด

ถ. ผมอยู่ในสถานที่กัณดาร พระสงฆ์ไปบิณฑบาตไม่ถึง ได้แต่ทำอาหารบูชาข้าวพระพุทธรูปในบ้านทุก ๆ เข้า มิได้ขาด จะได้อันสงฆ์อะไรบ้าง จะได้บุญไหม และเมื่อบูชาข้าวพระแล้ว ก็สวดมนต์หลายบท และกรวดน้ำแผ่กุศล จะได้อันสงฆ์อะไรบ้าง หรือไม่ได้ เหมือนกับเราใส่บาตรหรือไม่

สมพร การที่เราถวายข้าวพระ ถ้าเราคิดว่าบูชาคุณ คือ นึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ให้พระพุทธรูปฉันอาหาร เป็นการบูชา บูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียน

ด้วยอาหาร ด้วยสิ่งที่เราเห็นว่าเป็นของดี เราบูชาระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า เป็นผู้รู้คุณของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ามีบุญคุณแก่เรามากมาย สอนเราทุกอย่าง ทุกแง่ทุกมุม ยิ่งกว่าครูอาจารย์สอน ยิ่งกว่าพ่อแม่สอน ใครจะสอนยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า ในโลกนี้ไม่มี เพราะฉะนั้น เมื่อเราระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า เราไม่มีอะไรที่จะสักการะ เรามีดอกไม้ธูปเทียน หรือมีอาหารไปบูชา การบูชานั้นไม่ไร้ผล ได้อานิสงส์เหมือนกัน

สวดมนต์ก็เป็นการระลึกถึงคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ การสวดมนต์ ถ้าจิตเราเป็นกุศลจริง ๆ เราก็ได้กุศล แต่ถ้าปากเราว่า นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต แต่จิตเราไปไหนแล้ว ตั้งนะโม ๓ จบ ยังจำไม่ได้ว่าก็จบแล้ว ใจมันเร็ว ปากว่าไปแล้ว ใจคิดไปเรื่อยแปดพันเก้า เป็นการท่อง จิตฟุ้งซ่าน อย่างนี้เป็นอกุศล ถ้าจิตไม่ฟุ้งซ่าน แม้ไม่สวดมนต์ เช่น ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้า มีคุณกับเราอย่างไร และเรายกมือไหว้ ก็ได้กุศลแล้ว เพราะฉะนั้น แล้วแต่จิตของเรา ในขณะนั้น

และที่ถามว่า จะเหมือนกับการใส่บาตรหรือไม่

กุศลทุกอย่างอยู่ที่จิตเป็นใหญ่ ที่เหมือนกันคือเป็นกุศล ที่ไม่เหมือนกัน คือ ยิ่งหย่อนกว่ากัน

๑๘๔๕

ตอบปัญหาธรรมที่วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม

วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๑

คำถามต่อไป ที่ทำบุญกรวดน้ำ จะถึงผู้รับไหม

สมพร การที่เราทำบุญกรวดน้ำให้ผู้อื่น คือ คนที่ตายไปแล้ว รู้ได้ยากว่า จะถึงหรือไม่ถึง ถ้าเขามีเจตนารับส่วนกุศลที่เราแผ่ไปให้ เขาก็ได้รับส่วนกุศล ถ้าเขาไม่มีเจตนารับส่วนกุศลที่เราแผ่ไปให้ เขาก็ไม่ได้รับ

มีหลายอย่างที่เขาไม่ได้รับ เช่น เขาตายและเกิดในนรก เขาก็ไม่สามารถรู้เรื่องราวเหล่านี้ได้ หรือเกิดเป็นมนุษย์ใหม่ เขาก็ไม่รู้การให้กุศลของเรา ถ้าจะได้รับ เขาต้องเป็นเปรตชนิดหนึ่ง หรือเป็นใครก็ได้และรู้ว่าเราให้กุศล และมีจิตโสมนัสยินดี สาธุอนุโมทนา เขาก็ได้รับ แต่อย่าเสียใจ เพราะว่าเราทำแล้วเราย่อมได้รับแน่นอน คนอื่นจะได้รับหรือไม่ได้รับ ไม่มีปัญหา เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีชีวิตอยู่ เราทำของเราเองดีกว่า เราได้แน่นอน ถ้าเราตายไปแล้ว คนอื่นทำให้เรา เราจะได้รับหรือไม่ ไม่แน่นอน

นรกสวรรค์มีจริงไหม

นรกสวรรค์มีจริง ถ้านรกสวรรค์ไม่มีจริง การทำกุศลก็ไม่มี การทำอกุศลก็ไม่มี การทำบาปก็ไม่มี การทำบุญก็ไม่มี เพราะการทำบุญมี ทำบาปมี นรกจึงมี สวรรค์จึงมี

ความหึงหวงที่ต้องผลัดออก หมายถึงอะไร

ปัญหานี้กำกวมไม่ค่อยชัดเจน ผมตอบไป จะตรงหรือไม่ตรงก็ไม่ทราบ ความหึงหวงเกิดจากอกุศลจิตของเรา เช่น หึงหวงในสิ่งที่เรารักใคร่ โทสะเกิด โทสะ คือ ความไม่สบายใจ เช่น หึงหวงสามีภรรยา นี่เป็นอกุศล เป็นโทสะ เกิดจากโลภะ

เป็นปัจจัย โลกะ ความอยาก เป็นปัจจัยให้โทสะความไม่สบายใจเกิดได้ เมื่อเรารู้ว่า โลกะ โทสะเป็นสิ่งที่ไม่ดี เราก็ละเสีย พยายามละเสีย แต่ละไม่ได้ง่าย ๆ ต้องมีวิธีการ คือ ระลึกรถึงกุศลบ่อย ๆ เมื่อทำกุศล อกุศลก็ไม่เกิด เพราะว่ากุศลกับอกุศลเหมือน มืดกับสว่าง หรือเหมือนกลางคืนกับกลางวัน เมื่อมืดมี สว่างก็ไม่มี เมื่อสว่างมี มืดก็ไม่มี

ความโกรธเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติ จะแก้ไขอย่างไร

การแก้ความโกรธไม่ใช่เป็นของง่ายเลย เป็นของยาก ต้องศึกษาเล่าเรียน ให้เข้าใจ ต้องฟังบ่อย ๆ พิจารณاب่อย ๆ การพิจารณาก็มีหลายชั้น มีพิจารณา โทษของความโกรธ ความโกรธเป็นความชั่วร้ายที่ให้โทษหนัก ในปัจจุบันก็ทำเรา ให้เศร้าหมอง ทำร่างกายให้เศร้าหมอง ไม่ใช่จิตใจเท่านั้นที่เศร้าหมอง ร่างกายก็ เศร้าหมอง และเมื่อตายไปแล้วก็ทำให้ตนกรอกอีก นี่โทษของความโกรธ เพราะฉะนั้น เราจะโกรธไปทำไม โกรธเกิดจากอะไร มีสาเหตุ เกิดจากได้ฟังเสียงที่เขาพูดไม่ดี หรือ เกิดจากการเห็นสิ่งที่ไม่ดี

ทุกอย่างมีปัจจัยให้เกิด เราต้องทำลายปัจจัย จึงจะไม่เกิดได้ แต่เป็นการแก้ ที่ยาก เพราะว่ากรรมทั้งหลายมีปัจจัยให้เกิดก็เกิดขึ้น ถ้าเราจะไม่ให้ความโกรธเกิดขึ้น ง่าย ๆ ก็หมั่นเจริญเมตตา รักษาศีล ๕

ศีล ๕ บริสุทธได้โดยอาศัยเมตตา เช่น เราไม่ฆ่าสัตว์ เพราะเราเมตตา สงสารสัตว์ เราไม่ลักทรัพย์ เพราะเราเมตตาสงสารสัตว์ เหล่านี้เป็นต้น ศีล ๕ กับบริสุทธ ถ้าจะไม่โกรธ ต้องเจริญเมตตาบ่อย ๆ แต่ว่าห้ามได้ยาก

ชาติหน้ามีจริงไหม

ชาติหน้าต้องมีจริงแน่นอน ถ้าชาติหน้าไม่มีจริง ตายแล้วสูญ เป็นอุจเฉทภูมิ เป็นความเห็นผิด เป็นเรื่องยาว ถ้าตอบสั้น ๆ ก็ว่า ชาติหน้ามีจริง

คนที่บวชแล้ว ถ้าชาติหน้ามีจริง จะมีทุกสิ่งทุกอย่างสมบูรณ์ใหม่

มีทุกสิ่งทุกอย่างมีสมบรูณ์ พุดไม่ได้ แต่ถ้าเป็นกุศลก็สมบรูณ์ สมมติว่า เราสร้างกุศลในชาตินี้มาก ก็ไปเกิดในสวรรค์ มีทรัพย์สมบัติมากมาย ถ้าสร้างอกุศล ชาติหน้าก็ไปตกนรก มีแต่การขาดแคลน

บางคนทำแต่ความดี ทำไม่ยากจน

ที่ยากจนเป็นผลของอกุศลกรรมเก่า ความดีนี้ยังไม่มีโอกาสให้ผล ความดี ทำแล้วต้องให้ผลแน่นอน ไม่ต้องกลัว แต่ยังไม่มีโอกาสที่จะให้ผล ก็ยังไม่เกิดขึ้น

หัวใจของพระพุทธศาสนาคืออะไร อยู่ที่ไหน

หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อยู่ที่ศีล สมาธิ ปัญญา อยู่กับการปฏิบัติ อยู่ที่ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ไม่ได้อยู่ที่อื่นเลย ถ้าเราไม่มีปริยัติ คือการศึกษาเล่าเรียน หัวใจของพระพุทธศาสนาก็ไม่มี ถ้าเราไม่ปฏิบัติ หัวใจของพระพุทธศาสนาก็ไม่มี ถ้าเราไม่บรรลุมรรคผล หัวใจของพระพุทธศาสนาก็ไม่มี หัวใจของพระพุทธศาสนาอยู่ที่ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ใช่อยู่ที่อื่น

ทำบาปแล้วทำบุญ ตายไปแล้วจะลบล้างได้ไหม ขอหลักฐานอ้างอิง

ทำบาป ทำบุญ นี่เป็นคนละส่วน เราพิจารณาง่าย ๆ อย่างนี้ว่า น้ำกับน้ำมัน อยู่ในขวดเดียวกันก็ไม่ปนกัน เหมือนบุญกับบาป อันไหนมีกำลังกล้ำก็ให้ผลก่อน เช่น บุญมีกำลังมากกว่า ได้โอกาส ได้ปัจจัยให้ผล บาปก็ยังไม่ให้ผล คอยโอกาสเมื่อ บุญหมดแล้ว บาปก็ให้ผล สมมติว่าเราทำบุญมากเหลือเกิน แต่เวลาใกล้ตาย จิตเราเศร้าหมอง บาปมีโอกาแล้ว บุญมากก็จริง แต่ขณะนั้นบาปมีโอกาส เราก็ไป สู่อบายภูมิ แต่ไปสู่อบายภูมิเป็นระยะเวลาเล็กน้อย เพราะเราทำบาปน้อย เพราะฉะนั้น แล้วแต่ว่ากุศลหรืออกุศลจะได้เหตุได้ปัจจัยก็เกิดขึ้นก่อน

สำหรับหลักฐานอ้างอิงอยู่ในพระไตรปิฎกมากมาย แต่ลัทธิพราหมณ์บอกว่า ลบล้างได้ ศาสนาพุทธลบล้างไม่ได้ ต่างกัน ในพระไตรปิฎกเกือบทั้งหมดก็ว่าได้ พุดถึงเรื่องบาปเรื่องบุญ

กรวดน้ำ ใช้น้ำกับไม้น้ำ มีผลเสมอกันไหม

อยู่ที่เจตนา เมื่อมีเจตนาแล้วผลย่อมได้ กรวดน้ำหมายถึงอะไร กรวดน้ำและแผ่กุศลให้คนอื่น ไซ้ไหม การใช้น้ำหรือไม่ใช้น้ำไม่สำคัญ อยู่ที่เจตนาเป็นใหญ่ ถ้าเจตนาเราไม่ดี ฟุ้งซ่าน แม้ใช้น้ำ ปากว่าอย่าง แต่ใจคิดอะไรร้อยแปด ฟุ้งซ่าน กุศลก็ไม่ค่อยเกิด ไม่ได้อยู่ที่น้ำเป็นใหญ่ แต่อยู่ที่ใจเป็นใหญ่

คำว่า แยกรูป แยกนาม ขอให้อาจารย์อธิบายให้แจ่มแจ้ง

รูปเป็นสิ่งที่ไม่รู้อะไร นามเป็นสิ่งที่รู้อะไรได้ คนเราทุกคนที่เกิดมา ถ้ามีรูปอย่างเดียว เคลื่อนไหวไม่ได้ ทำอะไรไม่ได้สักอย่างถ้าไม่มีนาม นามคือจิตหรือเจตสิก จิตหรือเจตสิกรู้อะไรได้ นี่เป็นนาม สิ่งที่เราไม่รู้ได้นั้นคือเป็นรูป นี่แยกโดยหยาบ ๆ

เวลาทำบุญตั้งจิตอธิษฐานแล้ว จะได้ดังที่อธิษฐานหรือไม่

อธิษฐานอะไร อธิษฐานขอให้สิ้นอาสวะกิเลส หรืออธิษฐานขอให้เราร่ำรวย ก็มีปัญหาก็ บุญนั้นถ้าเราไม่อธิษฐานก็ได้บุญ อธิษฐานต้องอธิษฐานให้ถูกต้อง เพื่อทำลายอกุศล ไม่ให้มีอาสวะกิเลส จึงจะถูกต้อง ถ้าอธิษฐานว่า ขอให้ข้าพเจ้าได้สมบัติในเมืองมนุษย์ ในเมืองสวรรค์ เหล่านี้เป็นการอธิษฐานที่ไม่เหมาะสม เป็นการลดบุญของเราไป เพราะขณะนั้นเป็นโลภะ แทนที่จะเป็นกุศลตลอดไป ก็มีอกุศลแทรกคั่น กุศลก็ลดลงไปบ้าง

ผู้หญิงเมื่อตายไปแล้ว ชาตินี้หน้าจะได้เป็นผู้ชายใหม่ และผู้ชายเมื่อตายไปแล้ว จะได้เป็นผู้หญิงใหม่ บางคนเกิดมาเป็นกะเทย เพราะทำกรรมอะไร

การเป็นผู้หญิง ผู้ชาย ไม่มีอะไรแน่นอน ทุกคนที่เป็นผู้หญิงก็เคยเกิดเป็นผู้ชาย ทุกคนที่เป็นผู้ชายก็เคยเกิดเป็นผู้หญิง ไม่มีอะไรแน่นอน แล้วแต่กรรม บางคนพอใจในความเป็นผู้หญิงก็เกิดเป็นผู้หญิง บางคนก็เกิดจากทำอกุศลกรรม ทำกรรมไม่ดีไว้ เช่น เป็นผู้ชายไปผิดลูกภรรยาผู้อื่น ต่อไปอาจเกิดเป็นผู้หญิงก็ได้ ทำให้เรามีความทุกข์อย่างนั้นเหมือนกับที่เราทำกับคนอื่น นี่เกิดจากกรรม

เพราะฉะนั้น เป็นผู้ชาย เป็นผู้หญิง เกิดได้ทั้งนั้น เพราะว่าในสังสารวัฏฏ์ ที่ยาวนานมาก ไม่อาจพูดได้ว่า เราไม่เคยเกิดเป็นผู้หญิง ผู้ชาย เป็นกะเทย และที่เป็นกะเทย ก็เกิดจากอกุศลกรรมที่ทำกาเมสุมิจนจาร

พระบางรูปมีข่าวว่า เมื่อมรณภาพแล้วไม่เน่าจริงหรือ

เน่าไม่เน่าอยู่ที่ปัจจัย แม้ยาสมัยใหม่ก็ทำให้รูปไม่เน่าได้ แม้อำนาจจิตก็ทำให้รูปไม่เน่าได้บางครั้งบางคราว ได้บ้างเล็กน้อย ไม่ใช่ฝืนธรรมชาติเกินไป

ยังเป็นพระอีกหรือไม่

ขณะที่ตายไปแล้ว จะเกิดเป็นพระต่อทันทีไม่ได้ ถ้าเกิดเป็นเปรตก็มีรูปร่างแบบพระได้ พระนี่เป็นได้เฉพาะมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉานก็เป็นไม่ได้ แม้พญานาคซึ่งปลอมตัวเป็นมนุษย์ในสมัยพุทธกาลเข้ามาบวช พระพุทธเจ้ายังไม่ให้บวช เทวดาก็บวชเป็นพระไม่ได้ พรหมก็บวชเป็นพระไม่ได้ พระนี่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น เมื่อตายแล้วก็สิ้นความเป็นพระ ถ้าเกิดเป็นมนุษย์อีก ก็ต้องบวชใหม่จึงเป็นพระได้ แต่ถ้าเป็นพระและตายไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็ไม่เป็นพระ เป็นเทวดาแล้ว พระเป็นแค่ชาตินี้

พระ แปลว่า ผู้ประเสริฐ ประเสริฐด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ต้องพร้อมสมบูรณ์ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา จึงชื่อว่าผู้ประเสริฐ

พระบางรูปมีข่าวว่า สามารถเข้ากัมมภูมิจนไปสวรรค์จริงไหม

ในพระพุทธศาสนาของเราไม่มี มีแต่ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ จิตไปพร้อมกับรูป คือ จะไปแต่เฉพาะจิตอย่างเดียวไม่ได้ เมื่อนั่งปุบจิตเราไปนรกไปสวรรค์ไม่ได้ ได้เพียงการนึกเอา คิดเอา เพราะว่าภูมิที่มีชั้น ๕ แยกจากกันไม่ได้ จะต้องมียุบ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไปไหนไปด้วยกัน จะไปแต่นาม คือ จิตอย่างเดียวไม่ได้ ไปแต่รูปอย่างเดียวก็ไม่ได้ รูปกับนามอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไปอยู่ แยกจากกันไม่ได้ การไปสวรรค์นั้น เป็นแต่เพียงการคิดเอา เหมือนการฝัน เราฝันว่า ไปที่โน้น ที่นี้ แท้จริงแล้วไม่ได้ไปจริง ๆ คิดนึกเอา

สุ. ยังมีคำถามอีก และที่ขอความกรุณาให้อาจารย์สมพรเป็นผู้ตอบ เพราะส่วนมากเป็นเรื่องที่พิมพ์แล้วสำหรับการตอบของดิฉันในหนังสือตอบปัญหาธรรม เช่น เรื่องนรกสวรรค์ เรื่องความโกรธ เป็นต้น และหนังสือนี้ก็นำมามอบถวายที่วัดด้วย เพราะฉะนั้น ท่านที่สนใจก็อ่านได้ในห้องสมุดของวัด ซึ่งเป็นคำถามประเภทเดียวกัน จึงได้เรียนให้ท่านอาจารย์สมพรเป็นผู้ตอบ เพื่อจะได้ฟังคำตอบอีกแนวหนึ่งด้วย

รู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจจริง แต่ไม่สามารถรู้หรือพิสูจน์ได้จริง ๆ เช่น เรื่องของนรกสวรรค์ แม้มีเหตุที่จะให้เกิดในนรก มีเหตุที่จะให้เกิดในสวรรค์ แต่เพราะในขณะนี้ไม่สามารถไปถึงสวรรค์หรือนรกได้ เพราะฉะนั้น ก็ยังคงสงสัยข้องใจว่า นรกจะมีจริงไหม สวรรค์จะมีจริงไหม

แต่ถ้าคิดว่า ถ้าโลกนี้มีจริงได้ ทำไมนรกหรือสวรรค์จะมีจริงไม่ได้ ในเมื่อสุขและทุกข์ในโลกนี้ก็มีได้ เพราะฉะนั้น ทุกขยิ่งกว่าโลกนี้ที่เป็นมนุษย์ แต่เป็นโลกอื่นที่ทุกข์ทรมานตลอดเวลา ก็ย่อมจะมีได้ด้วยอำนาจของกรรม หรือความสุขในโลกนี้ก็ยังมีได้ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผลของกรรมที่ประณีตมากกว่านี้ ก็จะต้องมีที่เกิด ซึ่งจะต้องเป็นสุขมากกว่าในโลกนี้ได้ เพราะว่าสำหรับสุคติภูมินั้น คือ มนุษย์ ๑ และสวรรค์ ๖ ชั้น ภูมิมนุษย์ก็เป็นสุคติภูมิหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นผลของกุศลที่ไม่ประณีตเท่ากับสวรรค์ชั้นอื่น ๆ ถึง ๖ ชั้น

และเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องทำบุญกวาดน้ำพวงนี้ ก็เป็นเรื่องที่สนใจว่าจะถึงผู้รับไหม แต่ตามความเป็นจริงแล้ว เมื่อไม่สามารถรู้ได้ ก็ควรพิจารณาถึงจิตใจของตนเองเปรียบเทียบกับ ถ้าท่านได้ข่าวการกระทำกุศลของใคร จิตใจของท่านยินดีด้วย โนมนทนาด้วย หรือว่าไม่ชอบเขา ก็ไม่ยินดีด้วยกับกุศลของเขา ฉะนั้นได้ไม่ว่าจะเกิดที่ไหนก็มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ ถ้าสามารถที่จะรับรู้การกระทำของคนอื่นได้ ก็ขึ้นอยู่กับกุศลจิตหรืออกุศลจิตในขณะนั้นว่า จิตที่รู้เรื่องการกุศลของคนอื่นพลอยยินดีตาม หรือไม่ยินดี

ถ้าขณะใดที่พลอยยินดีตาม แม้เป็นผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและรู้ว่าผู้ที่ตนจากมา
ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ขณะใดที่กุศลจิตเกิดอนุโมทนา ขณะนั้นจึงเป็นกุศล
ที่ว่าจะได้รับผลใหม่ ก็คือกุศลจิตเกิดใหม่ ต้องเป็นกุศลจิตของตนเอง
ต้องเป็นกุศลกรรมที่อนุโมทนาของตนเองจึงจะได้วิบากที่เป็นผล เพราะว่าต้องมีกุศล
ที่เป็นเหตุ ผลคือกุศลวิบากจึงจะมีได้ แต่ถ้าขณะนั้นไม่เกิดกุศลจิต และหวังว่า
คนอื่นจะส่งบุญไปให้ เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เลย เพราะว่าจิตของใครเป็นอย่างไร
กุศลวิบากหรืออกุศลวิบากก็ต้องเกิดจากกรรมคือกุศลจิตและอกุศลจิตของคนนั้น

๑๘๔๖

ตอบปัญหาธรรมที่วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม

วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๑

ส. ต่อไปเป็นคำถามเรื่องของวิปัสสนา ซึ่งคงจะเหมือน ๆ กับที่ได้กล่าวถึงแล้ว แต่ก็ขอเชิญอาจารย์ตอบอีกเพื่อความชัดเจนพอสมควรกับเวลา

คำถามข้อที่ ๑ ผู้ประสงค์จะเจริญวิปัสสนา ต้องเรียนให้รู้เสียก่อนจึงปฏิบัติได้ไหม

สมพร การเรียน คือ การฟังนั่นเอง การฟังเรียกว่าการศึกษา เราจะต้องเข้าใจว่า วิปัสสนานั้นมีปรมัตถ์เป็นอารมณ์ ปรมัตถ์หมายถึงรูปเป็นรูป นามเป็นนาม ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ซึ่งปรากฏทางทวารทั้ง ๖ คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ทางตา ปรมัตถ์อะไรปรากฏ สีปรากฏ สี คือ รูปนั่นเอง ปรากฏทางตา นอกจากสีแล้วไม่มีอะไรปรากฏทางตาได้เลย การเห็นสีเป็นนาม นามเป็นปรมัตถ์ ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ เมื่อนามไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ก็เป็นอารมณ์วิปัสสนาได้ แต่การที่เราจะระลึกรูปร่างนี้เป็นสี นี่เป็นการรู้สี ต้องหมั่นระลึกบ่อย ๆ

ในขณะที่เราเห็น เห็นครั้งหนึ่งก็ระลึกครั้งหนึ่ง จะระลึกอย่างไรก็ได้แล้วแต่หมั่นศึกษาเล่าเรียน ระลึกอยู่บ่อย ๆ พิจารณาบ่อย ๆ

หรือการได้ยินเสียงก็เหมือนกัน เสียงเป็นรูปเท่านั้น ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ ได้ยินเสียงก็เป็นนาม ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ เราต้องรู้ถึงปรมัตถ์คือสิ่งที่มีจริง เมื่อเราศึกษาเล่าเรียน ศึกษาคือการฟังบ่อย ๆ และปฏิบัติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจบ่อย ๆ อารมณ์ปรมัตถ์เกิดขึ้นกับเราทุกครั้งเลย การที่เรารู้ อารมณ์อย่างนี้เป็นวิปัสสนาส่วนหนึ่ง ส่วนย่อย

แต่เห็นครึ่งใดก็เห็นคน เห็นสัตว์ เห็นวัตถุ เห็นเงิน เห็นทอง เห็นสิ่งของต่าง ๆ ไม่เห็นเป็นสี่สัททีหนึ่ง เพราะว่าจิตเราเคยจดจำไว้ แล่นเลยไป เห็นครึ่งหนึ่งก็เห็นคน แท้จริงแล้วเห็นครั้งแรกที่ปรากฏเป็นแต่เพียงสีเท่านั้นเอง เป็นปรมัตถ์ จึงไม่มีคน ไม่มีบัญญัติจริง ๆ

คำถามข้อที่ ๒ วิธีเรียนวิปัสสนานั้นมีอยู่กี่อย่าง อะไรบ้าง

เราไม่จำเป็นต้องรู้ว่ามียูกี่อย่าง ถ้ามียูกี่อย่างนั้นเป็นการจำได้ว่าวิปัสสนาภูมินั้นมี ๖ อย่าง การจำได้แบบนี้ วิปัสสนาญาณไม่ได้เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน

คำถามข้อที่ ๓ คำว่า ภาวนา

คำว่า ภาวนา มีความหมายกว้าง ภาวนาในพระพุทธศาสนาหมายถึงปัญญา ปัญญาชั้นต่ำ คือ สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง ปัญญาชั้นที่ ๒ คือ จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด เมื่อฟังแล้วก็คิด ปัญญาชั้นที่ ๓ คือ ภาวนามยปัญญา การคิดบ่อย ๆ ถูกต้องตามความเป็นจริงแล้ว การเจริญของปัญญาก็เกิดขึ้น ชื่อว่าภาวนามยปัญญา

แต่ภาวนาที่ถามนี้ไม่ตรงตามพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นภาวนามยปัญญา เป็นภาวนาที่เราเรียกกันเองว่า ภาวนา เช่น ภาวนาว่า นะ มะ พะ ทะ หรือ มะ อะ อุ หรือ นะโมพุทธานะ ... นี่ไม่ใช่เป็นปัญญาภาวนา แต่เป็นไสยศาสตร์ชนิดหนึ่ง เนื่องจากพวกพราหมณ์มาเผยแพร่ในพระพุทธศาสนา เราก็เอาคำเหล่านี้มาท่อง มาปลุกเสก มาเป่า เช่น บริกรรมว่า นะ มะ พะ ทะ ๆ แต่เราไม่รู้เลยว่าคืออะไร เราปฏิบัติสิ่งที่ไม่รู้ ปัญญาจะเกิดได้อย่างไร สิ่งที่ต้องรู้มีอีกมากมายในพระพุทธศาสนา และเป็นกุศลด้วย

ความไม่รู้เป็นโมหะ เป็นอวิชชา เป็นอกุศล ควรละเสีย เจริญสิ่งที่ เป็นกุศลดีกว่า เจริญสิ่งที่เรารู้ดีกว่า สิ่งที่เราไม่รู้ตัดไปเสีย ท่านเรียกว่าเป็น สิลัพพตปราคาส คือ ปฏิบัติผิด ถ้าเราคิดว่าการบริกรรม นะ มะ พะ ทะ สามารถทำให้เราพ้นจาก

ทุกข้อได้ ก็เป็นสัจพตปรามาส คือ ปฏิบัติผิด ในพระพุทธศาสนาไม่ใช่ปฏิบัติอย่างนี้ จะทำให้พ้นทุกข์ได้

เพราะฉะนั้น สิ่งใดที่เราไม่รู้ ไม่ควรเจริญ ต้องศึกษาก่อน พระพุทธศาสนา อาศัยปัญญา คือ ความรอบรู้จริง ๆ จึงจะปฏิบัติถูกต้อง ไม่ใช่เชื่อตาม ๆ กันมา เมื่อเราฟังแล้ว เราเชื่อครึ่งหนึ่งก็ได้ และศึกษาว่าถูกต้องตามเหตุผลหรือไม่ ไม่ใช่ ท่านบอกให้ภาวนา เราก็ภาวนา ถ้าสิ่งนั้นเป็นกุศลก็ดีไป แต่ถ้าไม่ใช่กุศลก็ต้องเป็นอกุศล ชื่อว่าเป็นคนโง่ อาจารย์เราเป็นคนโง่ เราก็เป็นคนโง่อีก อย่างนี้ไม่เหมาะสม เราต้องพิจารณาธรรมเป็นใหญ่ มีเหตุผล

คำถามข้อที่ ๔ ผลของสมถะอย่างสูงจะไปถึงไหน

สมถะล้วน ๆ อย่างสูงถึงพรหมโลก คือ รูปพรหม อรูปพรหมซึ่งสูงสุด ถึงเราจะมีปัญญาแค่ไหน ก็ไม่มีโอกาสไปได้ เพราะพวกเราไม่ได้ฌาน

แต่สมถะในพระพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งอย่างนั้น มุ่งถึงการสงบระงับจากกิเลส ซึ่งเป็นเหตุให้วิปัสสนาญาณเกิด สมถะ เช่น เราได้มูลกัมมัญฐาน อาจารย์ให้อารมณฺ์ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ เป็นสมถะ ให้เราพิจารณาเพื่อเห็นว่าร่างกายทุกสิ่งทุกอย่างเป็นของปฏิญฺูล เพื่อกำจัดโลภะ นี่เป็นสมถะ

เมื่อเราพิจารณาร่างกายว่าเป็นของปฏิญฺูล ก็สามารถคลายจากโลภะได้ จิตว่างเบาจากโลภะ ก็สามารถระลึกถึงสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ให้ปัญญาเกิดขึ้น แต่จิตเราเอาแค่สมถะเท่านั้นไม่พอ เพราะสมถะเป็นเพียงบัญญัติเท่านั้น แต่ก็เป็นกุศล เจริญได้ก็ดี

คำถามข้อที่ ๕ ผู้เจริญสมถะแล้ว ประสงค์จะต่อวิปัสสนาได้หรือไม่

ถ้าเราเข้าใจวิปัสสนา เจริญสมถะจนกระทั่งได้ฌานแล้ว เจริญวิปัสสนา ระลึกรู้องค์ฌาน คือ วิตก วิจาร์ ปิติ สุข เอกัคคตา ซึ่งก็คืออนามนฺ์เอง แต่สำหรับคนไม่มีปัญญาก็ยาก เพราะฉะนั้น อย่าใฝ่ให้สูงไป แค่ทางตาที่ปรากฏทุกวัน ๆ เรายังระลึกไม่ได้ ทางหูได้ยินทุกวัน ๆ เรายังระลึกไม่ได้ ว่าเป็นรูปเป็นนาม

ส. ต่อไปเป็นคำถามเรื่องพระวินัย ก็คงต้องเป็นอาจารย์สมพรตอบ
ถามว่า พระภิกษุที่ปาราชิกแล้ว โดยที่เจ้าอาวาสไม่รู้ไม่ทราบ และมาร่วมพิธี
สังฆกรรม เช่น บวชพระภิกษุใหม่ ผู้ที่บวชใหม่นั้นจะเป็นพระได้หรือไม่
และเวลาที่ฟังการบรรยายแล้วงง มีผู้หวังดีปลุกให้ฟังธรรมต่อ จะเป็นบาป
หรือได้บุญ เพราะว่าเจตนาของเราเพื่อให้เขาได้ฟังการบรรยายด้วยความเข้าใจ
แต่เขากำลังหลับ

สมพร การที่ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ถ้า
สังฆกรรมนั้นมีพระเพียง ๕ รูป เรียกว่าชนบท เมื่อมีภิกษุต้องอาบัติปาราชิก ๑ รูป
ผู้ที่บวชใหม่นั้นไม่เป็นพระ จะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ต้องมีพระอย่างน้อย ๕ รูป แต่ถ้าเกิน
ไม่เป็นไร ถ้ามีภิกษุเกิน ๕ รูป มีภิกษุที่ต้องอาบัติปาราชิกอยู่ ๑ รูป โดยที่ไม่มีใครรู้
ผู้บวชใหม่นั้นเป็นพระได้ พระวินัยวางกฎไว้อย่างนี้

และที่ถามว่า มีผู้หวังดีปลุกให้ฟังธรรมต่อ จะเป็นบาปหรือได้บุญนั้น
ถ้าเจตนาของผู้ที่ปลุกเป็นกุศล ก็เป็นบุญ ไม่ใช่เป็นบาป แต่ผู้ที่ถูกปลุกแล้ว
ตื่นขึ้นมา มีเจตนาตั้งใจฟังก็เป็นบุญ ถ้าตื่นขึ้นมาไม่พอใจ ก็เป็นบาป หมายถึง
เป็นกิเลส เป็นเครื่องเศร้าหมองจิตใจ แต่เจตนาของคนอื่นรู้ยาก เราคิดเองก็แล้วกันว่า
เจตนาของเราหวังจะให้เขาเกิดปัญญา เราจึงปลุกเขา ก็เป็นกุศล ไม่ใช่แกล้ง
แต่ถ้าเราแกล้งเขา ปลุกเขาด้วยเจตนาไม่ดี บาปก็เกิดขึ้น อยู่ที่เจตนาเป็นใหญ่

ถ. จิตสงบเป็นสมณะ นิमितจึงปรากฏขึ้น ใช่ไหม

ส. ไม่แน่ เพราะว่ามิจฉาสมาธีก็นิमितได้ ถ้าเจริญสมถภาวนาอย่าง
ถูกต้องแล้วจะทราบ ว่า ในสมถกัมมัฏฐาน ๔๐ ก็กัมมัฏฐานที่จะมีนิमित และนิमितนั้น
ต้องเป็นนิमितที่ตรงลักษณะของกัมมัฏฐานนั้นด้วย ไม่ใช่ว่าเห็นนรก เห็นสวรรค์
เห็นอะไรก็จะเป็นนิमितของสมถภาวนา

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ที่ทำ จุดประสงค์ต้องการอะไร

ถ. ต้องการปฏิบัติให้รู้แจ้งปริยัติ

ส. ต้องการเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏขณะนี้ใหม่ หรือว่าต้องการจะเห็นนามธรรมรูปธรรมเกิดดับ

ภาวนาไม่ได้หมายความว่าไปท่องบ่น หรือไปจงใจอยากที่จะเห็นนามธรรมรูปธรรมเกิดดับ แต่ภาวนา คือ การอบรมเจริญความรู้ในลักษณะของสภาพธรรม เพื่อละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

การประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมเป็นวิปัสสนาญาณขั้นที่ ๔ คือ อุทยัพพญาณ เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะถึงอุทยัพพญาณ ปัญญาจะต้องเจริญจากการที่สติระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งต้องอาศัยการฟังและการเข้าใจ เรื่องของนามธรรมและรูปธรรมอย่างละเอียดจริง ๆ เช่น ขณะนี้กำลังพูดเรื่องเห็นและเรื่องสิ่งที่ปรากฏทางตาให้รู้ว่าเป็นสภาพธรรมที่มีจริง โดยการกล่าวว่า เห็นเป็นสภาพรู้ เป็นลักษณะรู้ เป็นอาการรู้ เป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่ง ซึ่งขณะใดที่ธาตุชนิดนี้เกิด จะต้องรู้ สิ่งหนึ่งสิ่งใด ทางตา คือ เห็น ทางหู คือ ได้ยิน นี่คือลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นสภาพที่นุ่มไปรู้สิ่งที่ปรากฏซึ่งเป็นอารมณ์ นี่คือการพูดเรื่องนามธรรมในขณะที่เห็น กำลังเห็น

ถ้าเป็นผู้ที่ภาวนา คือ อบรมเจริญปัญญามาแล้วมาก จะรู้ถึงความต่างกันของ ขณะที่กำลังฟังเรื่องเห็นทั้ง ๆ ที่กำลังเห็น กำลังฟังเรื่องเห็นให้เข้าใจ กับมีเห็นจริง ๆ ที่สติจะระลึกรู้ศึกษาในสภาพที่กำลังเห็น ๒ อย่างนี้ต่างกัน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ฟังพระธรรมและสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ คือ ทันทิที่ฟัง ปัญญาจะรู้ความต่างกันของขณะที่สติกำลังเข้าใจเรื่อง กับขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ นี่เป็นสิ่งที่ต่างกันแล้ว ใช่ไหม

การอบรมเจริญปัญญาที่จะประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป ไม่ใช่จงใจ ตั้งใจว่า ทำอย่างไร สอนให้ที่ หรือว่ากำหนดอย่างไร จึงจะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่เมื่อปัญญาเกิด ความค่อย ๆ รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะเพิ่มขึ้น และในขณะที่ความรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมค่อย ๆ เพิ่มขึ้น จะละคลายความไม่รู้

เห็นนี่ ก็เห็นอยู่ตลอดเวลาทุกวัน แต่เวลาที่สติระลึก รู้หรือไม่ว่า ไม่ใช่ตัวตนอย่างไร เป็นสภาพรู้หรือเป็นธาตุรู้เป็นนามธรรมอย่างไร ซึ่งก็คือ ขณะเดี๋ยวนี้อย่างไร ไม่ใช่ว่าต้องไปทำ

เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็นตามปกติ ปัญญายังไม่สามารถรู้ลักษณะ ที่ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งขณะเห็นเป็นสภาพรู้ และสิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ใช่สภาพรู้ ถ้ายังไม่สามารถรู้อย่างนี้จริง ๆ โดยการที่สติระลึกรู้บ่อย ๆ เหนือ ๆ และเป็นผู้ที่มีปกติ เจริญสติปัฏฐาน จะไม่มีทางประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม โดยวิธีไปทำอย่างอื่นเลย เช่น ไปนั่งจ้อง นั่งกำหนด นั่งทำอะไรต่าง ๆ อย่างนั้นไม่ใช่การอบรมเจริญภาวนา

ภาวนา คือ เจริญ หรือกระทำบ่อย ๆ เหนือ ๆ เป็นเรื่องของมรรคมรรค ๘ ซึ่งปกติแล้วจะมีมรรคเพียง ๕ องค์ที่เกิด ได้แก่ สัมมาสติ เป็นต้น ไม่ใช่เรา

สัมมาสติเป็นสภาพที่ไม่ใช่เรา แต่เป็นขณะใดที่ระลึก เพราะสติเป็นสภาพที่ ระลึก ฟังเรื่องนามธรรมและรูปธรรมจริง แต่สติระลึกที่ลักษณะที่กำลังเห็น นั่นคือ สติปัฏฐาน ซึ่งจะช่วยให้ละคลายความไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไปเรื่อย ๆ นี่คือการเจริญอบรม ไม่ใช่เป็นการไปทำด้วยความเป็นตัวตน

ถ. ... เป็นรูปหรือเป็นนาม

ส. นิमितที่เห็นนั้น นิमितอะไร

ถ. ... (ได้ยินไม่ชัด)

ส. ถ้าบางท่านเห็น ก็เป็นเรื่องของเขา ถ้าขณะนี้ไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลัง ปรากฏ ขณะนั้นก็เหมือนกันว่าเป็นอะไร

ปัญญาต้องเกิดในขณะที่สิ่งใดกำลังปรากฏ และค่อย ๆ รู้สิ่งนั้น เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าแสงสว่างจะปรากฏ ถ้าในขณะที่อบรมเจริญปัญญาแล้วก็ต้องรู้ว่า นามธรรมมีลักษณะอย่างไร รูปธรรมมีลักษณะอย่างไร และละความไม่รู้ แต่นี่ยังคงมีความไม่รู้ แม้ว่าแสงสว่างจะสว่างจ้าขึ้นมาก็ไม่รู้นั่นคืออะไร เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นการอบรมเจริญปัญญา เป็นเรื่องที่จะต้องทิ้งไป ไม่ต้องสนใจ

และให้เข้าใจเรื่องของสติปัฏฐานว่า คือสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรม
ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อเข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น

การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นการอบรมเจริญวิปัสสนา เป็นเรื่องของการเจริญปัญญา ไม่ใช่เป็นเรื่องอื่น ต้องเป็นปัญญาของตัวเองจากขั้นของการฟังให้เข้าใจ เพราะฉะนั้น ไม่ต้องข้ามไปถึงว่าจะวิปัสสนาอย่างไร เพียงแต่ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏพระธรรมทรงแสดงไว้อย่างไร ก็ให้เข้าใจขึ้นตามลำดับ

๑๘๔๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๑

ถ. วิจิกิจฉาที่ถูกข่มไว้ด้วยสมาบัติเป็นวิขัมภนปหาน กับที่ข่มไว้ด้วยวิปัสสนาญาณเป็นตทังคปหานนั้น ลักษณะของวิจิกิจฉามีความหมายต่างกันอย่างไร

ส. วิจิกิจฉา ผู้ที่ยังไม่ใช่พระอริยบุคคลยังมีอยู่ เพราะฉะนั้น ก็เป็นความสงสัยในลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ ไม่รู้สิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง ไม่ประจักษ์แจ้งการเกิดดับ มีความสงสัยในพระพุทฺธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์ เช่น มีความสงสัยว่า พระพุทฺธเจ้าทรงตรัสรู้การเกิดดับของสภาพธรรมในขณะนี้ทางตาที่กำลังเห็น พระองค์สามารถประจักษ์แจ้งได้จริงหรือ ขณะไหนที่เกิดความสงสัยอย่างนี้ ขณะนั้นก็สงสัยในพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้า

สงสัยในพระธรรม คือ เมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว ก็ไม่สิ้นสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเป็นต้น หรือสงสัยในพระสงฆ์ว่า จะมีผู้ที่เป็นพระสาวกซึ่งสามารถรู้เช่นเดียวกับพระอรหันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้า คือ รู้แจ้งอริยสัจจธรรมจนกระทั่งดับกิเลสได้นั้น เป็นไปได้จริงหรือ

นี่คือความสงสัย ซึ่งไม่พ้นจากความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั่นเอง แต่ขณะใดที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นจะไม่มีอกุศลเจตสิกประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดขึ้นทำกิจการงานร่วมกับกุศลจิตในขณะนั้นเลย เพราะฉะนั้น ในขณะที่ให้ทาน จะไม่มีความสงสัย ไม่มีความคิดสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม หรือขณะที่วิริยอุตสาหะดี ขณะที่จิตสงบเป็นการเจริญสมถภาวนาก็ดี ในขณะนั้นเมื่อกุศลเกิดขึ้นบ่อย ๆ จนกระทั่งลักษณะของความสงบปรากฏเป็นสมาธิขั้นต่าง ๆ ขณะนั้นก็จะไม่มีอกุศลเจตสิกเกิดกับจิตเลย เพราะว่าขณะนั้นกำลังเป็นกุศล และขณะที่สมาธิขั้นฌานซึ่งเป็นอุปปนาสมาธิเกิด ขณะนั้นเป็นวิขัมภนปหาน แต่ไม่ใช่สมุจเฉตปหาน

สำหรับการอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งรู้แจ้งอริยสัจจธรรมขณะใด ขณะนั้น
โสตปาตติมรรคจิตดับวิจิกิจฉาเป็นสมุจเฉท ไม่เกิดอีกเลย

ถ. สมัยที่ว่างจากคำสอนของพระพุทธเจ้า ผู้ที่เคยได้ฟังพระธรรมของ
พระพุทธเจ้ามาแล้ว จะมีโอกาสที่สัมมาสติจะเกิดขึ้นพิจารณานามธรรมรูปธรรม
ได้บ้างไหม ยกเว้นพระปัจเจกพุทธเจ้า

ส. ธรรมที่ถูกต้อง ทุกท่านจะพิจารณารู้ได้ด้วยตัวของท่านเองจริง ๆ
นี่เป็นคำถามในครั้งที่ว่างจากพระศาสนา แต่ชีวิตประจำวันของทุกคนจะทำให้
ท่านเข้าใจได้ว่า ก่อนที่จะได้ฟังพระธรรม แม้ยังไม่ว่าง ยังมีคำสอนอยู่ แต่สำหรับ
แต่ละบุคคล พิจารณาได้ว่า ก่อนที่ตัวท่านเองจะได้ฟังพระธรรม มีสัมมาสติที่ระลึก
รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมหรือเปล่า แต่หลังจากที่ได้ฟังพระธรรมแล้ว
คนที่เข้าใจเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม ก็มีปัจจัยทำให้สัมมาสติระลึกตามที่ได้ยิน
ได้ฟังว่าขณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ นี่คือผู้ที่ได้สะสม
การฟังมา และไม่ใช่ว่าเฉพาะในชาตินี้ที่เพิ่งได้ฟัง แต่จากการที่ได้เคยสะสมการใส่ใจใน
การฟังพระธรรมในอดีต ซึ่งทุกท่านไม่สามารถย้อนกลับไปได้ว่า ในแสนโกฏีกับ
ท่านได้พบพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแล้วก็พระองค์ และขณะที่เป็นชาติต่าง ๆ
ที่พบพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มีศรัทธาเข้าไปนั่งใกล้ฟังพระธรรม
มากน้อยแค่ไหน หรือมีการอบรมเจริญสติปัญญา คือ สัมมาสติเกิดขึ้นระลึกศึกษา
ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏมากน้อยแค่ไหน ก็เป็นอดีตที่ผ่านไปแล้ว
ไม่มีใครสามารถระลึกได้ แต่ชีวิตในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ หรือคำพูด
หรือการคิด สามารถส่งไปถึงการสะสมของจิตในแสนโกฏีกับได้

ทุกคนที่มาฟังพระธรรม เรื่องของสภาพธรรม ปรมัตถธรรม เรื่องของตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจ โลหะ ไทสะ โมหะ ในขณะที่กำลังฟัง เข้าใจ วันอาทิตย์มาฟัง
เข้าใจ กลับไปถึงบ้านอาจจะลืมไปตั้งหลายวัน ไม่ได้ระลึกเรื่องของจักขุวิญญาณ
ที่กำลังเห็น หรือโสตวิญญาณที่กำลังได้ยิน แม้ว่าจะเคยฟังแล้ว เข้าใจแล้ว แต่ก็
ยังลืมเป็นวัน ๆ นี่ในชาตินี้

เพราะฉะนั้น ถ้าขยายช่วงเวลาของชาตินี้จากวันหนึ่งให้เป็นชาติหนึ่ง วันหนึ่งขยายออกไปให้เป็นชาติหนึ่ง หลาย ๆ วัน ก็เป็นหลาย ๆ ชาติ แม้ว่าจะเคย ได้ยินได้ฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมแล้ว ก็ขึ้นอยู่กับการสะสมว่า สะสมความรู้ ความเข้าใจในระดับใด เพราะฉะนั้น ในวันหนึ่งที่ไม่ระลึกถึง ก็เป็นหลาย ๆ ชาติที่ไม่มีโอกาสได้ยินได้ฟังพระธรรมเลย และในระหว่างหลาย ๆ ชาติที่ไม่มีโอกาสได้ยิน ได้ฟังพระธรรม สัมมาสติจะเกิดขึ้นได้ไหม

ถ. ไม่ได้

สุ. ไม่ได้ แต่โยนิโสมนสิการ จากการที่เคยได้ยินได้ฟัง เป็นเรื่องทีละเล็กละน้อยที่จะทำให้คนนั้นไม่ว่าจะเกิดในชาติใดเป็นบุคคลใด ก็จะมีโยนิโสมนสิการ ในการที่จะพิจารณาธรรมให้ตรงในเรื่องของเหตุผล และในเรื่องของธรรม

ชาตก คือ พระชาติต่าง ๆ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของพระองค์เอง และของสาวก ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า ในชาติที่สัมมาสติไม่ได้เกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม แต่โยนิโสมนสิการก็ปรุงแต่งความคิดความเข้าใจในคลองของธรรม ที่จะให้เป็นบารมี ทำให้เมื่อสติปัฏฐานซึ่งเป็นสัมมาสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมเมื่อไร ปัญญาก็สามารถเกิดขึ้นพิจารณาน้อมไปรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้ เพราะเหตุว่ามีการสะสมโยนิโสมนสิการ

ถ. สัมมาสติที่อาจารย์พูดว่ามีหลายขั้นนั้น ขณะที่สัมมาสติเกิดขึ้นระลึก ในรูปธรรมทางตา เช่น ขณะนี้สติระลึกถึงรูปธรรมทางตา และโยนิโสมนสิการว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ขณะนั้นถือว่ายังมีสัตว์ มีบุคคล ยังเป็นตัวตนที่ระลึกใหม่ เป็นตัวเราที่ระลึกสิ่งที่ปรากฏทางตาใหม่

สุ. ยังไม่ได้ดับการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน ใช่ไหม

ถ. ยังไม่ได้ญาณเลย

สุ. ยังไม่ได้ดับ แต่ในขณะนั้นมีความเห็นว่าเป็นตัวตน หรือกำลังพิจารณา ศึกษาเพื่อที่จะรู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ นี่เป็นขณะที่ต่างกัน

ถ. ก็คือระลึกไว้ในสิ่งที่ปรากฏทางตา ขณะนั้นก็ทั้งสัมผัสมาสติ มีทั้งโยนิโสมนสิการ มรรคมิ้องค์ ๕ ขณะนั้นครบ แต่ก็ยังเป็นว่า เราระลึก

สุ. เพราะว่ายังไม่ได้ดับการยึดถือว่าเป็นเรา แต่ขณะใดที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นไม่มีความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา

ต้องแยกขณะจิตโดยละเอียด เพราะว่าจิตเกิดดับสลับกันอย่างรวดเร็ว นี่เป็นเหตุที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า กุศลจิตต้องมีโสภณเจตสิกเกิดร่วมด้วย ไม่มีอกุศลเจตสิกเกิดร่วมด้วยขณะที่เป็นกุศลจิต แต่เมื่อกุศลจิตดับไปแล้ว อกุศลจิตเกิดได้ แล้วแต่ว่าอกุศลจิตที่เกิดขณะนั้นจะมีมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด เกิดร่วมด้วยหรือว่าไม่มีมิจฉาทิฏฐิเกิดร่วมด้วย

ทันทีที่เห็นสิ่งที่น่าพอใจทางตา เช่น เห็นดอกไม้สวยงาม ๆ ซึ่งทุกคนในโลกนี้คงจะไม่มีใครปฏิเสธว่า เห็นดอกไม้สวยงาม ๆ แล้วจะไม่ชอบ ยากที่จะเป็นไปได้ ไซ้ไหม ในขณะที่เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่น่าดูทางตา ความรู้สึกชอบเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทันที ยังไม่ทันจะต้องนึกหรือมีความเห็นผิดว่า เป็นตัวตน เป็นวัตถุ เป็นสิ่งของที่เที่ยง แต่ความชอบก็เกิดขึ้นแล้วทันที รวดเร็วมาก ทันทีที่กระทบรสที่อร่อย ที่ถูกปาก โลกษณะก็เกิด เร็วจนกระทั่งไม่ต้องไปคิดอะไร เพราะฉะนั้น ในขณะที่นั้นยังไม่มี การที่จะมีความเห็นว่า ต้องเป็นสิ่งที่เที่ยง ที่ยั่งยืน หรือไม่เกิดดับ แม้เป็นโลกมุลจิต แต่ก็มีต่างกัน เป็นประเภทที่เกิดร่วมกับมิจฉาทิฏฐิ กับไม่เกิดร่วมกับมิจฉาทิฏฐิ

การศึกษาเรื่องจิตโดยละเอียด จะทำให้เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า トラบใดที่ยังไม่ได้ดับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็ยังมีปัจจัยทำให้โลกมุลจิตเป็นไปกับความเห็นผิด แต่ไม่ใช่ทุกวัน ที่เป็นไปกับความเห็นผิด ขณะใดที่เกิดความเห็นผิดขึ้น ในขณะนั้นให้ทราบว่าจะไม่ใช่เรา แต่เป็นโลกมุลจิตที่มิจฉาทิฏฐิติดสัมปยุตต์

ถ. ในขณะที่สตรระลึก รู้ เรียกว่าเรากำลังสังสมสัมมาทิฏฐิเพื่อไปสู่ความไม่มีตัวตน

สุ. ถูกต้อง

ถ. แต่ในขณะเดียวกัน โภภุมูลจิตก็แทรกขึ้นมาเมื่อไรก็ได้

สุ. ไม่มีใครสามารถรู้จิตของใครได้

ถ. เข้าใจแล้ว

สุ. ถ้าคิดถึงความเร็วของอกุศล ทางตาที่เห็นแล้วชอบ ทางหูที่ได้ยินแล้วชอบ ทางจมูกได้กลิ่นที่น่าพอใจแล้วชอบ ทางลิ้น ทางกาย ก็เช่นเดียวกัน จะเห็นความเร็วที่ว่า ยังไม่ต้องคิดความเห็นอะไรทั้งนั้น สภาพธรรมเหล่านี้ก็เกิดและสำหรับความเห็นผิดที่เกิดขึ้น จะต้องเกิดร่วมกับโภภุมูลจิต เพราะว่าเป็นสภาพที่ติดข้องพอใจในความเห็นนั้น เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เห็นผิด ขณะนั้นเป็นโภภุมูลจิตเกิดร่วมกับทิวฐิเจตสิก แต่ไม่ใช่ว่าทุกวันจะมีโภภุมูลจิตทิวฐิเจตสิกสัมปยุตต์

สำหรับเรื่องของชีวิตในชาติที่ไม่ได้ฟังพระธรรม ก็คงจะหมดความสงสัย ถ้าขยายชีวิตประจำวันของทุกท่านที่หลงลืมสติก็จะรู้ว่า บางท่านเป็นเดือนก็ไม่มีสัมมาสติที่เกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม เพราะฉะนั้น เดือนนั้น ถ้าจะให้เข้าใจก็สมมติว่า วันหนึ่งเป็น ๑ ชาติ และถ้าจะให้ละเอียดกว่านั้นอีก ให้ชั่วโมงหนึ่งเป็น ๑ ชาติ และถ้าจะให้ละเอียดกว่านั้น ก็เป็นนาทีละ ๑ ชาติ หรือละเอียดยิ่งกว่านั้น ก็เป็นวินาทีละ ๑ ชาติ ถ้าเทียบกับแสนโกฏิกัปที่ผ่านมา ชีวิตในวันนี้ก็ต้องมีการสะสมเป็นปกติในชีวิตประจำวันตามความเป็นจริงของแต่ละบุคคล แต่โยนิโสมนสิการ คือ การสะสม การอบรมจากการฟังธรรม และเข้าใจขึ้น ๆ จนกระทั่งแม้ในขณะที่สัมมาสติซึ่งเป็นมรรคมรรค ๘ ไม่เกิด แต่ก็ยังมีกุศลจิตประเภทอื่น เช่น เป็นไปในทาน หรือเป็นไปในศีล เป็นไปในความสงบของจิตเกิดได้

ขณะที่กำลังฟังก็ต้องโยนิโสมนสิการ แต่ไม่ใช่จะทำโยนิโสมนสิการ

ขณะที่ฟังธรรมส่วนละเอียดแล้วเข้าใจความละเอียดของพระธรรม และไม่ไฉนร้อน จะสามารถรู้จริง ๆ ว่า กิเลสทั้งหลายเป็นสิ่งที่ละเอียดและยังมีกำลังอยู่ ตราบใดที่ปัญญายังไม่เจริญขึ้น โยนิโสมนสิการก็จะเพียรฟังพระธรรมให้เข้าใจขึ้น เพื่อให้ปัญญามีกำลังขึ้น

ปัญญาเป็นสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับอกุศลธรรม ซึ่งอกุศลธรรมทั้งหลายเป็นศัตรู เพราะฉะนั้น ปัญญาเปรียบเสมือนมิตรที่แท้จริง เพราะว่าจะไม่เคยทำร้ายจิตแต่ประการใดเลย ขณะที่ปัญญาเกิดขึ้น ขณะนั้นเป็นความเข้าใจถูกในธรรมะ

ปัญญาเป็นโสภณธรรม เป็นเจตสิกที่ดีงาม ๑ ใน ๒๕ โสภณเจตสิก

เจตสิกทั้งหมดมี ๕๒ ประเภท เป็นอัญญาสมานาเจตสิก ๑๓ ประเภท ซึ่งได้กล่าวถึงแล้ว เป็นอกุศลเจตสิก ๑๔ ประเภท ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วเช่นกัน ที่เหลืออีก ๒๕ ประเภท เป็นโสภณเจตสิก

ในบรรดาโสภณเจตสิกทั้งหมด ๒๕ ประเภท กล่าวถึงศรัทธาเป็นโสภณเจตสิกประเภทแรก และปัญญาเป็นโสภณเจตสิกประเภทสุดท้าย นี่ก็ตามเหตุผล เพราะว่าปัญญาไม่ใช่โสภณสาธารณเจตสิก คือ ไม่ใช่ว่าขณะที่กุศลจิตประเภทใดเกิด ขณะนั้นจะต้องมีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมด้วย ไม่ใช่อย่างนั้น

ขณะที่โสภณจิต เช่น กุศลจิตเกิด จะต้องมิใช่โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ประเภทเกิดร่วมด้วยจริง แต่จะไม่มีโสภณเจตสิกอื่นเกิดร่วมด้วยก็ได้

ในบรรดาโสภณเจตสิก ๒๕ ดวง ศรัทธาเป็นโสภณเจตสิกที่กล่าวถึงอันดับแรก และปัญญาเจตสิกเป็นโสภณเจตสิกที่กล่าวถึงอันดับสุดท้าย แสดงให้เห็นถึงความยากของปัญญาที่จะเกิด มิฉะนั้นจะต้องกล่าวถึงปัญญาเจตสิกเป็นอันดับแรก แต่กว่าที่ปัญญาจะค่อย ๆ เจริญขึ้นได้ จะเห็นได้จริง ๆ ว่า ต้องอาศัยโสภณสาธารณเจตสิกอันดับแรก คือ ศรัทธาเจตสิก

สำหรับโสภณสาธารณเจตสิก ๑๙ ประเภท คือ

๑. ศรัทธาเจตสิก
๒. สติเจตสิก
๓. หิริเจตสิก
๔. โอตตัปปเจตสิก
๕. อโลภเจตสิก
๖. อโทสเจตสิก

๗. ตัตตรมัชฌัตตตาเจตสิก

๘. กายปัสสัทธิเจตสิก

๙. จิตตปัสสัทธิเจตสิก

๑๐. กายลหุตาเจตสิก

๑๑. จิตตลหุตาเจตสิก

๑๒. กายมทุตาเจตสิก

๑๓. จิตตมทุตาเจตสิก

๑๔. กายกัมมัณฺญตาเจตสิก

๑๕. จิตตกัมมัณฺญตาเจตสิก

๑๖. กายปาคุณฺญตาเจตสิก

๑๗. จิตตปาคุณฺญตาเจตสิก

๑๘. กายชุกตาเจตสิก

๑๙. จิตตชุกตาเจตสิก

จะรู้หรือไม่รู้ ขณะนี้โสภณสาธารณเจตสิกทั้ง ๑๙ ก็กำลังเกิดกับกุศลจิต
ในขณะฟังพระธรรมและเข้าใจ

ที่ได้กล่าวถึงแล้วก็มีสัทธาเจตสิก สติเจตสิก หิริเจตสิก โอตตัปปเจตสิก
อโลภเจตสิก อโทสเจตสิก ตัตตรมัชฌัตตตาเจตสิก ที่ยังไม่ได้กล่าวถึงก็คือ
โสภณสาธารณะ ๖ คู่ คือ กายปัสสัทธิเจตสิก จิตตปัสสัทธิเจตสิก กายลหุตาเจตสิก
จิตตลหุตาเจตสิก กายมทุตาเจตสิก จิตตมทุตาเจตสิก กายกัมมัณฺญตาเจตสิก
จิตตกัมมัณฺญตาเจตสิก กายปาคุณฺญตาเจตสิก จิตตปาคุณฺญตาเจตสิก
กายชุกตาเจตสิก จิตตชุกตาเจตสิก

ฟังชื่ออาจจะรู้สึกว่ายาก แต่เวลาที่เข้าใจความหมายแล้ว ก็คงจะเหมือนกับ
ตัตตรมัชฌัตตตาเจตสิก ซึ่งขณะนี้ทุกคนก็จำได้ พูดได้คล่อง เพราะว่าได้ฟังบ่อย ๆ

สำหรับโสภณเจตสิกอีก ๖ ประเภท ซึ่งไม่ใช่โสภณสาธารณเจตสิก ได้แก่ วิรตีเจตสิกซึ่งทำกิจวิรติอกุศล ๓ ประเภท เรียกว่า วิรตีเจตสิก ๓ คือ สัมมาวาจาเจตสิก สัมมากัมมันตเจตสิก และสัมมาอาชีวะเจตสิก

นอกจากนั้น ก็มีกรุณาเจตสิกและมุทิตาเจตสิก เรียกว่า อัปมัญญาเจตสิก ๒ โสภณเจตสิกสุดท้าย คือ ปัญฺญินทรีย์เจตสิก

ทุกท่านคงจะเห็นประโยชน์ของปัญญา แต่เพราะปัญญายากที่จะเกิด ยากที่จะเจริญ ยากที่จะคมกล้าขึ้นได้ เพราะฉะนั้น ก็ต้องอาศัยโสภณสาธารณเจตสิกอื่น ๆ

ขุททกนิกาย สุตตนิบาต กสิการทวาชสูตรที่ ๔ ข้อ ๒๙๘ พระผู้มีพระภาคตรัสกับกสิการทวาชพราหมณ์ว่า

ศรัทธาเป็นพีช

เพียงเท่านี้ ท่านผู้ฟังก็ต้องมีความละเอียดที่จะพิจารณาไตร่ตรองกับชีวิตประจำวัน เพื่อจะได้เข้าใจสภาพธรรมจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่รู้ว่า ศรัทธาเป็นโสภณสาธารณเจตสิก ต้องเกิดกับกุศลจิต หรือโสภณจิตเท่านั้นและก็จบ ซึ่งจะไม่ทำให้มองเห็นชีวิตประจำวันตามความเป็นจริง แต่ถ้าได้พิจารณาแม้พระธรรมสั้น ๆ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับกสิการทวาชพราหมณ์ว่า *ศรัทธาเป็นพีช* ท่านผู้ฟังทุกคนก็จะพิจารณาเห็นได้จริง ๆ ว่า ศรัทธาของแต่ละท่านเป็นพีชอย่างไร

ถ้าไม่มีศรัทธาเลย ธรรมทั้งหลาย กุศลทั้งหลาย ที่จะเจริญขึ้นจนกระทั่งเป็นปัญญาที่ค่อย ๆ รู้ลักษณะของสภาพธรรมจนกระทั่งเข้าใจขึ้น ๆ ก็เป็นไปได้ไม่ได้

สำหรับชาวนาที่จะกระทำกิจการงาน ถ้าไม่มีพีชเลย ชาวนาจะทำอะไรได้ไหม ไม่มีพีชสักอย่าง ก็ไม่มีกิจการงานของชาวนาเลย แต่ที่มีกิจการงานของชาวนาได้ก็เพราะมีพีช เพราะฉะนั้น ย่อมแล้วแต่ว่า ชาวนานั้นจะมีพีชมาก หรือจะมีพีชน้อย ถ้ามีพีชมากก็ต้องแสวงหาเครื่องมือการทำงาน การไถ การหว่านมาก จึงจะเพียงพอ กับพีชที่มีมาก

๑๘๔๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๑

การกระทำการงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการกสิกรรมต้องอาศัยพืช ฉันทิ
การอบรมเจริญธรรมที่เป็นกุศล ถ้าขาดศรัทธาแล้ว เจริญไม่ได้เลย เหมือนชาวนา
ที่ไม่มีพืช ย่อมทำกิจการงานเกี่ยวกับกสิกรรมไม่ได้ เพราะฉะนั้น ขอให้ย้อนมา
พิจารณาดูศรัทธาของท่านเองว่า มีมากหรือน้อยประการใด เพราะว่าเป็นพืชที่จะทำให้
กุศลทั้งหลายเจริญขึ้น

แต่เวลาที่พิจารณาดูการกระทำของแต่ละบุคคลในชีวิตประจำวันจริง ๆ
สามารถเห็นพืชได้ไหม ท่านผู้ใดที่ตื่นแต่เช้าฟังพระธรรม มีพืชคือมีศรัทธาที่จะฟังไหม
ถ้าไม่มี ไม่ฟังแน่นอน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าธรรมมีประโยชน์ แต่ถ้าไม่มีศรัทธาเพียงพอก็ไม่ฟัง
หรือแม้มีหนังสือธรรม รู้ว่าเป็นหนังสือที่ดี สามารถค่อย ๆ อ่าน ค่อย ๆ พิจารณา
ก็ค่อย ๆ เข้าใจได้ แต่แม้กระนั้นก็ไม่เคยเปิดหนังสือธรรมนั้นเลย เพราะฉะนั้น ขณะที่
ไม่เปิดหนังสือธรรมที่จะอ่านให้เข้าใจ ขณะนั้นมีพืชคือศรัทธาที่จะให้ธรรมเจริญขึ้นไหม

แสดงให้เห็นว่า การรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง สามารถเห็นแม้ศรัทธา
ของตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นการใส่ใจในการศึกษา ในการฟัง ในการสนทนา หรือ
การประกอบกิจกรรมในการเผยแผ่พระธรรม ก็จะได้เห็นว่า ศรัทธามีเท่าไร
การกระทำก็มีเท่านั้น ถ้ามีศรัทธามาก การกระทำที่เป็นไปในเรื่องของการฟัง
การศึกษา การสนทนาธรรม การประกอบกิจกรรมเผยแผ่ธรรมต่าง ๆ ก็ย่อม
มีมากขึ้น ๆ

หากท่านพิจารณาชีวิตของท่านตั้งแต่ก่อนที่จะได้ฟังพระธรรม หรือชีวิตของ
ญาติสนิทมิตรสหายก็ได้ จะเห็นได้ว่า เริ่มจากศรัทธา แม้ว่าจะยังไม่ได้ฟังพระธรรมจริง ๆ
แต่ผู้ที่ใคร่จะเจริญกุศล เห็นประโยชน์ของธรรมฝ่ายดี เริ่มแรกก็มักจะพยายามแสวงหา
หลักการดำเนินชีวิตจากหนังสือธรรม หรือปรัชญา กวี โคลงกลอนต่าง ๆ ก็ได้ เพื่อจะ

ได้พิจารณาข้อความนั้น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติ นี่คือหลายท่านก่อนที่จะสนใจในพระธรรม และภายหลังเมื่อมีโอกาสพบหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือได้ยินได้ฟังเรื่องพระพุทธศาสนา บางท่านก็เริ่มสนใจ แต่จะมากหรือน้อยนั้นก็แล้วแต่ศรัทธาซึ่งเป็นพืช

และการที่จะเข้าใจพระพุทธศาสนาจริง ๆ นั้น ต้องศึกษาจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่ฟังไปเรื่อย ๆ แล้วจะเข้าใจขึ้นเอง แต่การที่จะเข้าใจพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นพระปัญญาที่พระผู้มีพระภาคทรงสะสมและทรงตรัสรู้ธรรมโดยละเอียด จะต้องเป็นการศึกษาการเข้าใจธรรมโดยละเอียดขึ้น แต่แม้ว่าจะรู้อย่างนี้ บางท่านศรัทธาก็ยังไม่เกิดยังไม่เริ่มที่จะศึกษาก็เป็นไปได้ จนกว่าศรัทธาจะเพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้น ชีวิตประจำวันของท่านในวันหนึ่ง ๆ จะเห็นได้เลยว่า จะเป็นไปอย่างไรนั้น ก็ตามการสะสมที่ได้สะสมมาแล้ว หรือจะเป็นอย่างไรต่อไป ก็ตามการสะสมของชาตินี้

ทุกท่านคงจะเห็นได้ว่า กุศลเกิดยาก โดยเฉพาะการอบรมเจริญปัญญา ซึ่งต้องยากกว่ากุศลประเภทอื่น เพราะหลายท่านมีศรัทธาในการสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น แต่ยังไม่มีศรัทธาที่จะอบรมเจริญปัญญา หรือศึกษาพระธรรม เพราะบางท่านกล่าวว่า พระธรรมยากมาก แต่เมื่ออยากมาก เข้าใจยากก็ต้องเริ่มฟังเพื่อที่จะให้เข้าใจขึ้น และยังต้องพยายามที่จะให้ธรรมที่ได้เข้าใจนั้นเข้าใจจริง ๆ อย่างซึมซาบในใจ ไม่ใช่เข้าใจเรื่อง แต่เวลาที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ก็เป็นไปตามอกุศล หรือโยนิโสมนสิการก็ไม่เกิด

บางท่านกล่าวว่า มีเวลาเหลืออยู่ในโลกนี้น้อยแล้ว

จะน้อยหรือจะมากไม่สำคัญเลย สำคัญที่โยนิโสมนสิการเกิดที่จะเจริญปัญญาที่จะละคลายอกุศลหรือเปล่า

บางท่านคิดว่า ยังพอใจในอกุศลบางประเภท ยังไม่อยากจะละคลายเลย เช่น มานะ ความสำคัญตน ยังคิดว่าเป็นสิ่งที่ดี แสดงให้เห็นถึงในแสนโกฏิกัปที่ผ่านมา ก็คงคิดอย่างนี้มาหลายชาติแล้วที่ยังเห็นว่า มานะก็ไม่ใช่ไร หรือโลภะก็ไม่ใช่ไร

แต่ตามความเป็นจริงแล้ว การอบรมเจริญปัญญาจะทำให้กิเลสอ่อนกำลังในการที่จะก่อตัวขึ้น คือ ไม่มีใครชนะกิเลสได้จริง ๆ แต่การสะสมปัญญาไปเรื่อย ๆ ทีละเล็ก ทีละน้อย ก็เป็นปัจจัยทำให้กิเลสอ่อนกำลังได้ คือ ในการที่จะก่อตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ก็จะทำให้ช้าลง หรือแทนที่จะก่อตัวขึ้นอย่างรุนแรง ก็ทำให้การก่อตัวนั้นลดกำลังลงได้

ขอกล่าวถึงชีวิตของผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งอริยสัจจธรรม แม้โดยที่ไม่ได้ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ เพราะฉะนั้น ก็เป็นท่านที่ได้สะสมปัญญามาที่จะเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งจะขอกล่าวถึงชีวิตของท่านเหล่านั้นบางท่าน เพื่อให้ท่านผู้ฟังเห็นโยนิโสมนสิการที่สะสมมา เพื่อเปรียบกับโยนิโสมนสิการของท่านในชาตินี้

อรรถกถา ขุททกนิกาย เอกาทสกนิบาต ปาณียชาดกที่ ๕ มีข้อความว่า

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติในกรุงพาราณสี สหาย ๒ คนในแคว้นกาสิถือกระโอมน้ำดื่มไปถางป่า ทำไร่

นี่คือผู้ที่จะเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า

เวลากระหายน้ำก็พากันมาดื่มน้ำ ในคน ๒ คนนั้น คนหนึ่งเวลามาดื่มน้ำ ก็เก็บน้ำดื่มของตนไว้ แล้วดื่มน้ำจากกระโอมของอีกคนหนึ่ง

นี่คือกำลังของอกุศล ก่อนที่จะได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า

ตอนเย็นเมื่อกลับออกจากป่า ยืนอาบน้ำ ก็เกิดโยนิโสมนสิการ พิจารณาว่า วันนี้เราได้ทำบาปอะไร ๆ ทางกายเป็นต้นบ้างหรือไม่

มีใครเคยคิดอย่างนี้บ้างไหม

ท่านระลึกถึงเรื่องที่ขโมยน้ำของเพื่อนดื่ม เกิดความสลดใจ เห็นโทษของตัณหาซึ่งเมื่อเจริญขึ้นก็จะทำให้เกิดในอบายภูมิ ขณะนั้นวิปัสสนาก็เจริญ บรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า

นี่คือความต่างกันของความคิดของโยนิโสมนสิการ ซึ่งเวลาที่อกุศลจิตเกิดเหมือนกัน ไข่มุข เป็นคนธรรมดา ๆ ที่เห็นแก่ตัว มีน้ำทั้งของตนเองและของเพื่อน แต่เวลาหิวไม่ดื่มของตนเอง ดื่มของเพื่อน ซึ่งบางท่านในชาตินี้อาจจะบอกว่า ทำอย่างนั้นไม่ได้ แต่ผู้ที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า อกุศลก็ยังสามารเกิดได้ถึงอย่างนั้น และก็ทำให้เห็นกำลังของปัญญาเวลาที่ท่านพิจารณาถึงการกระทำของตนเองทางกายทางวาจาแล้วระลึกได้

ท่านผู้ฟังในชาตินี้ก็อาจจะเคยทำผิดพลาด และระลึกได้เหมือนท่าน แต่ปัญญาต่างกัน เพราะสำหรับท่านที่เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อระลึกแล้วสามารถรู้ลักษณะสภาพของจิตซึ่งเป็นนามธรรมในขณะนั้น และสามารถรู้ลักษณะของรูปธรรมทางตลอดในการเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น ขณะที่บุคคลในชาตินี้ซึ่งยังไม่ได้อบรมเจริญปัญญาถึงขั้นที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ระลึกได้ถึง ความผิดพลาดของตนเอง ถึงอกุศลของตนเอง แต่ปัญญาไม่ได้เกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะสภาพของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นที่จะทางตลอดในการเกิดดับ และรู้แจ้งอริยสัจธรรม

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นชีวิตปกติธรรมดาจริง ๆ ใครจะคิดอะไร ขณะไหน ตามการสะสม และเมื่อคิดแล้วปัญญาจะเจริญถึงขั้นใด ตามการสะสม หรือคิดแล้วก็แล้วไป เพียงแต่คิดว่าจะไม่ทำอย่างนั้นอีก แต่ไม่สามารถรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น

อีกท่านหนึ่งที่ได้บรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ในครั้งที่ท่านเป็นภุมมพินหนึ่ง ในกาลสิกคาม

วันหนึ่งขณะที่ท่านนั่งอยู่ที่ตลาด ท่านได้เห็นชายผู้หนึ่งเดินไปกับภรรยา ท่านมองดูภรรยาของชายผู้นั้นด้วยความพอใจในความสวยงาม และก็หวนคิดได้ว่า ความโลภนี้แหละเมื่อเจริญขึ้น ก็จะทำให้เราไปสู่อบายภูมิทั้งหลาย ขณะนั้นจิตสลดเจริญวิปัสสนา บรรลุปัจเจกพุทธญาณ

ดูเหมือนง่าย ๆ ซึ่งคนสมัยนี้อาจจะง่ายอย่างนั้น คือ เพียงระลึกขึ้นมา ก็อยากบรรลุปัจเจกโพธิญาณหรืออยากจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ไม่ได้เข้าใจจริง ๆ ว่า ปัญญาอะไร และปัญญาที่จะรู้อย่างนั้นได้ต้องเป็นสติปัฏฐานซึ่งจะต้องอบรมไปอย่างไร และในขณะที่หลงลืมสติ การฟังพระธรรม การเข้าใจพระธรรม จะทำให้โยนิโสมนสิการในทางที่ถูกต้อง ในทางที่ควร แล้วแต่ว่าถึงกาลที่สติปัฏฐานจะเกิดระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมเมื่อไร ก็มีปัจจัยที่จะให้ระลึก และแม้ระลึกแล้วก็ยังแล้วแต่ว่า ปัญญาที่ได้อบรมมานั้นสมบูรณ์ถึงขั้นใด หรือต้องอบรมเจริญต่อไป

อีกท่านหนึ่ง

ที่ปากดง กาสิกคาม มีพวกโจรป่าชุมจับคน ถ้าจับบิดากับบุตรได้ก็ยึดบุตรไว้ ปล่อยบิดาไปให้เอาทรัพย์มาไถ่บุตรของตน ถ้าจับพี่น้อง ๒ คนได้ก็ยึดน้องชายไว้ ปล่อยพี่ชายไป ถ้าจับอาจารย์กับอันเตวาสิกได้ก็ยึดอาจารย์ไว้ ปล่อยอันเตวาสิกไป อันเตวาสิกก็ต้องไปนำทรัพย์มาไถ่ตัวอาจารย์ไป

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ด้วยความโลภในศิลปะ

แต่ความจริงไม่จำเป็นต้องเป็นด้วยโลภะ จะเป็นด้วยความกตัญญูตเวทีก็ได้ แล้วแต่สภาพของจิตของแต่ละบุคคลในขณะนั้น

ครั้งนั้น ท่านที่จะบรรลุปัจเจกพุทธเจ้า เป็นชาวกาสิกคาม เดินทางไปกับบิดา รู้ว่าพวกโจรชุมอยู่ที่ตรงนั้น จึงได้ทำกติกากันไว้ว่า อย่าเรียกกันว่า พ่อลูก ถ้าพวกโจรจับได้ถามว่าเป็นอะไรกัน ต่างก็ตอบว่า ไม่ได้เป็นอะไรกัน เมื่อทั้งคู่ ออกพ้นจากดงไปยืนอาบน้ำอยู่ในเวลาเย็น บุตรชายชำระศีลของตน เห็นมุสาวาทนั้น คิดว่า บาปนี้เมื่อเจริญจะทำให้ไปสู่อบายภูมิทั้งหลายได้ เจริญวิปัสสนาบรรลุปัจเจกพุทธเจ้า แสดงธรรมแก่บิดา แล้วเหาะไปสู่จอมเขานันทมูลกะเหมือนกัน

ท่านที่ ๑ ท่านที่ ๒ ท่านที่ ๓ ต่อไปอีกท่านหนึ่ง คือ

นายอำเภอบ้านกาฬคามนั่นเอง เวลาที่กระทำพิธีกรรม พวกชาวบ้านก็
ประชุมกันกล่าวกับเขาว่า

นายขอรับ พวกเราต้องฆ่าเนื้อและสุกรเป็นต้น กระทำพิธีกรรม กาลนี้เป็น
กาลแห่งพิธีกรรม

ท่านก็กล่าวว่า

พวกท่านจงกระทำตามแบบอย่างที่เคยกระทำมาในครั้งก่อนนั้นแหละ

พวกชาวบ้านก็ได้กระทำปาณาติบาตมากมาย ท่านมองเห็นปลาและเนื้อ
ตายเป็นอันมาก ก็ไม่สบายใจที่ชาวบ้านเหล่านี้ฆ่าสัตว์มีประมาณเท่านี้ตาม
คำของท่านผู้เดียวเท่านั้น ท่านยืนฟังช่องหน้าต่าง เจริญวิปัสสนา บรรลุเป็น
พระปัจเจกพุทธเจ้า

ต่อไปท่านที่ ๕

เป็นนายอำเภอในแคว้นกาฬกะเหมือนกัน ท่านห้ามการซื้อขายน้ำเมาอย่าง
กวดขัน พวกชาวบ้านก็พากันมาถามว่า

นายขอรับ เมื่อก่อนสมัยนี้เป็นเทศกาล ชื่อว่าสุราฉัณ พวกกระผมจะ
ทำอย่างไรขอรับ

ท่านก็กล่าวว่า

พวกท่านก็ทำตามแบบอย่างเก่าก่อนนั้นแหละ

พวกมนุษย์ก็พากันกระทำการมหรสพ ดื่มสุราเมาแล้วก็ทะเลาะวิวาทกัน
ทำร้ายกัน ถูกจองจำด้วยสินไหมเป็นอันมาก

นายบ้านเห็นอย่างนั้นก็คิดว่า เมื่อเราไม่อนุญาต คนเหล่านี้ก็ไม่เป็นทุกข์กัน
ท่านไม่สบายใจ ยืนฟังช่องหน้าต่างเจริญวิปัสสนา บรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
แสดงธรรมกับพวกชาวบ้าน ให้ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่ไม่ประมาท และหาะไปยังเงื้อม
เขานันทมูลกะ

นี้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ๕ พระองค์

ต่อมาพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์ ต่างเหาะมาที่ประตูกรุงพาราณสี เพื่อบิณฑบาตด้วยอิริยาบถอันน่าเลื่อมใส พระราชาทรงทอดพระเนตรเห็น พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ทรงมีจิตเลื่อมใส นิมนต์ให้เข้าไปสู่พระราชวัง ล้างเท้า ทาด้วยน้ำมันหอม อังคาสด้วยชาทนียะและโกชนียะอันประณีต ประทับนั่ง ณ ส่วนข้างหนึ่ง ตรัสถามว่า

พระคุณเจ้าผู้เจริญทั้งหลาย การบรรพชาในปฐมวัยของพระคุณเจ้าทั้งหลาย ดูช่างงดงามจริง เมื่อจะบรรพชาในวัยนี้ พระคุณเจ้าทั้งหลายต่างเห็นโทษใน กามทั้งหลายอย่างไร และอะไรเป็นอารมณ์ของพระคุณเจ้า

พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น จึงทูลพระราชาเป็นคาถาองค์ละ ๑ คาถา คือ พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์ที่ ๑ ตรัสว่า

อาตมาภาพเป็นมิตรของชายคนหนึ่ง ได้ดื่มน้ำของมิตรที่เขาไม่ได้ให้ เพราะเหตุนี้ภายหลังอาตมาภาพจึงรังเกียจว่า เราทำบาปนั้นไว้แล้ว อย่าได้กระทำให้ บาปต่อไปอีกเลย เพราะเหตุนี้อาตมาภาพจึงออกบวช

พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์ที่ ๒ ตรัสว่า

ความพอใจบังเกิดขึ้นแก่อาตมาภาพเพราะเห็นภรรยาของผู้อื่น เพราะเหตุนี้ ภายหลังอาตมาภาพจึงรังเกียจว่า เราได้ทำบาปนั้นไว้แล้ว อย่าได้กระทำให้บาปนั้น ต่อไปอีกเลย เพราะเหตุนี้อาตมาภาพจึงออกบวช

พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์ที่ ๓ ตรัสว่า

ใจทั้งหลายจับโยมบิดาของอาตมาภาพไว้ในป่า อาตมาภาพถูกใจเหล่านั้น ถาม ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ได้แก่งัดถึงโยมบิดานั้นเป็นอย่างอื่นไป เพราะเหตุนี้ภายหลัง อาตมาภาพจึงรังเกียจว่า เราได้ทำบาปนั้นไว้แล้ว อย่าได้กระทำให้บาปนั้นต่อไปอีกเลย เพราะเหตุนี้อาตมาภาพจึงออกบวช

พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์ที่ ๔ ตรัสว่า

เมื่อพลีกรรม ชื่อว่าโสมยาจะปรากฏแล้ว มนุษย์ทั้งหลายก็พากันกระทำ ปาณาติบาต อาตมาภาพได้ยอมอนุญาตให้แก่พวกเขา เพราะเหตุนี้ภายหลัง

อาตมาภาพจึงรังเกียจว่า เราได้ทำบาปนั้นไว้แล้ว อย่าได้กระทำความบาปนั้นต่อไปอีกเลย เพราะเหตุนี้อาตมาภาพจึงออกบวช

พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์ที่ ๕ ตรัสว่า

ในกาลก่อน ชนทั้งหลายในหมู่บ้านของอาตมาภาพสำคัญสุราและเมรัยว่าเป็นน้ำหวาน จึงได้พากันดื่มน้ำเมา เพื่อความเสื่อมประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก อาตมาภาพจึงยอมอนุญาตแก่พวกเขา เพราะเหตุนี้ภายหลังอาตมาภาพจึงรังเกียจว่า เราได้ทำบาปนั้นไว้แล้ว อย่าได้กระทำความบาปนั้นต่อไปอีกเลย เพราะเหตุนี้อาตมาภาพจึงได้ออกบวช

เรื่องในครั้งนั้น ไม่ว่าจะก่อน ๒,๕๐๐ ปี ซึ่งเป็นเวลาที่ยาวนานมากเพราะว่าเป็นพระชาติต่าง ๆ ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในขณะที่ยังบำเพ็ญพระบารมี แต่ความคิด ความรู้สึก ก็เหมือนในสมัยนี้ ไม่ว่าจะเป็นการระลึกถึงบุญบาปต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน แต่จะเห็นกำลังของอกุศลและกำลังของบุญญาที่ต่างกัน

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ยิ่งอีกไกลกว่าจะได้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม ถ้าไม่มีจิตใจถึงระดับอย่างพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านี้จริง ๆ

พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายได้ภาวนิตคาถาทั้ง ๕ เหล่านี้โดยลำดับ เมื่อพระราชาทรงสดับคำพยากรณ์ของพระปัจเจกพุทธเจ้าแต่ละองค์แล้วได้ทรงสรรเสริญว่า พระคุณเจ้าผู้เจริญทั้งหลาย บรรพชานี้เหมาะสมแก่พระคุณเจ้าทั้งหลายทีเดียว พระราชาทรงมีจิตเลื่อมใส ทรงถวายผ้าจีวรและเภสัชแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า

๑๘๔๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๑

ตั้งแต่นั้นมา พระราชาทรงหน่วยในวัดทุกคามทั้งหลาย ทรงเสวยพระกระยาหารอันมีรสเลิศต่าง ๆ ก็ได้ทรงเรียก มิได้ทรงทอดพระเนตรพวกสตรี ทรงมีจิตเปื้อนนายเสด็จเข้าห้องบรรทม ประทับนั่งกระทำกสิณบริกรรมที่ข้างฝาอันมีสีขาว ทรงเจริญสมถภาวนา ทรงบรรลุดุจมาน และตรัสดีเตียนกามทั้งหลาย

ครั้นพระอัคคมเหสีของพระองค์ทราบข่าวว่า พระองค์ทรงดีเตียนกาม พระนางก็ทรงพรรณนาถึงความสุขในกามและได้ตรัสคาถากับพระราชาว่า

กามทั้งหลายมีรสอร่อยมาก สุขยิ่งยิ่งไปกว่ากามไม่มี ชนเหล่าใดช่องเสพกามทั้งหลาย ชนเหล่านั้นย่อมเข้าถึงสวรรค์

อยู่ด้วยกัน ระดับของปัญญาต่างกัน ความคิดการสะสมก็ต่างกัน แต่ก็เพียงชั่วขณะที่มีปัจจัยให้อกุศลเกิดขึ้นเป็นไป

พระราชาทรงดีเตียนว่า

ขึ้นชื่อว่าความสุขในกามทั้งหลาย มีที่ไหนกันแล้ว เพราะกามเหล่านี้เป็นวิปริณามทุกข์ทั้งนั้น

และได้ทรงภาสิตพระคาถาว่า

กามทั้งหลายมีรสอร่อยน้อย ทุกข์ยิ่งยิ่งไปกว่ากามไม่มี ชนเหล่าใดช่องเสพกามทั้งหลาย ชนเหล่านั้นย่อมเข้าถึงนรก

ผู้ที่มีปัญญาสามารถกล่าวอย่างนี้ เพราะเห็นอย่างนี้ แต่ผู้ที่ยังอบรมปัญญาไม่พอก็เพียงฟัง เห็นว่าเป็นความไพเราะ และรู้ว่าผู้ที่มีปัญญารู้สึกอย่างนั้นจริง ๆ แต่เมื่อเป็นผู้ที่ตรงต่อตนเองก็จะรู้ว่า มีความคิดเหมือนอย่างท่านที่ได้เห็นโทษของกามแล้วกล่าวอย่างนั้นหรือเปล่า

ข้อความต่อไป พระราชาตรัสว่า

เหมือนดาบที่ลับคมดีแล้วเชือด เหมือนกระบี่ที่ขัดดีแล้วแทง เหมือนดอกที่
พองไปปักอก กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งไปกว่านั้น

หลุมถ่านเพลิงลุกขึ้นโพลงแล้ว ลึกกว่าชั่วบุรุษ ผาลที่เขาเผาร้อนอยู่จน
ตลอดวัน กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งไปกว่านั้น

เหมือนยาพิษชนิดร้ายแรง น้ำมันที่เดือดพล่าน ทองแดงที่กำลังละลายคว้าง
กามทั้งหลายเป็นทุกข์ยิ่งไปกว่านั้น

พระราชาทรงมอบราชสมบัติให้พวกอำมาตย์ และเสด็จไปสู่ป่าหิมพานต์
ตอนเหนือ ทรงให้สร้างอาศรม ณ ประเทศที่น่ารื่นรมย์ ผนวชเป็นฤๅษี เมื่อ
สิ้นพระชนม์แล้วได้ไปสู่พรหมโลก

พระศาสดาทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้วจึงตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่ากิเลสซึ่งเป็นของเล็กน้อยไม่มีเลย ถึงจะมี
ประมาณน้อย บัณฑิตทั้งหลายก็พากันข่มเสียได้ทั้งนั้น

ดังนี้แล้ว จึงทรงประกาศสัจจะทั้งหลาย เมื่อจบสัจจะ ภิกษุ ๕๐๐ รูปดำรงอยู่
ในพระอรหัตตผล

พระผู้มีพระภาคทรงประชุมชาดกว่า

พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายในครั้งนั้นปรินิพพานแล้ว พระเทวีได้กลับมาเป็น
พระมารดาของพระราहुล ส่วนพระเจ้าพาราณสีคือเรวตธาคตนันแด

ต่อไปนี้เวลาที่ไดยินได้ฟังว่า เมื่อจบสัจจะมีผู้รู้แจ้งอริยสัจจธรรม คงจะ
ไม่มีข้อสงสัยแล้วว่า ต้องเป็นไปตามการสะสม ไม่ใช่ว่าอยู่ดี ๆ เวลาฟัง ท่านผู้ฟัง
ก็หวังแล้วว่า อยากจะเหมือนท่านเหล่านั้น คือ บรรลุเลย ซึ่งเป็นไปไม่ได้ เพราะว่า
เหตุจะต้องเป็นไปตามสมควรแก่ผล คือ ในขณะนี้เองที่กำลังฟังพระธรรม กำลังเป็น
เหตุที่สะสม ที่จะให้สัมมาสติระลึกตรึงลักษณะของสภาพธรรมจนกว่าปัญญาสามารถ
ที่จะมีกำลังขึ้น

ถ. ผมฟังประวัติของพระปัจเจกพุทธเจ้า ๕ พระองค์ สงสัยว่าพระราชาที่นิมนต์พระปัจเจกพุทธเจ้าไปพระราชวัง ท่านทราบหรือเปล่าว่า ท่านเหล่านั้นเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า

สุ. เวลาที่ฟังธรรม ก็สามารถรู้จากธรรมว่าบรรลุธรรมขั้นไหน แล้วแต่ว่าผู้แสดงธรรม แสดงธรรมเรื่องอะไร และผู้ฟัง ฟังด้วยการมนสิการอย่างไร ซึ่งพระราชาในครั้งนั้นคือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้

ถ. พระปัจเจกพุทธเจ้าท่านก็ไม่ได้พยากรณ์ว่า ท่านเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า

สุ. ไม่จำเป็นต้องกล่าว

ถ. ท่านไม่ได้บอกว่าท่านเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า แต่เมื่อพระราชาทูลถามพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า ท่านบวชแต่หนุ่ม ท่านเลื่อมใสอะไร ท่านก็เล่าความเป็นมาของท่านแต่ละองค์ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ออกบวช ไม่ใช่ออกบวชเพื่อแสวงหาโมกขธรรมหรือเพื่อบรรลุมรรคผล แต่ท่านบรรลุแล้ว ดับกิเลสได้แล้ว ท่านจึงได้บวชสมัยนั้นคงจะเป็นอย่างนั้น ผู้ที่บวชได้อย่างนั้น แสดงว่าตัดกิเลสตัณหาทางโลกทุกอย่างได้หมดแล้ว พระราชาท่านทรงเห็นอย่างนี้ จึงเข้าใจว่าท่านเหล่านั้นเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า จะเป็นอย่างนี้ได้ไหม

สุ. พระราชาท่านจะเห็นอย่างไร ให้เป็นเรื่องของพระราชาในครั้งนั้นได้ไหม ไม่ต้องไปเดาใจพระราชาในครั้งนั้น

ถ. คือ สงสัยว่า ...

สุ. ไม่หมดความสงสัย

ถ. มีคนถามอยู่เรื่อยว่า ทำไมชาวบ้านธรรมดาถึงได้รู้ว่าท่านเหล่านั้นเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ซึ่งผมเคยตอบเขาว่า ทำไมจะไม่รู้ ท่านไม่ได้มาธรรมดาเหาะมา คนธรรมดาคงเหาะไม่ได้ ก็ตอบเขาไปได้แค่นั้น

สุ. เรื่องความสงสัยมีมาก เพราะฉะนั้น ไม่น่าจะไปสงสัยแม้แต่จิตของพระราชาในครั้งนั้น

ถ. ก่อนที่จะบรรลุมรรคผล พระปัจเจกพุทธเจ้าท่านนึกถึงความชั่วที่ท่านได้ทำมา และท่านสลัดใจ มีโยนิโสมนสิการ และวิปัสสนาของท่านก็เจริญขึ้น ซึ่งคงไม่ใช่เป็นการคิดนึกเอา ที่ว่าวิปัสสนาเจริญ แสดงว่าท่านต้องรู้ขณะจิตของท่านว่าเป็นอย่างไรในขณะนั้น ไม่ใช่คิดนึกเอาอย่างที่ท่านเข้าใจว่า ไม่ต้องฟังอะไร เข้าไปนั่งในป่าก็สามารถบรรลุมรรคผลได้อย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยปฏิเสธ ไม่ต้องฟังธรรม ไม่ต้องเรียนพระไตรปิฎก หรือไม่ต้องศึกษาอะไรก็สามารถบรรลุมรรคผลได้ แต่ปัญญาของท่านที่สั่งสมในอดีตมามาก โดยที่วิปัสสนาญาณเจริญติดต่อกัน จึงสามารถกำจัดกิเลสได้

ฟังเรื่องราว เข้าใจเรื่องราว รู้สึกว่าง่าย เพราะเราฟังธรรมเข้าใจแต่เรื่องราว จึงไม่เกื้อกูลในการปฏิบัติ ในการที่สติจะเจริญขึ้น การเข้าใจสภาพธรรมที่เป็นจริงที่ปรากฏ ผมว่าเป็นเรื่องยากมาก โดยมากฟังแล้วก็เข้าใจเรื่องราว หรือเลื่อมใสในเรื่องราวมากกว่าที่จะเข้าใจว่า ขณะนี้สภาพธรรมจริง ๆ ที่ปรากฏมีอะไรบ้าง

สุ. ตัวอย่างของพระปัจเจกพุทธเจ้าอีกพระองค์หนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ท่านที่ระลึกถึงอกุศลของท่าน

มีพระราชพระองค์หนึ่ง พระองค์เสด็จไปประทับที่ต้นทองหลวงที่มีใบดก ร่มรื่น ทรงโปรดประทับที่นั่นมาก แม้ว่าในภายหลังในอีกฤดูกาลหนึ่ง ใบทองหลวงนั้นร่วงลงมากเหลือแต่ใบเล็กน้อย พระองค์ก็ยังทรงโปรดไปประทับที่ได้ต้นทองหลวงนั้น และขณะที่เห็นใบทองหลวงร่วงหล่นจนกระทั่งเหลือแต่เพียงเล็กน้อย ก็มนสิการถึงความไม่เที่ยง ในขณะนั้นก็บรรลุปัจเจกโพธิญาณ

แสดงให้เห็นว่า การที่จะคิดถึงสภาพธรรม ทุกคนสามารถคิดเรื่องอะไรก็ได้ จะคิดถึงบาปอกุศลที่ได้ทำแล้วก็ได้ หรือน้อมคิดถึงความไม่เที่ยง ความไม่แน่นอนของต้นทองหลวงซึ่งมีใบดกและใบนั้นก็ร่วงจนกระทั่งเหลือใบเพียงเล็กน้อย ก็สามารถที่จะมนสิการถึงสภาพที่ไม่เที่ยง ซึ่งในขณะนั้นการอบรมเจริญสติปัฏฐานที่มั่นคงและมีกำลังแล้ว ก็สามารถรู้ลักษณะสภาพของจิตที่กำลังคิดอย่างนั้น โดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่สัมมาสติระลึกตรึงลักษณะของปรมัตถธรรม จะรู้ในอาการที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา และปัญญาที่สะสมมาแล้วก็ทำให้แทงตลอดการเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนั้นวิปัสสนาญาณเจริญตามลำดับขั้นสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ผู้ฟัง การที่พระปัจเจกพุทธเจ้าบรรลุนิพพาน หรือบุคคลในอดีตที่เจริญวิปัสสนารู้สึกว่าเป็นแต่ละอาชีพ แต่ละเพศ เช่น พระราชา ก็ดำเนินเพศของพระราชาไป กรรมกรหรือบุคคลต่างๆ ก็ดำเนินไป แต่ละคนก็ดำเนินชีวิตประจำวันไป เมื่อมีปัญญาในขั้นของวิปัสสนาก็รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงขึ้นมา เนื่องจากพระพุทธรู้ได้ปฏิบัติขึ้นแล้ว เพราะฉะนั้น ผู้ใดจะเจริญสมณะอยู่ ผู้ใดจะให้ทานอยู่ หรือผู้ใดเป็นกรรมกรอยู่ ถ้ายังไม่ได้เรียนรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่ามีจริง ๆ และไม่ใช่สัตว์บุคคล จะเจริญสมณะอย่างไร จะปฏิบัติทำทางแปลก ๆ อย่างไร หรือจะเป็นพระราชารบเก่งอย่างไร ก็ไม่สามารถบรรลุนิพพานได้

ส. เพราะฉะนั้น หนทางเดียว คือ การอบรมสะสมสติปัญญาที่ปัญญาจะเจริญจนกระทั่งสามารถรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทั่วทั้ง ๖ ทาง จนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์ขึ้น เป็นหนทางเดียวจริง ๆ ไม่ว่าในชาติไหนก็ต้องสะสมไป เพราะถ้าไม่มีการสะสมสติปัญญาที่ปัญญาจะรู้ลักษณะของสภาพธรรม แม้ว่าจะระลึกอย่างพระราชา ปัญญาที่ไม่ใช่ปัญญาอย่างพระราชาที่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ถ. การบรรลุนิพพานนั้น เพียงแต่ระลึกถึงอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วก็ตรัสรู้ได้ อย่างเช่น ระลึกถึงอกุศลกรรมที่ไปชอบใจภรรยาของเพื่อนเป็นต้น เมื่อระลึกได้ก็เกิดสลดใจ ทำวิปัสสนาบรรลุนิพพาน ก็ไม่เห็นมีในพระไตรปิฎกเล่มไหนที่ว่าการเกิดดับ ที่อาจารย์บรรยายก็ไม่เห็นว่าทุกพระองค์เห็นการเกิดดับเลย เพียงแต่เราตีความกันว่า มีการระลึกในปัจจุบัน ถ้าต้องระลึกในปัจจุบัน ทำไมระลึกถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปจนเกิดสลดใจ ก็บรรลุนิพพานได้

ผมนึกถึงพระผู้มีพระภาค เมื่อครั้งตรัสรู้อนุตรสัมโพธิญาณใหม่ ๆ ในปฐมยามทรงเข้าฌานสมาธิ ได้ฌาน ได้อภิญญาต่าง ๆ ยามสุดท้ายพระองค์ก็บรรลุธรรม ซึ่งในอรรถกถาหรือในพระไตรปิฎกก็ไม่ได้แสดงว่า พระองค์เห็นการเกิดดับทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และการบรรลุของพระองค์ทั้งหลายก็ไม่ได้มีการบรรยายว่า เห็นการเกิดดับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพียงแต่รู้ว่าเจริญสติปัฏฐาน

อาจารย์จะมีหลักฐาน หรือมีการแสดงอะไรให้เกิดความเข้าใจเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ต้องเป็นการเห็นการเกิดดับจริง ๆ โดนไม่ได้เป็นการระลึกถึงอกุศลกรรมที่ทำให้ อย่างพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง ๕ พระองค์นั้น ซึ่งเพียงแต่ระลึกและมีความรู้สึกว่ารังเกียจอกุศลกรรมที่ได้เคยกระทำแล้ว หรือเพียงแต่นึกและน้อมไปเพื่อการหลีกเลี่ยง และกับบรรลุธรรม

ส. ท่านผู้ฟังก็เคยระลึกถึงอดีตอกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้ว ใช่ไหม

ถ. ใช่

ส. ผลคืออะไร ก็คือไม่บรรลุมรรคผล เพราะฉะนั้น เพราะอะไรจึงไม่บรรลุมรรคผล นี่คือการต่างกันของการสะสมของปัญญา เพราะว่าใคร ๆ ก็ย่อมระลึกได้ถึงเรื่องเก่า ๆ ที่เคยทำมาแล้วไม่ว่าจะเป็นกุศลหรืออกุศล แต่ทำไมบางคนเพียงระลึก ก็มีปัจจัยทำให้วิปัสสนาญาณคือปัญญาสามารถประจักษ์แจ้งลักษณะที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของสภาพธรรมในขณะนั้นได้

แม้ว่าจะไม่ทรงแสดงไว้ในที่นั้น แต่พระธรรมที่ทรงแสดงไว้ ๔๕ พรรษา ทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ต้องสอดคล้องกัน และแสดงให้เห็นถึงปัญญาต่างระดับขั้นจริง ๆ ซึ่งกว่าจะสะสมเข้าใจในแม้พระธรรมที่ทรงแสดง

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของสังขารธรรม คือ ธรรมทั้งหลายที่มีปัจจัยเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ถ้าไม่ทรงตรัสรู้อย่างนี้จะไม่ทรงแสดงอย่างนี้ เพราะทรงตรัสรู้อย่างไร ทรงแสดงอย่างนั้น และทรงแสดงถึงหนทางปฏิบัติที่จะทำให้ประจักษ์แจ้งด้วย

ไม่ใช่ว่าเพียงพระองค์เดียวที่สามารถประจักษ์ได้ แต่ผู้ที่ได้ฟังและเป็นผู้ที่ได้
อบรมเจริญปัญญาแล้ว ก็ประจักษ์แจ้งจนกระทั่งดับกิเลสเป็นพระอริยสาวกมากมาย

นี่เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า ธรรมทั้งหลายที่มีจริง ปัญญาสามารถรู้แจ้ง
แทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมนั้น แต่ถ้าศึกษาโดยไม่ละเอียดก็จะทำให้เกิด
ความสงสัยว่า บุคคลนั้นเพียงระลึกและก็รู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งแสดงว่ายังไม่ได้ศึกษา
ข้อความในพระไตรปิฎกโดยตลอด แต่ถ้าศึกษาโดยตลอดแล้วจะเห็นได้จริง ๆ ว่า
ทรงแสดงเรื่องของจิต เรื่องของเจตสิก เรื่องของรูป เรื่องของสภาพธรรมต่าง ๆ
โดยละเอียด เพื่อเกื้อกูลให้ปัญญาค่อย ๆ พิจารณา ค่อย ๆ เห็นความเป็นอนิจจัง
ทุกขัง อนัตตาของสภาพธรรม แม้ว่าในขณะนั้นยังไม่ใช้สติปัฏฐาน แต่ก็ยังเป็นขณะที่
กำลังเริ่มเข้าใจว่า สิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นเรา เป็นตัวตน เป็นสัตว์บุคคล แท้ที่จริงแล้ว
ได้แก่สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม คือ เป็นจิต เป็นเจตสิก และเป็นรูป
ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดขึ้นและดับไป และไม่ใช่ให้คิดเพียงเท่านี้ แต่จะต้องอาศัย
การอบรมเจริญปัญญาทั้งในอดีตและในปัจจุบัน และถ้ายังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม
ก็ต้องต่อไปในอนาคตอีกมากมายเหลือเกิน แม้พระผู้มีพระภาคเองก็ทรงบำเพ็ญ
พระบารมีถึง ๔ อสงไขยแสนกัป พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอัครสาวก และพระสาวก
ทั้งหลาย ก็ต้องบำเพ็ญบารมีมาทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังฟังเรื่องอย่างนี้ ก็กำลังสะสมบารมี คือ
ปัญญาด้วย ที่จะเข้าใจว่า ธรรมที่แท้จริงคืออย่างไร เพราะถ้าไม่อาศัยการศึกษาหรือ
การฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว ไม่มีใครสามารถกล่าวถึง
ธรรมเหล่านี้ได้แน่นอน แม้แต่การที่จะกล่าวว่า ขณะนี้สภาพธรรมที่กำลังเห็น
ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลอย่างไร ก็ไม่มีปัญญาที่จะเข้าใจหรืออธิบายได้

๑๘๕๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๑

ถ. ถ้าอย่างนั้น การระลึกเช่นนั้นก็ไม่มีความหมายอะไร

ส. มี เพราะแสดงให้เห็นว่า เป็นปกติในชีวิตประจำวันจริง ๆ ขณะนี้ เช่น
พูดเรื่องการเห็น มีใช่ไหม

ถ. มี

ส. เป็นจิตหรือเจตสิก ขณะนี้ที่กำลังเห็นเป็นจิตหรือเจตสิก

ถ. เป็นทั้งจิตและเจตสิก

ส. เฉพาะเห็น ยังไม่พูดถึงอะไรเลย เฉพาะเห็น

ถ. เห็นน่าจะเป็นจิต จักขุวิญญาณ

ส. เป็นมโนทริย เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ มีเจตสิก
เกิดร่วมด้วยไหม

ถ. มี

ส. มี แสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล อาศัยเจตสิก
อาศัยรูป คือ รูปารมณ และอาศัยจักขุประสาท การเห็นจึงเกิดได้

ในขณะที่กำลังเข้าใจอย่างนี้ บางท่านสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะรู้ว่า
ขณะที่ฟังและเข้าใจเรื่องจักขุวิญญาณหรือการเห็น เป็นเพียงขั้นคิดและขั้นเข้าใจ
แต่สภาวะธรรมคือเห็นกำลังมีจริง ๆ ขณะนี้ ผู้ที่สะสมเหตุปัจจัยในอดีตมาแล้วสามารถ
ระลึกได้ในขณะนั้นว่า ขณะที่เข้าใจเรื่องการเห็นเป็นปัญญาระดับหนึ่ง แต่จริง ๆ แล้ว
มีสภาพธรรมที่กำลังเห็น ซึ่งถ้าสติปัฏฐานระลึกจะสามารถรู้ชัดในขณะนั้น นั่นเป็น
ปัญญาอีกขั้นหนึ่ง

แม้ในขณะที่กำลังฟังด้วยกันก็ขึ้นอยู่กับปัญญาของแต่ละคนว่า ปัญญาของท่านที่กำลังฟังเป็นระดับไหน เพราะฉะนั้น แม้ไม่ต้องไประลึกถึงอดีตอกุศลกรรมที่ได้ทำแล้ว ขณะนี้เอง บางท่านก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพราะฉะนั้น ในพระไตรปิฎกก็แสดงให้เห็นถึงชีวิตปกติประจำวันของการสะสม

ถ. น่าจะเป็นเหตุปัจจัยในการสะสม ความจริงเรื่องการเห็นแจ้งเป็นปัญญา แต่ผมคิดว่า ถ้าฟังปัญญาอย่างเดียวละกิเลสได้แค่ไหน ถ้าเห็นเฉย ๆ ปหานกิเลสเป็นสมุจเฉทไม่ได้หรอก ไซ้ใหม่ ต้องมีความรู้สึกด้วย หลังจากการเห็นนั้น

ต้องมีความรู้สึกที่จะสลัดออก ถ้าเราระลึกเกิดความรู้สึก การระลึกนั้น ผมคิดว่า ถ้าเป็นเหตุคงจะมีประโยชน์ คงจะเป็นเหตุปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง เล็ก ๆ น้อย ๆ และเราหมั่นเจริญให้มากเข้า ๆ จนกระทั่งถึงจุด ๆ หนึ่ง เกิดความรู้สึก ส่วนปัญญาจะเห็นอย่างไรเราไม่ทราบ แต่ตอนนี้เอาเรื่องของความรู้สึกที่จะสลัดออก บางท่านพิจารณาไปเกิดความเบื่อหน่ายในสังขาร หรือเบื่อหน่ายในอกุศลธรรม อยากจะบวช

การสลัดออกบางครั้งมันดีกว่า คล้าย ๆ กับว่าปัญญาเกิดแล้วเราก็อะไรไม่ได้ เรื่องเห็นการเกิดดับ เราก็อ้างใจ แต่เราก็อะไรไม่ได้ อย่างพระอัญญาโกณฑัญญะ พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนา พระองค์ตรัสเรื่องทางสุดโต่ง ๒ ทาง พระอัญญาโกณฑัญญะก็เกิดดวงตาเห็นธรรมขึ้นมา คล้าย ๆ กับว่าท่านไม่ได้พูดถึงเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ผมคิดว่า พระอัญญาโกณฑัญญะขณะนั้นคงไม่มีความรู้เรื่องสติปัฏฐานมาก่อนแน่ ไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องสติปัฏฐานท่านกับบรรลุได้ แต่ถ้าจะยกประโยชน์ว่า ท่านมีบารมีมา นั่นก็อีกเรื่องหนึ่ง แต่ท่านก็คงจะไม่ทราบวิธีการเจริญสติมาก่อนแน่

สุ. ท่านผู้ฟังหมายความว่าไม่ต้องเจริญปัญญา เพียงแต่คิดที่จะละกิเลสเท่านั้น หรือว่ามีความเบื่อหน่าย เห็นโทษ...

ถ. ผมไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น

สุ. ที่ว่า สลัด คืออะไร

ถ. ก็นึกถึงอกุศลกรรมต่าง ๆ ตามที่บรรยายในพระสูตร นึกถึงสิ่งที่ได้ทำไปแล้วว่าเป็นโทษ เป็นภัย แล้วนี่ก็บังเกิด

ส. และจะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้อย่างนั้นหรือ

ถ. รู้แจ้งนั้นยกประเด็นไว้ ธรรมดาคนรู้แจ้งเฉย ๆ ก็เหมือนกับเรารู้เฉย ๆ เห็นก็เห็นไป เห็นแล้วทำไม เป็นมรรคเป็นผลได้ไหม ก็ยังไม่ได้ ความจริงก็ยังเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าต้องเจริญญาณอีกมากมาย ถึงอนุโลม โคตรภูญาณ จึงจะละได้จริง ๆ ใช่มั้ย

ส. การที่จะอบรมเจริญปัญญาต้องอาศัยสติขั้นสติปัฏฐาน จึงสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริงได้ และต้องอบรมเจริญปัญญาในขณะที่สติกำลังระลึกลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ไปที่จะรู้ว่า เมื่อสภาพธรรมไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่มีลักษณะที่กำลังปรากฏแต่ละอย่าง ลักษณะของสภาพที่กำลังปรากฏจริง ๆ แต่ละอย่างนั้นเป็นอะไร เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ หรือว่าเป็นรูปธรรมซึ่งไม่ใช่ลักษณะรู้ จึงจะไม่ใช่เรา เพราะว่าการที่จะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นเรา เป็นสิ่งที่ยาก เป็นสิ่งที่ลึกมาก เพราะฉะนั้น จะต้องอาศัยปัญญาที่เกิดจากสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมไปเรื่อย ๆ จนกว่าปัญญาจะสมบูรณ์

ถ. พูดยาก ๆ ว่า ถ้าจะเห็นอะไรไม่ใช่ตัวตน ต้องเริ่มจากสิ่งที่ปรากฏให้เราเห็นจริง ๆ เท่านั้น

ส. ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ที่จะไม่ใช่เราเห็น และสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ. เข้าใจ แสดงว่าถึงความเกิดดับ

ส. ยังไม่ต้องเกิดดับ ยังเกิดดับไม่ได้ แม้ว่าสภาพธรรมกำลังเกิดดับ แต่ปัญญายังไม่ถึงขั้นที่ประจักษ์แจ้งการเกิดดับ ถ้ายังไม่ได้พิจารณาพร้อมสติที่ระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริงก่อน

ถ. เรื่องของการเกิดดับ เราจะเห็นจริง ๆ ได้อย่างไร เราเห็นรูปภายนอก เราก็ไม่เห็นการเกิดดับ รูปที่เกิดดับ ถ้าเกิดขึ้นและดับไปเลย ก็น่าจะไม่เกิน ๒ ขณะ แต่ที่เรามองอยู่ก็ยังคงดำรงอยู่ เราบอกว่า รูปเกิดและดับไป ไม่มีเหลืออยู่เลย ให้ดูสัก ๒ รูป ก็น่าจะเกิดดับภายใน ๒ ขณะนั้นแหละ ให้มันเหลื่อมกันสักหน่อยหนึ่ง

ส. อะไร ๒ ขณะ

ถ. สมมติเราพูดถึงรูป ๆ หนึ่ง คือ วัณณรูปของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เกิดและดับไปแล้ว ก็ควรจะไม่มีอะไรให้เราเห็นอีกต่อไป เพราะฉะนั้น รูปทุกรูปที่เกิดดับที่เป็นกลุ่มกลาปทั้งหมดจะต้องเกิดในขณะเดียวกันนั้นและดับไปหมด ก็ไม่ควรจะเห็นต่อไปได้อีก

ส. ก็ยังไม่เข้าใจ รูปอะไรเกิดดับ ๒ ขณะ

ถ. อย่างผมเห็นไมโครโฟน ผมรู้ว่าผมมีการเห็นเกิดขึ้น และจากเหตุผลที่ว่ารูปเกิดดับเร็วมาก ดับแล้วก็หมดไปเลย ไซ้ไหม

ส. นี่คิด ไซ้ไหม ก็ขณะนี้รูปกำลังปรากฏ ปัญญาจะรู้อะไร

ถ. ตามเหตุผลทางปริยัติก่อน

ส. ตามเหตุผลปริยัติ นี่คือการคิด ไซ้ไหม

ถ. คิดถึงตามคำสอนที่บรรยาย ตามเหตุผลว่ามันดับไปแล้ว มันก็น่าจะดับไปเลย หายไปเลย

ส. และไม่มีรูปอื่นเกิดหรือ

ถ. ไซ้ มีรูปอื่นเกิด อาศัยรูปอื่นเกิด มีอะไรเป็นปัจจัยให้รูปอื่นเกิด

ส. ถ้าไม่มีมหาภูตรูป วัณณรูปก็เกิดไม่ได้ นี่เป็นเรื่องธรรมดา มาก แต่ข้อสำคัญที่สุด คือ ปัญญาจะต้องเจริญตามลำดับขั้น ถ้าเกิดความสงสัยอย่างนี้หมายความว่ายังไม่ได้พิจารณาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ไม่ทราบว่าผมพิจารณาหรือยัง

ส. เพราะถ้ารู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ลักษณะสภาพธรรมนั้นต้องปรากฏที่ละอย่าง และแม้สภาพธรรมที่กล่าวว่าปรากฏที่ละอย่าง อย่างหนึ่งต้องเกิดปรากฏและดับไป อีกอย่างหนึ่งจึงจะเกิดขึ้นปรากฏและดับไป และอีกอย่างหนึ่งจึงจะเกิดขึ้นปรากฏและดับไป นี่คือสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ้าเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ปัญญาระดับนั้นหรือขั้นนั้น เป็น วิปัสสนาญาณที่ประจักษ์แจ้งลักษณะที่แยกขาดจากกันของนามธรรมและรูปธรรม แต่ไม่ใช่ปัญญาขั้นที่แทงตลอดการเกิดดับ ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นสภาพธรรมก็เกิดดับ แต่ปัญญาในขณะนั้นอ่อน ยังไม่ใส่ใจในอาการที่เกิดแล้วดับ ขณะนั้นเป็นปัญญาที่ประจักษ์แจ้งลักษณะของธาตุรู้ ซึ่งต่างจากรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ถ้าประจักษ์แจ้งลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมขั้น นามรูปปริจเฉทญาณ จะไม่สงสัยในวิปัสสนาญาณขั้นอื่น ๆ เพราะว่าแม้ในขณะนั้น ก็มีนามธรรมเกิดดับ มีรูปธรรมเกิดดับ แม้ปัญญาขั้นนั้นยังไม่ได้ใส่ใจในอาการเกิดดับ แต่ผู้นั้นก็สามารถรู้ตามความเป็นจริงว่า ยังไม่ได้แทงตลอดการเกิดดับ เพียงแต่ว่า ไม่สงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนทางมโนทวาร เพราะฉะนั้น ผู้นั้นก็อบรมเจริญปัญญาต่อไปและรู้หนทางด้วยว่า ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่รู้ชัดยิ่งขึ้น ไม่น้อมไปสู่ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะไม่มีการประจักษ์แจ้ง การเกิดดับเลย

ถ. เรื่องการประจักษ์แจ้งนั้นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ตอนนี้เรากำลังพูดถึงว่า เรา จะเชื่อได้อย่างไรว่า การเกิดดับเป็นไปได้ไหม แล้วค่อยมาพูดว่าเราจะเห็นกันได้ อย่างไร

ส. ถ้านามรูปปริจเฉทญาณปรากฏจะไม่มี ความสงสัยเลยว่า อย่างไร ๆ ปัญญาก็จะต้องแทงตลอดการเกิดดับ เพราะว่ากิเลสยังไม่ได้ดับ ในขณะนั้น สักกายทิฏฐิก็ยังไม่ได้ดับ หลังจากนั้นแล้วยังรวมกันเหมือนเดิม คือ ไม่ปรากฏ สภาพธรรมเพียงอย่างเดียวเกิดขึ้นแล้วดับไป ๆ เพราะฉะนั้น ก็รู้ความต่างกันของ

ขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณกับขณะที่ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ และรู้ด้วยว่า ถ้าปัญญาไม่
อบรมจนกระทั่งวิปัสสนาญาณเกิด ปัญญานั้นก็ยังอ่อน

ถ. ก็เป็นเหตุผลที่ดี และก็ดีขึ้นด้วยซ้ำไป แต่ผมยังคิดว่าเกิดดับไม่ได้

ส. ต้องให้นามรูปปริจเฉทญาณเกิด ก็จะหมดความคิดนี้

ถ. สมมติว่ารูปปรมาณูนี้เล็กมาก เล็กแค่ไหน เราจะมอง ...

ส. แค่นั้นหรือไม่แค่นั้น เมื่อนามรูปปริจเฉทญาณเกิดแล้ว ก็จะถึง
ปัจจัยปริคคญาณ สัมมสนญาณ และอุทัพพญาณตามลำดับ โดยไม่ใช่ว่า
ยังมีความสงสัย ซึ่งความสงสัยจะไม่หมดไปเลยด้วยการคิด แต่ต้องด้วยสติที่ระลึก
ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และเป็นผู้ตรง คือ คนอื่นจะบอกเราไม่ได้เลยว่า
เรารู้แค่นั้น แต่ผู้รู้จะบอกได้ว่า ในขณะที่สติกำลังระลึกลักษณะของสภาพธรรม
ขณะนั้นปัญญารู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมรูปธรรม หรือยังไมรู้ แต่กำลังเริ่มโน้มไป
ค่อย ๆ รู้ขึ้น นี่คือการเป็นผู้ตรง

เมื่อเป็นผู้ที่โน้มไปที่จะรู้ ผู้รู้เองก็จะรู้ขึ้นว่า ความรู้นั้นแต่ก่อนกับขณะนี้
ต่างกัน หรือยังคงเหมือน ๆ กัน คล้ายคลึงกัน เท่า ๆ เดิม หลายสิบปีมาอาจจะเป็น
อย่างนั้น หรือต่อไปอีกก็อาจจะเป็นอย่างนั้น แต่ถ้ามีเหตุปัจจัยที่วิปัสสนาญาณจะเกิด
ผู้รู้จะไม่มี ความสงสัยในขณะนั้นว่า วิปัสสนาญาณนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะว่า
ขณะนั้นกำลังเป็นความจริง ๆ เป็นความรู้เพราะว่าสภาพธรรมปรากฏ และเมื่อ
สภาพธรรมปรากฏให้รู้ในขณะนั้น จะไม่รู้ไม่ได้ ไม่มีทางที่จะสงสัย หรือไม่มีทางที่จะ
ไม่รู้เลย แต่ก็ขึ้นอยู่กับระดับของปัญญาว่า เป็นญาณขั้นไหน และผู้รู้ก็จะรู้ด้วยว่า
ข้ามขั้นไม่ได้

เพราะฉะนั้น ผู้รู้จะรู้หนทางว่า มีกิจเดียว คือ สติระลึกและพิจารณา
รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั่นเองไปโดยตลอด

ถ. ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็ไม่มีปัญหาอะไร ต่อไปก็มาคิดว่า เราจะเห็นไม่ได้

ส. นี่เรื่องคิด

ถ. คิดก็คิด ทุกคนก็กำลังคิดอยู่ สมมติว่าปรมาณูเล็กมาก แม้แต่เพียงเชื้อไวรัสต่าง ๆ ก็ยังไม่เล็กเท่าปรมาณู เพราะประกอบด้วยปรมาณูมหาศาล เรายังมองไม่เห็น และปรมาณูแต่ละปรมาณูจะให้เห็นรูปปรมาณูเหล่านั้นเกิดดับจะเป็นไปได้อย่างไร มันอาจจะเกิดดับ แต่เรายังมองไม่เห็น เพราะมันเล็กจนเรามองไม่เห็น เมื่อมองไม่เห็นแล้ว ก็ไม่มีทางที่เราจะรู้ว่า มันเกิดดับ

ส. อวิชาไม่รู้แน่ แต่ปัญญาประจักษ์แจ้งจริง ๆ เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่ต่างกัน คือ อวิชาไม่สามารถรู้ได้ ไม่สามารถประจักษ์แจ้งได้ แต่ปัญญาสามารถแทงตลอดได้

ถ. เป็นอันว่าเราเห็นปรมาณูก็แล้วกัน ถ้าเราเห็น เราจึงจะรู้ว่าเกิดดับ

ส. ถ้าเห็นปรมาณู ในขณะนั้นก็เป็นเราเห็น ไม่ใช่ปัญญาเห็นอยู่นั่นเอง

ถ. เมื่อยังเห็นไม่ได้ ก็ยังเป็นเราเห็น

ส. เมื่อยังเห็นไม่ได้ ก็อบรมเจริญปัญญาให้เกิดขึ้นตามลำดับขั้น อย่าลืมว่า ลำดับขั้น คือ ตั้งแต่นามรูปปัจจุเจกญาณ

ถ. อย่างนั้นไม่มีปัญหา เป็นอันว่าผมเชื่อว่าเกิดดับ มันเกิดดับเร็วมาก ลำพังเราเห็นการเคลื่อนไหวของสิ่งต่าง ๆ ถ้าเป็นภาพยนตร์ท่านก็กล่าวไว้ว่า ๑๒ ภาพต่อวินาที เราจึงจะเห็นการเคลื่อนไหวเป็นปกติ ถ้าต่ำกว่านั้นเราจะเห็นเป็นภาพกระโดด ถ้าต่ำกว่านั้นเราจะเห็นเป็นภาพนิ่งภาพเดียว แต่ถ้าเร็วกว่านั้น เราไม่สามารถเห็นภาพแท้ของมันได้ เมื่อจิตเกิดดับลัดนิ้วมือเดียวแสนโกฏิกษณะก็เร็วกว่านั้นมาก เทียบเป็นวินาทีออกมาก็มากมายมหาศาล จึงเป็นไปได้ว่าในขณะที่เห็น จะเห็นการเกิดดับรูปเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้น เห็นเกิดดับไม่ได้

ส. ก็เป็นเรื่องความสงสัยกับเรื่องความคิด ไม่ว่าจะใช้วิชาการทางอื่นมาเทียบเคียงสักเท่าไร ก็เป็นเรื่องของอวิชาทั้งหมด

ถ. แต่ถ้าเราตอบปัญหาได้ บางที่เราอาจจะเห็นก็ได้

ส. บางที่เราอาจจะเห็นก็ได้ มีเหตุหรือเปล่า หรืออยู่ดี ๆ ก็บางที่เราอาจจะเห็น

ถ. ถ้าเหตุปัจจัยพร้อม คราวนั้นก็คงจะเห็น

ส. เพราะฉะนั้น ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย คือ การอบรมเจริญปัญญา เพราะว่าการเห็นต้องเป็นเรื่องของปัญญา ไม่ใช่เรื่องของวิชา ตราบใดที่เป็นเรา เป็นตัวตน วิชาการทั้งหมดเป็นเรื่องของวิชา

ถ. เราจะเจริญวิปัสสนา เจริญสติปัฏฐาน ต้องเป็นเราก่อน ถ้าไม่มีเราแล้ว เราก็ไม่ต้องเจริญสติปัฏฐาน ใช่ไหม เพราะไม่มีเราเสียแล้ว เพราะฉะนั้น เราจำเป็นต้องใช้คำพูด เพราะเราต้องคิดว่า เราไม่ใช่ผู้เห็น เราต้องเจริญสติปัฏฐาน อาจารย์จะบอกว่าไม่ให้มีเราได้ยังไง อาจารย์จะมาสั่งว่าเห็น จงอย่ามีเรานะ ได้อย่างไร ในเมื่อเป็นอนัตตาอย่างที่อาจารย์ก็กล่าวเสมอ

ส. ถ้าใช้คำว่า เราเจริญสติปัฏฐาน กับใช้คำว่า สติเกิด

ถ. ขณะนั้นไม่มีเรา

ส. ขณะนี้สติเกิดหรือเปล่า

ถ. เกิดบ้าง ไม่เกิดบ้าง

ส. ใครรู้

ถ. ตนเอง

ส. เพราะฉะนั้น ขณะใดที่สติเกิด ต่างกับขณะที่หลงลืมสติ หรือเหมือนกัน

ถ. ไม่เหมือนกัน

ส. ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น ก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นสติที่เกิด ไม่ใช่เรากว่า จะไม่มีเราจริง ๆ จะต้องรู้ว่า เป็นสติที่เกิด จนกว่าจะไม่มีเรา

ถ. ความจริงเรื่องเรา เรื่องตัวตน ผมมีความเห็นว่า ถ้ามีการเห็นเกิดขึ้น มีแต่ละรูปแต่ละนามเท่านั้น และเราบอกว่าเห็น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ผมยอมรับ แต่บอกว่าเห็นไม่ใช่ตัวตน ญาณถึงขั้นที่จะเห็นไตรลักษณ์ยังไม่เกิดเลยจะบอกว่าไม่มีตัวตนไม่ได้ เพียงแต่รู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล มีแต่รูปกับนาม ความจริงแล้วต้องเห็นรูปนามต่างหาก ไม่ใช่เรา จะไปบอกว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน มีแต่นามรูป กลายเป็นว่า อื่นจากนามรูปแล้ว นามรูปเท่านั้นใช่ไหมที่เป็นตัวตน บางคนอาจจะคิดอย่างนี้

ส. เมื่อก็บอกแล้วว่า ไม่มีอะไรนอกจากนามกับรูป ใช่ไหม กำลังเห็น

ถ. ใช่ แต่คนที่กล่าวว่า เห็น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนแล้ว ...

ส. เดียว เมื่อก็บอกแล้วว่า ไม่มีอะไรนอกจากนามธรรมกับรูปธรรม ในขณะที่กำลังเห็น ต้องยืนคำนี้ไว้ก่อน ไม่มีอะไรในขณะที่กำลังเห็น มีแต่นามธรรมกับรูปธรรม พูดว่าอย่างนี้

คำพูดอย่างนี้ใครก็พูดได้ ใช่ไหม บอกใครให้พูดตามเขาก็พูดได้อีกว่า กำลังเห็นขณะนี้ ไม่มีอะไรนอกจากนามธรรมกับรูปธรรม ทุกคนพูดได้ แต่ความรู้จริง ๆ นั้นมีหรือเปล่า เป็นเพียงขั้นพูดตาม หรือเป็นขั้นที่เข้าใจละเอียดกว่านั้นอีก คือ ไม่ใช่เพียงแต่พูดลอย ๆ ว่า เห็นเป็นนามธรรม และสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรม นั่นคือ คำพูดลอย ๆ ใครก็พูดได้ แต่ความรู้ต้องมากกว่านั้นอีก คือ นามธรรมที่ว่า เป็นนามธรรม เพราะอะไรจึงเป็นนามธรรม ทำไมจึงกล่าวว่าเห็นเป็นนามธรรม

ถ. เราก็กลองไปอีกว่า มีสภาพรู้กับสิ่งที่ถูกรู้ นามหรือรูปก็แล้วแต่ ใครจะเรียก

ส. เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็น ที่ว่าเป็นนามธรรม เพราะว่า เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ เป็นธาตุรู้ ถ้ากล่าวอย่างนี้หมายความว่า ปฏิเสธตัวตน คือ ไม่มีใครคนหนึ่งคนใดเห็น เป็นแต่เพียงอาการรู้ หรือสภาพรู้ ธาตุชนิดหนึ่งเกิดขึ้นเห็น

คำพูดนี้โดยนัยที่เข้าใจชัดเจน คือ ปฏิเสธความเป็นตัวตนอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่า กำลังเห็นเป็นนามธรรม และสิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรม และเติมคำว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ก็คือการขยายความหมายของคำว่า นามธรรมและรูปธรรม กำกับลงไปให้ชัดเจนว่า เมื่อเป็นนามธรรมก็เป็นนามธรรม ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนที่เห็น เมื่อเป็นรูปธรรมก็เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ตัวตนที่เห็น นั่นคือการขยายความให้เข้าใจชัดเจนว่า เป็นนามธรรม ซึ่งต้องไม่ใช่เรา เพราะว่า เป็นธาตุรู้

ถ. ผมฟังอาจารย์เข้าใจ ผมเพียงคิดอีกแง่หนึ่งว่า รูปนามไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล มีเพียงแต่ปรากฏการณ์ที่เรียกว่ารูปและนาม

ส. มีเท่านั้น ใช่ไหม

ถ. แต่จริง ๆ ...

ส. มีเท่านั้นละ

ถ. ใช่ มีแค่นี้

ส. ก็ต้องยืนยันคำว่า มีแค่นี้ ถ้ารู้ลักษณะของนามธรรมมากขึ้นเท่าไร ก็หมายความว่าลดการยึดถือสภาพนามธรรมว่าเป็นตัวตนมากขึ้นเท่านั้น ถ้ารู้ลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นเท่าไร ก็ลดคลายการยึดถือรูปธรรมว่าเป็นตัวตนมากขึ้นเท่านั้น โดยนัยเดียวกัน ไม่ใช่จำเป็นต้องไปทำอะไรขึ้นมามากขึ้นอีกตอนหนึ่ง อีกช่วงหนึ่งว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เพราะรู้ว่าเป็นนามธรรม ก็ลดการยึดถือว่าเป็นตัวตน จนกระทั่งสามารถที่จะดับสัkkายทิฏฐิ

